

«Знамениті українці»
Ігор Коляда, Юлія Коляда, Павло Юрчишин
Квітка Цісик

Верстальщик: Цыбульник 24.09.19

Кол-во стр.: 128 с. = 120 + 1сод. + 1вих. + 6 рекл.

Кол-во символів: 240,595 Кб

УДК929:784
К 62

Серія «Знамениті українці»
заснована у 2009 році

Художник-оформлювач
О. А. Гугалова-Мешкова

Коляда І. А. та інші

- К62 Квітка Цісик / Ігор Коляда, Юлія Коляда, Павло Юрчишин;
худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. — Харків: Фо-
ліо, 2019. — 121 с. — (Знамениті українці).
ISBN 978-966-03-5098-4 (Знамениті українці).
ISBN 978-966-03-8853-6.

Чарівною квіткою України, «легендою за океаном» називають пред-
ставницю української діаспори Квітку Цісик, незабутній голос якої про-
низує до глибин душі, не дарма ж бо весь американський шоу-бізнес захоп-
лювався її неповторною манерою, адже з нею працювали Майкл Джексон,
Вітні Г'юстон та інші світові зірки. Дивна, багато в чому трагічна доля
випала маленькій симпатичній жінці, яку в 1998 році назвали найбільш
упізнаваним голосом США: завдав болю ранній розрив із Батьківщиною,
який Квітослава гоїла українськими піснями, а невиліковна хвороба при-
вела за собою ранню смерть. Однак мрія усього життя чудової квітки, яка
могла би стати окрасою будь-якої сцени, все-таки здійснилася. Далекий
голос України досі лунає між нас і продовжує зігрівати серця та душі лю-
дей на всій планеті.

УДК 929:784

ISBN 978-966-03-5098-4
(Знамениті українці)
ISBN 978-966-03-8853-6

© І. А. Коляда, Ю І. Коляда,
П. В. Юрчишин, 2019
© О. А. Гугалова-Мешкова,
художнє оформлення, 2019
© Видавництво «Фоліо»,
марка серії, 2009

*Присвячуємо родині,
своїм рідним,
наставникам і друзям*

Вона була символом України, нищеної голодоморами, депортаціями, розстрілами кращих синів і дочок, замученої колгоспним рабством, виселеної в Сибір і Казахстан, яка постійно боролась за свою волю і на вітвар цієї боротьби клала життя своїх синів і доньок.

*Роман Горак
«Журавлі відлетіли...»*

В українській історії й тепер українство з різних причин і з різною метою полишає рідну землю, вирушаючи на пошуки кращого життя. Серед тих, хто за велінням долі свого часу опинився далеко від землі своїх батьків, чимало представників науки, культури, мистецтва. Олександр Олесь, Володимир Винниченко, Євген Маланюк, Осип Турянський, Олег Ольжич, Улас Самчук... Усі вони, як і сотні тисяч інших українців, змушені були покинути свою батьківщину і шукати щастя в далеких краях. Але вони ніколи не забували свого коріння, й прагнули творити навіть на чужині, звеличуючи Україну у світі. Недарма кажуть, що нашого цвіту — по всьому світу.

«Чарівною квіткою України» називають представницю української діаспори Квітку Цісик, яка, проживаючи у США, завжди пам'ятала про своє українське коріння й поширювала серед західного світу українську культуру. Голос її викликав у слухачів бурю емоцій та пронизував до глибини душі, бо виконувані нею українські пісні, передовсім, свідчили про її сильну любов до України. Творчість Квітки ще раз багаторазово репрезентувала на весь світ багатство української культури. Спі-

вачка пишалася своїм походженням, із гордістю несла у світ слова видатного земляка: «Я є народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була».

Особистість Квітки Цісик для багатьох українців по обидва боки океану асоціюється з незламністю духу та гордістю за своє українське походження, вона є втіленням того, як за сотні тисяч кілометрів можна і необхідно відстоювати свою національну ідентичність. Хоча земля її предків для неї була далекою та дещо казковою, у своїй душі вона зберегла українське першокоріння.

Саме життя Квітослави Цісик і її самовідання служіння Україні має назавжди залишитися дороговказом для багатьох поколінь українців.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ
Повернення в Україну

І я мріяла, що в Україні мене почують...

Квітка Цісик

У далекій Америці Квітка Цісик ніколи не забувала про землю своїх батьків. Однак в Україні вона була лиш раз — 1983-го року.

Тарас Зень, троюрідний племінник Квітки Цісик (по лінії батька Володимира Цісика), генеральний директор ТРК «Вежа» у м. Івано-Франківську зізнається: «Це був зовсім неафішований візит. До нас, в Івано-Франківськ, вона приїхати не могла, адже місто було військовим. Швидше за все, відвідала родичів у Львові та Києві. Про жоден виступ тоді не могло бути мови».¹

Під час першої поїздки вони з матір'ю, так і не наважились побувати на батьківщині тата в селі Лісках. Цей візит обмежився гостюванням на приватні запросини: «Єдина користь з першої поїздки в Україну була та, що з неї вона повернулася з піснями Володимира Івасюка. У Ліски, які поривалась відвідати, вже не було до чого їхати. Батьківської хати не було. На згадку про нього в селі залишилась тільки школа, в якій учився її батько, вчителював його брат Микола, звідки його й забрали — і дотепер невідомо ні достовірної дати, ні місця його смерті. Була ще могила бабусі Марії на новому цвинтарі. Школа ж була старого типу і перебувала в такому стані, що її вирішено було знести. Тим більше, що вже давно була гарна нова школа, а в покинутому будинку часто збиралися пияки, бешкетували підлітки...», — згадували родичі.²

¹ <https://inlviv.in.ua/suspilstvo/shalene-kohannya-ta-kurjozy-na-lyzhah-nevidomifakty-z-zhyttya-kvitky-tsisyk-video>

² Горак Р. Журавлі відлетіли. Есеї про Квітку Цісик та її рід / Роман Горак. — Львів: Априорі, 2018. — 400 с.

За життя Квітці так і не судилося почути власних пісень в країні, для якої вона так щиро старалася. Відтак — і жодних концертів, жодних творчих зустрічей. Вона сподівалася, що знову зможе відвідати батьківщину своїх предків, коли Україна стала незалежною. Хотіла поїхати до Львова, виступити з концертами перед українськими шанувальниками її таланту. Заспівати так, як ще ніхто не співав українських пісень. Та — не судилося. Не встигла вона записати і третій альбом — з колисковими. Її запрошували у 1989 році, запрошували на другу річницю Незалежності... Але виступи за контрактами, а потім народження сина та ще тяжка недуга стали нездоланими перепонами на шляху до реалізації цих планів.

Генеральний директор Національного оркестру України Олександр Горностай пригадував: «Ми хотіли запросити її на перший фестиваль «Червона рута» в Чернівці — я був його директором. Ми ще не розуміли, що Квітка не могла отак зірватися й приїхати, бо мала обов'язки за рекламними контрактами. На першу річницю Незалежності написав їй листа-запрошення. Але серпень збігався з її корпоративними виступами для компанії Ford. А далі вже хвороба не дала можливості відвідати Україну. Знаючи це, з особливим щемом слухаю її останню пісню, записану українською, — «Журавлі» на вірші Богдана Лепкого, в якій вона співає:

Чути кру-кру-кру
В чужині помру...
Заки море перелечу —
Крилонька зітру...»

Саме Олександр Горностай у 1992 році заїхав до Нью-Йорка й записав відеоінтерв'ю Квітці Цісик українською мовою, яке презентував у Ванкувері в знятому для канадського телебачення фільмі «Україна: земля і люди». Довгий час вважалося, що саме цей відеоматеріал став єдиним інтерв'ю з легендарною співачкою, яке збереглось до теперішнього часу. Ще одне інтерв'ю, яке на початку 1991 року записав на диктофон для Національного радіо український музикант Кирило Стеценко, довгий час вважалося загубленим у фондах радіо. Проте цей унікальний запис було

віднайдено в домашніх архівах та оцифровано. У ньому чути щирий голос Квітки з українсько-американською говіркою, а також вигуки її тридесячного сина Едварда-Володимира.

У цьому інтерв'ю Квітослава розповіла про єдину подорож до землі своїх батьків: «Я була з мамою в Україні, 8 чи 9 літ тому. Там було дуже інакше, ніж тепер. Було дуже цікаво, бо ми були в соборі Св. Юри у Львові, де моя бабуся і дядько взяли шлюб. Коли вуйко мій вродився, то там було і хрещення. Дуже гарна історія нашої родини. І всі тоді мені казали, що як гарно, що ти з мамкою їдеш, бо татка мого вже не стало. Мені тоді всі казали, що я буду така підпора мамі в мандрівці, що мамці може буде прикро поїхати назад, побачити ті місця, де вони з татком ходили, жили, зустрічалися. Ми пішли до церкви Св. Юри, і там люди співали. Я так плакала в церкві, тому що моя мама була страшно щаслива, що могла повернутися. Я була страшенно зворушена і всюди плакала, бо то є місто, де був мій тато, моя мама, моя бабуся. Я тільки очима пам'ятаю ті місця. Дуже багато маю родини в Україні. Але є моя тітка Віра, що мешкає у Львові, є ще такі Цісики, які мешкають в Коломиї. То велика родина була. Всім моїм посылаю привіт і любов свою».¹

Кирило Стеценко так пригадує про свої враження від цієї зустрічі: «Улітку 1990-го приїхав до тітки в Нью-Йорк. Серед багатьох мрій і планів було познайомитися зі Стінгом і Квіткою Цісік. Дістав її телефон, але протягом місяця спрацьовував автовідповідач. На нього я наговорював, хто я такий і чому хочу зустрітися. Пояснював, що я онук Кирила Стеценка — його музику в Америці краще знають, ніж тут, її там виконували в кожній українській церкві. І от на початку 1991-го отримав дзвінок від Квітки. Сказала, що готова зі мною зустрітися. Виявилось, що у неї саме народився син, і вона доти не могла приділити мені увагу. Ми розмовляли в студії її чоловіка, Еда Раковича... Спілкувалися з ним англійською — хоч він і походив із родини польських євреїв, проте ані польської, ані української не розумів... Коли я попросив приватно переписати собі альбом Цісік, в повітрі запала неприємна мовчанка. Це був наче

¹ Режим доступу: <https://www.vezha.org/kvitka-tsisyk-ya-bula-strashno-zvorushena-i-vsuydy-plakala-eksklyuzyv/>

натяк, що так робити не можна. В Америці вартість однієї касети становить півпроцента середньої місячної зарплати, і виглядає дивно, що ти не можеш її купити... Квітка мала на руках місячне немовля, а вже приїхала на студію, готова працювати. Розмовляли в окремій кімнаті й малий періодично влаштовував нам музичні паузи своїм плачем. Про Україну Квітка говорила ухильно — лише що хоче приїхати. Зрозуміло, що тоді молода мама не могла все полишити й легіти за океан. 1994-го року Борис Шарварко (гендиректор і художній керівник Всеукраїнського державного центру фестивалів і концертних програм) дуже просив привезти її на концерт у палаці «Україна» до Дня Незалежності. Та тоді вона вже лікувалася».¹

Вокаліст і клавішник гурту «Фата Моргана» Олексій Керкеша має власні спогади про той період у житті співачки: «Квітка запросила нас до себе додому на паті. Це був 1992-й рік, ми тільки-но переїхали до Америки. З Тарасом Петриненком більше не грали, залишили йому стару назву гурту «Гроно». Цісик зателефонувала і сказала, що їй дуже сподобався наш перший альбом на вірші Шевченка. Її знайома поетеса написала декілька англійських текстів, я створив музику. Планували стати її постійними акомпаніаторами на концертах. Особливо в нашій музиці Квітку зачепила флейта. Просила, щоб вона й далі домінувала. Тоді приїзд музикантів з України був подією для діаспори. Ми прийшли до Квітки додому... Нам було ніяково — англійської ж до пуття не знали. Весь прийом провели на кухні з мамою Квітки, пані Іванкою. Дуже привітна жінка. Розпитувала, хто ми, звідки, як там Україна. А що ми могли розповісти? Виїхали ж, коли були купони й порожні полиці. Пізніше з Квіткою провели декілька пробних репетицій, і на цьому співпраця заглухла. Вона все менше проявляла до неї інтерес. Про хворобу ніхто прямо не говорив, але всі здогадувалися. Квітка могла зникнути на якийсь час, потім з'явитися з короткою зачіскою і знову щезнути на місяць».²

¹ Режим доступу: https://gazeta.ua/ru/articles/history-journal/_likari-skazali-scho-prozhive-kilka-misyaci-v-kvitka-cisik-zgasala-vid-raku-7-rokiv/490823

² Там само.

Однак мрія про повернення на Батьківщину прекрасної співачки, яка могла би стати окрасою будь-якої сцени, все-таки здійснилася! Голос Квітки Цісик повернувся на Батьківщину піснями у неповторному виконанні, яке западає в душу, бо з жодним іншим переплутати його неможливо. Унікальне колоратурне сопрано зазвучало у піснях «Два кольори», «Я піду в далекі гори», «Чорнобривці».

Напевне вперше платівки із піснями Квітки Цісик в Україну привіз австралієць українського походження, бандурист та композитор Віктор Мішалов: «1984 року, на літні канікули їздив додому, а також у краї, які бажав відвідати. Тоді й почув перший диск Квітки Цісик. Був тим співом приголомшений. Це була зовсім інша стилістика виконання пісні, ніж чув досі, зовсім інше аранжування. Вражала дивовижна інтелігентність співу і якийсь магнетизм, який притягував до себе»¹. Ризикуючи, що його можуть виключити з консерваторії і виселити з України, він вирішив привезти той голос в Україну. Уже навчений гірким досвідом ретельних перевірок прикордонників на митниці (там перевіряли все, що люди везли з-за кордону), Віктор обрав ризикований, але перевірений варіант — перетнути кордон у Бресті, де перевірка багажу, як він пересвідчився, була не надто ретельною. Отак і вдалося перевезти записи пісень Квітки Цісик. У помешканні свого товариша він розпочав їхню тиражування. Записи розліталися по країні миттєво, і стримати цей процес вже ніхто не міг.

Влучно підмітив Олександр Горностай: «Квітка знайшла можливість записати два українські диски. Потрапивши в радянську Україну, вони зруйнували вакуум, який утворився після смерті Івасюка. Їх слухали і думали: якщо за океаном зберегли свою українськість і за 100 років, то ми теж маємо це зробити».²

Наприкінці 1980-х її музика почала звучати звідусюди. Ціла плеяда видатних українців має особисті, теплі та неповторні спогади про зна-

¹ Режим доступу: <https://znaj.ua/society/yiyi-lyubyv-ves-svit-20-rokiv-tomu-pishla-zhyttya-ukrayinka-kvitka-cisyk>

² Режим доступу: https://gazeta.ua/ru/articles/history-journal/_likari-skazali-scho-prozhive-kilka-misyaciv-kvitka-cisik-zgasala-vid-raku-7-rokiv/490823

йомство з творчістю Квітослави. «Перед тим я прослухав її аудіокасету, яка справила на мене приголомшливе враження, — згадував український режисер, заслужений діяч мистецтв, Остап Федоришин, який відвідав США на запрошення родини у 1988 році, де й познайомився з Квіткою. Восени 1989 року ВА «Ватра» повернувся зі своїх перших та успішних гастролей із Канади. Звідти Ігор Білозір привіз щойно випущену аудіокасету «Два кольори», на якій поруч зі шлягерами «Два кольори», «Я піду в далекі гори», «Черемшина» була й пісня «Коханий» на вірш Петра Запотічного. Вражав дивовижний голос Квітки, високопрофесійне аранжування і звукозапис...».¹

Головний редактор і директор видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га», поет Іван Малкович власні враження від знайомства із творчістю Квітослави Цісик пригадує так: «Коли я вперше привіз її диск 1990-го то сусіди як почули: “Ніч така, Господи, місячна, зоряна”, просили мене переписати їм платівку. Ми ж не знали, що там має бути оте “Господи”. Один чоловік, який жив на найвищій горі, мав гучномовця і в неділю після церкви пускав голос Квітки на всі найближчі гори. Вона співала “Я піду в далекі гори”».²

Голос співачки підкорив українські радіохвилі завдяки відомій ведучій Галині Бабій: «Вперше про Квітку Цісик мені розповіла журналістка Катерина Кіндрась, яка мала два її альбоми на вінілі і дала мені їх переписати для радіо. Це було у 1991 році. Тоді ж Кирило Стеценко побував у Нью-Йорку і зустрівся з Квіткою Цісик. Записав інтерв'ю і привіз касету мені. Тоді я й зробила першу програму для Українського радіо. Про Квітку тоді ніхто у нас і не чув. Пам'ятаю, що Квітка упродовж інтерв'ю заспокоювала маленького сина, який трохи вередував і не давав їй говорити. На жаль, пожежа 1995 року на Хрещатику, 26, багато плівок знищила. У тім числі й цю програму».³

¹ Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/amerykanka-z-ukrayinskym-sercem>

² Режим доступу: <https://znaj.ua/society/yiyi-lyubyv-ves-svit-20-rokiv-tomu-pishla-z-zhyttya-ukrayinka-kvitka-cisyk>

³ Режим доступу: <https://uin.gov.ua/istorychnyy-kalendar/kviten/4/1953-4-kvitnya-narodylasya-kvitka-cisyk>

Але навіть після смерті Квітка Цісик притягує до себе людей. Для американського продюсера та музиканта, уродженця Одеси Алекса Гутмакера знаковою в житті стала поїздка в київському таксі у 2006 році: «Коли я у машині почув «Черемшину» у виконанні Квітки Цісик, то заплавав, — розповідає він. — Мені сказали, що вона з Америки. І коли я приїхав до Америки, то почав цікавитися, хто вона. Пізніше я зрозумів, що це моя місія — її популяризувати. Я також лікувався у тому ж онкоцентрі, що й вона. Я професійний музикант і цілком розумію, що Квітка — це не Монсеррат Кабальє, але вона співає душею, серцем, українським теплом... Коли я почув голос Квітки і для себе вирішив, що маю зробити таку справу, яка буде продовжувати її життя. Для мене особисто — це величезний подвиг, коли вона мала хіміотерапію, втрачала волосся, але одягала перуку і йшла на концерт. Я вирішив, що треба повернути ім'я цієї чудової жінки, матері, співачки, українки, патріотки, дуже багато епітетів можна про неї говорити. А продовжуватися вона може тільки завдяки тому, що я буду робити благодійні концерти, імпрези і передавати гроші на придбання пересувних мамографів. Зараз на Вінниччині вже один працює, і я цим пишаюся. Зараз ми практично на збірала і вирішили питання для другого — для Хмельницької та Житомирської областей. Він так і називається «Квітка». Ми провели за рік 4000 обстежень. З них виявили 280 патологій і 13 випадків раку молочної залози. Повірте мені, коли ти опиняєшся в тих умовах, у яких була Квітка, нічого не потрібно, окрім здоров'я і Бога. Тому коли ви маєте можливість — віддавайте все при житті заради людей... Я вам скажу щиро: в Америці ім'я володарки «Оскара» Квітки Цісик забули вже майже. Пам'ятають ті, хто знав особисто, і українська громада. Згадують, що була така Квітка Цісик, яка гарно співала, але померла від раку. Вона українка, народжена у США, яка була великою патріоткою України. Вона казала: «Я хочу вплести свій голос в розшарпане полотно українства». Коли я привіз її особисті речі від її чоловіка Еда Раковича і тримав в руках її ноти «Ой, верше мій верше» (котрі заспівала Джамала), її руками було виправлене кожне слово. Вона вчилася з мамою, вона так вивчала українську мову, вона все робила для того, щоб Україна відчула її голос, її душу. Але,

на превеликий жаль, вона, її сестра, її мати теж померли від раку молочної залози. А я живу. І тому роблю цю справу. І звертаюся до чоловіків: не має значення, чим ви займаєтеся і які посади займаєте — зверніть увагу на здоров'я своїх жінок. Українські жінки — це прекрасний цвіт, це багатство України. Я назвав на честь Квітки Цісик зірку. Ця зірка «Квітка» у сузір'ї Овна. Я мрійник. Коли у 2007 році я вперше приїхав з програмою Цісик у Київ, то я в Українському домі сказав: «Вельмишановні друзі, я — великий фантазер, я хотів, щоб була вулиця Квітки Цісик. Вона є. Я хотів, щоб був музей Квітки Цісик — він є. Я хотів, щоб був фільм про Квітку Цісик — він є. Я хотів, щоб був конкурс Квітки Цісик, голос українського романсу — і він є! І я хотів, щоб був пересувний маммограф — тепер він теж в Україні є»¹.

Саме з ініціативи Алекса Гутмахера у 2008 році в Києві відбувся перший вечір пам'яті співачки. Пізніше у Львові відбувся Міжнародний конкурс українського романсу імені Квітки Цісик. Також у Львові при будинку, де жили її батьки, відкрито меморіальну дошку, є й музей співачки. Зокрема, незабаром у Львові та Києві має з'явитися пам'ятник Квітці. Америка могла оплатити її спів, а Україна — збагнути й відчутти серцем.

¹ <https://www.unian.ua/society/155306-kvitka-tsisik-volodarka-oskara-i-nominantka-na-gremmi-mriya-zdiysnilasya.html>

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Цісики, Нагірні — Леви: роди рафінованої інтелігенції

Життєві орієнтири та світогляд Квітослави Цісик визначалися генетичною пам'яттю, її корінням, життям та діяльністю предків. Фундаментальні дослідження історії родоводу української співачки було зроблено письменником, прозаїком, дослідником творчості Івана Франка, директором Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка, заслуженим працівником культури України, кандидатом хімічних наук, професором Романом Гораком. Він на основі архівних джерел зумів відшукати першоджерела роду Цісіків.

Про своїх предків, як стверджувала Іванна Квітка, вона знала тільки з розповідей своєї матері Софії. Навіть не вірила, що її предки, а точніше прапрапрабабця Марія Готеровська була з шляхетного дому Сембратовичів і доводилась ріднею Йосифу Сембратовичу (1821—1900) та його небожу Сильвестру Сембратовичу (1836—1898), які були львівськими митрополитами.

Прапрапрабабця Квітки — Марія Готеровська була дочкою отця Михайла Готеровського, пароха з села Сугрова з-під Бібрки. А її брат, отець Лев Готеровський (1814—1893), був крилошанином Собору Святого Юра у Львові та деякий час обіймав посаду декана першого львівського деканату. Народилася Марія Готеровська 1817 року, а коли їй виповнилося 17, вийшла заміж за Івана Дуткевича, випускника Львівської генеральної греко-католицької семінарії, попередньо діставши дозвіл від батька на одруження, адже згідно із законами Австро-Угорської імперії, вона вважалась неповнолітньою і не могла самостійно приймати жодного рішення. Її чоловік навчався у семінарії тоді ж, коли й Маркіян Шашкевич (був тільки на рік старшим за нього). У 1835 році митрополит Михайло Левицький висвятив Івана Дуткевича у сан священника, і останній дістав

скерування на душпастирську працю в місто Самбір у церкву Різдва Богородиці, на посаду адміністратора. 2 лютого 1835 року у них народився син, якого назвали Євгеном. Це був прапрадід Квітки Цісик. З 1837 року отець Іван став священником у селі Ричагові Рудківського повіту, а в 1839 році — у містечку Великий Любінь, що належало до Городоцького повіту і було за 22 кілометри від Львова.

Отець Іван Дуткевич вважався людиною підприємливою, на вітер гроші не кидав, а до поля, що взяв як посаг за дружиною, долучив придбане за роки ревного душпастирства і своє поле. Поратися коло землі отець не мав змоги, отож там працювали селяни-кріпаки (люди називали його ще й дідичем). Священник кожного року прикупляв до своїх володінь ще по кілька моргів тамтешньої землі. Та не судилося зазнати довготривалого сімейного щастя: дружина, народивши йому двох дочок та сина Євгена, 19 грудня 1841 року — саме на храмове свято Святого Миколая — назавжди полишила цей світ. Її поховали на цвинтарі біля тієї ж церкви, в якій правив її чоловік, а відтепер уже вдівець отець Іван Дуткевич.

Предки Квітки Цісик вирізнялись музикальними та співочими талантами. Дуткевичі, як стверджує Роман Горак, любили співати, а коли ще була жива дружина, на іменини господаря дому Івана (припадали на восьме липня за новим стилем) коли збиралася вся рідня, то їхні співи линули з плебанії, що аж люди, які йшли зблизька, заслуховувалися. Отець Готеровський не раз любив казати, що буде говорити з преосвященним, аби отця Івана Дуткевича перевели до Собору Юра. Бо то гріх, аби такий могутній голос пропадав десь на любинських болотах. Але отець собі такого не бажав і далі служив на своїй парохії.

Отець Лев Трещаківський не раз нарікав на те, що отець Іван розминувся зі своєю професією, бо з нього був би добрий співак. Він не раз запрошував його на спільну відправу в церкву Благовіщення в Городок на храмове свято. І коли вони разом перед святим причастям співали: «Придіте, ядіте се естъ тіло мое» то церква німіла, слухаючи той гарний і злагоджений дует.

Отець Іван опікувався місцевою школою, а гроші, виділені на освіту сільських дітлахів, шанував як ніхто, намагався максимально використати

ти їх. Він був добрим проповідником, добрим учителем і господарем і до своїх обов'язків ставився сумлінно та з відповідальністю.

А ще був реформатором. Так, до скасування панщини 1848 року він скасував її самочинно у своїх маєтках. І, як не дивно, зробив на цьому, як казали, «незлий інтерес». Селянам, які мали виконувати в нього роботу, він почав платити грішми, і здивував усіх навколо, особливо якщо взяти до уваги те, що аж на десятому селі про нього знали, як про великого скупаря. Мало того: він кожному сільському господарству виділив певний наділ землі зі своєї власної, так, щоб ця земля могла прогодувати тих людей. Звичайно, що робив він це не за так. Але селяни з охотою йшли на це. По суті, вони й далі працювали на свого дідича, але вже не почувалися панщизняними людьми, а мали почуття своєї гідності. Вони могли, окрім того, вже вільно розпоряджатись своїм часом, а це для селянина було дуже важливо. Раніше він мусив зробити всю роботу для пана, а лише потім уже — для себе. Тепер було інакше, і всі були задоволені з такого революційного кроку отця Івана Дуткевича. Відтак селянин міг свою продукцію вивезти на ринок у Львів, що був досить близько розташований (22 км) та мав добре сполучення з селом. Повага до отця Івана Дуткевича серед галичан була дійсно великою. Він був учасником Собору руських учених, а також брав участь у роботі Головної Руської Ради 1848 року, де вирішувалась ціла низка важливих для українців питань. Спричинився отець Іван Дуткевич і до фінансування деяких важливих для українців проєктів, запланованих Радою. Не стояв осторонь, коли будували Народний Дім у Львові — і тут фінансово підтримав цю ініціативу. Помер він 2 червня 1882 року в доволі молодому віці у свого сина Євгена, що був на той час парохом у селищі Рудному біля Львова. Але громада Великого Любиня захотіла, щоби його прах був похований у них, бо був він для цього села благодійником, та й, окрім того, тут була похована його дружина Марія. Пам'ятників у ті часи чомусь не було заведено ставити — от дубовий хрест, та й годі. А тому не дивно, що вже перед Другою світовою війною ні його могили, ні могили його дружини нащадки не знайшли. Двоє двоюрідних братів Івана Дуткевича (по дядьку Максиміліану таких братів у Галичині звали стриччними) стали відомими

священиками: Тома (1846—1921) та Юліан (1857—1925) і разом із сином Івана Дуткевича — Євгеном (1835—1897) в 1899 році увійшли в історію як засновники українського господарського товариства «Сільський господар», яке впродовж 1909—1917 років очолював український правник, політик, громадський діяч, публіцист, письменник, організатор кооперативного руху Євген Олесницький, завдяки якому «СГ» здобув значний авторитет серед українського селянства. Кооператив забезпечував правовий захист селян перед державною і крайовою владою та самоврядуванням, опікувався влаштуванням профільних освітніх курсів і шкіл для селянських дітей, заснуванням дослідних полів, розплідників плодкових дерев, зразкових садів, пасік, стаєнь, курників, вівчарень, поширенням найновішого сільськогосподарського устаткування (зокрема через спільне користування машинами та реманентом), землевпорядкуванням сіл, організацією садівничо-городницької школи в Скнилові під Львовом, видавничою справою та припинив свою діяльність у 1944 році.

Євген, найстарший син отця Івана Дуткевича, був прапрадідом Квітки Цісик, який, закінчивши державну школу та гімназію у Львові, продовжив навчання у Львівській генеральній греко-католицькій духовній семінарії. Він став студентом богословського факультету (в ті часи говорили — теології) Львівського університету. А у 1858 році його було висвячено у сан священика. Перед висвяченням, 28 вересня 1858 року, взяв шлюб у селі Кривки з Ганрієтою Кушнір — донькою тамтешнього пароха отця Михайла Кушніра та його дружини Марії Ільницької. У 1859 році отець Євген Дуткевич переїхав з дружиною до Городка, замешкав у домі, що біля церкви, де віддавна мешкали сотрудники (так називались церковною мовою співробітники), а на початку наступного року Львівська консисторія на посаду пароха скерувала отця Лева Трещаківського. В Городку отець Євген Дуткевич служив до весни 1867 року, а відтак перейшов працювати на парохію в селище Рудне, що біля Львова. Отцю Євгену Рудне сподобалось, і він почав обмінювати своє поле в Великім Любині та поле, отримане у віно від дружини, на Рудне. Була це нелегка і марудна справа, яка тривала довгі роки. В цьому обміні брали участь графи Любомирські, Чацькі, Лазовські, Леваковичі та інші. До сина переїхав і отець Іван Дуткевич. Обоє з дружи-

ною померли у Рудному: вона — 17 липня 1898 року, а він раніше — 13 вересня 1897 року. Обоє поховані у гробівці на руднівському цвинтарі.

Цікавою була доля сина отця Євгена Дуткевича — Івана, який народився 4 липня 1865 року, а після закінчення кадетської школи у Львові вступив у військову академію у Вінер-Нойштадті, де вже згодом став капітаном. А коли Івана Дуткевича представили до чергового звання майора, він знайшов своє кохання. Зрозуміло, що дорога від Львова до Рудного, де жили батьки, була не такою аж довгою, а тому він тут часто бував. Там і познайомився з дівчиною-служницею свого батька, яка була з бідної родини і працюю на фільварку заробляла на прожиття. Вона називалась Розалією, на прізвище Яцишин. Народилася 6 травня 1878 року і була молодшою від Івана на 12 років. Була дуже красивою і мала вроджену інтелігентність. Не дивно, що молодий капітан закохався в неї і оголосив родині про своє одруження. Батьки були категорично проти. Тільки після того, як у закоханих народилася третя дитина, батьки дали згоду на їхнє одруження. З війська Іван був демобілізований і відправлений у запас в чині обер-лейтенанта. Родина відвернулася від нього й відверто ігнорувала його дружину. Справа закінчилася тим, що ображений на рідню Іван забажав дістати зі спадку батька свою частку. Його бажання було задоволене, і він став власником чималої спадщини. Для своєї дружини винайняв учителя французької мови та вчителя гри на фортепіано. Рузя дуже швидко все опанувала і в багатьох випадках перевершила своїми знаннями та музичною вправністю тих, хто її ігнорував. Іван Дуткевич виявився дуже підприємливою людиною. Саме він перетворив Рудне на курортне містечко, куди завдяки гарному сполученню з їжджалось львівське панство, щоб відпочити та циндрити грошки.

3 Розалією Яцишин в Івана Дуткевича було п'ятеро дітей.

Остання дитина отця Євгена Дуткевича, Марія (1866 року народження) у 19 років стала дружиною архітектора Василя Нагірного, той народився 11 січня 1848 року у селі Гірному (тепер — Стрийського району, Львівської області) в сім'ї середньозаможних господарів Степана та Анни Гриньовських. Василь Нагірний був прадідом Квітки Цісик. Навчаючись у першому класі реальної школи, Василь втратив батька і мусив сам заробляти на прожиття приватними уроками. По закінченні трьох класів ре-

альної школи у 1866 році, Василь Нагірний поїхав до Львова з метою продовжити навчання а приїхавши, не маючи ні знайомих, ні достатніх коштів на прожиття, він був прийнятий до новоствореної бурси при «Народнім Домі». У 1870 році Василь Нагірний став слухачем «Технічної академії». Він був членом товариств «Академічний гурток» і «Дружний Лихвар». Заощадивши трохи грошей зі своїх заробітків, після закінчення першого курсу у вересні 1871 року поїхав до Цюриха, де записався на підготовчий курс до Політехніки, а у 1872 році перейшов на відділ будівництва. Після закінчення навчання в Політехніці у 1875 році Василь Нагірний працював довгий час у бюро свого професора Штадлера в Цюриху.

Одразу після приїзду до Львова восени 1882 року, Василь Нагірний взявся до проектування церков. Перша церква, взірцем для якої послужив Софійський собор у Царгороді, була побудована в Яричеві Малому. Проект був розроблений вже 1883 року, а збудовано й освячено церкву 1890 року. При освяченні Василь Нагірний отримав срібну медаль з рук митрополита Сильвестра Сембратовича. Його неймовірною енергійністю і працьовитістю варто захоплюватись: на 1898 рік припадає закладення вже 54-ї його церкви (в Яворові). До 1902 року Василь Нагірний виготовив проекти для сотні церков, вісімдесят три з яких — муровані, а всього за його проектами побудовано більше 200 церков. У 1883 році разом з Євгеном Дуткевичем, Северином Держком, Левом Павенцьким, Корнилом Устияновичем, Іваном Костецьким заснував товариство «Народна Торгівля». Організуючи це товариство, Василь Нагірний мусив докласти чимало зусиль для переконання багатьох людей у корисності цієї справи та в необхідності прилучення до неї. Одним із тих, з ким він на той час познайомився, був і отець Євген Дуткевич з Рудного, який радо зустрів ідею розбудови української кооперативної торгівлі. Отцеві не міг не заімпонувати молодий, симпатичний і вже відомий у Галичині інженер, що пройшов довгі роки вишколу в Швейцарії. Авторитет Василя Нагірного за короткий час після прибуття в Галичину настільки зріс, що його обирають до ради Крилошанського банку, де зберігалися фонди вдів та сиріт греко-католицьких священиків. 29 червня 1883 року в Народному Домі відбулося друге народне віче для русинів, на якому Василь Нагірний ви-

голосив сенсаційну доповідь про економічні справи в Галичині. Допоміг йому в цьому Іван Франко. Доповідь справді справила приголомшливе враження, засвідчила нужденне становище Галичини і вказала на те, куди вона прямувала завдяки тодішній управі краєм.

До того ж, з жовтня 1883 року Василь Нагірний відповідав за редакцію часопису «Нове дзеркало», в якому Іван Франко надрукував майже всі свої твори, написані в цей період.

Будучи директором цього товариства, Нагірний намагається усіляко підтримати і утвердити економічний статус українців. У 1886 році вийшов друком його «Порадник для крамниць», в якому Василь докладно описує, як відкрити власну крамницю, які кошти для цього потрібні, а також подає зразки необхідних документів. Відомий львівський міщанин Михайло Галібей в одній зі своїх публікацій навіть назвав Нагірного «батьком галицької кооперації». У 1884—1900 роках з ініціативи й за активної участі Василя Нагірного були засновані товариства руських ремісників, як-от «Зоря», «Сокіл», «Народна гостиниця». Він був одним із співзасновників Української ремісничої бурси. У 1898 році разом з Іваном Трушем, Михайлом Грушевським та Юліаном Панькевичем засновують «Товариство для розвою руської штуки». А у 1892 році засновує українське страхове товариство «Дністер».

Родина Василя Нагірного та Марії Нагірних (які одружилися 1885 року) мала четверо дітей. Євген після закінчення Політехніки став відомим архітектором і гідно продовжував справу церковного будівництва в Галичині, так вдало розпочату батьком. Евстахій, закінчивши Торговельну академію, був інспектором «Народної торгівлі». Анна вийшла заміж за суддю Сафата Рабиновича, а Софія закінчила факультет філософії.

Василь та Марія Нагірні свій земний шлях завершили майже одночасно: у лютому 1920 року померла Марія, а Василь Нагірний — 24 лютого 1921 року.

Життєвий шлях наймолодшої доньки Марії та Василя Нагірних — Софії (бабусі Квітки Цісик), розпочався 29 грудня 1896 року. Після домашньої підготовки вона стала ученицею школи сестер василіянок. Ця школа була під особливою опікою митрополита Андрея Шептицького, який майже

кожного року приїжджав на вручення свідоцтв про закінчення навчально-го року. Був він і 1907 року — про цей приїзд розповіла газета «Діло» від 5 липня 1907: «Дня 29 червня о год. 8. рано зібрались учениці першої руської жіночої гімназії в церкві сс. Василянok на службу Божу, яку відправив покровитель гімназії митрополит А. Шептицький при гарнім хорі інституток, Від імені родичів подякував зборові професорів директор Нагірний».

У 1914 році Софія вступила на перший курс філософського факультету Львівського університету. Та розпочати навчання в цьому році не вдалося, оскільки вибухнула Перша світова війна. Софія Нагірна брала активну участь в організації допомоги пораненим українським солдатам, які воювали у складі австрійської армії в легіоні Українських Січових Стрільців.

З приходом австрійської адміністрації і поверненням з Відня викладачів відновив свою діяльність і Львівський університет. Туди 1916 року і вступає на філософський факультет Софія Нагірна, спеціалізуючись у фізиці. Навчання вона поєднує з працею на кафедрі загальної фізики, а незадовго до смерті батька знайомиться зі студентом, майбутнім інженером-хіміком Іваном Кандяком, який був родом з Перемишля (він є дідом Квітки Цісик).

Іван Кандяк народився 16 січня 1895 року. За рік до початку Першої світової війни він закінчив Академічну гімназію у Львові, відтак вступив до Політехнічного інституту. Громадською діяльністю почав займатись ще зі студентських років. Від 1913-го був заступником голови товариства українських студентів-політехніків «Основа». 1916 року його обрали секретарем товариства «Руська академічна поміч». Після поразки Української національно-визвольної революції разом з активістами товариства «Основа», що гуртувалися в «Академічній громаді», він ініціював створення «Високих наукових курсів» для молоді, яка не могла вчитися в державних навчальних закладах, бо окупаційна Польща ввела жорсткі обмеження для українців.

Його зусиллями 1928 року при Науковому товаристві ім. Шевченка було створено науково-технічну комісію з вивчення технічно-промислових можливостей краю. Іван Кандяк був автором низки популярних статей у журналі «Життя і знання». Після припинення діяльності нелегальної Української політехніки у 1927 році для здобуття вищої освіти змушений був

продовжити навчання у Празькій політехніці, де працював асистентом. У студентському технічному товаристві «Основа» у Празі займався упорядкуванням української технічної термінології. Його зусиллями у Празі було видано перший термінологічний збірник «Машинове приладдя». Він брав участь у підготовці видання «Матеріали до української технічної термінології» (Прага, 1925. — Вип. 1). У 1923 році Іван Кандяк став членом Українського технічного товариства. Він займався організацією наукової роботи в товаристві, продовжував опрацьовувати технічну термінологію.

Ще у Львові Іван Кандяк знайомиться з Софією Нагірною. Згодом молоді люди одружилися. Коли Софія відчула, що вона при надії, поїхала в Прагу, до свого чоловіка, щоб мати повноцінну сім'ю. Тут, у Празі, 8 липня 1923 року їй народилася їхня донька — Іванна. Але коли стало зрозуміло, що сімейного затишку вони створити не зможуть, Софія повертається до Львова, де викладає у гімназіях фізику та хімію. Вона винайняла окреме помешкання і вирішила розлучитися та виховувати доньку самостійно. Всевишній був милосердним — доля їй усміхнулася. Саме у Львові вона зустріла того, хто став для неї люблячим чоловіком, дбайливим батьком для її донечки, а у майбутньому — добрим дідусем для її онуки — Квітки Цісик. Це був Василь Лев.

Після розлучення Іван Кандяк перед війною переїхав до міста Білостока, де працював інспектором з гігієни праці. Він підготував низку підручників про хімічні властивості речовин, які вийшли польською мовою у Варшаві в серії «Безпека та гігієна праці». Помер науковець у 1974 році.

Дід Василя Лева — отець Василь Лев — був парохом у Старому Яжові впродовж 1880—1902 років. Син отця Василя, отець Михайло, продовжив справу батька. Він одружився з Теодорою Мацюрак. Її сестра Ольга вийшла заміж за отця Івана Пастернака (батька українського археолога та історика, доктора філософії та професора Ярослава Пастернака). У Старому Яжові народились і два брати Василя Лева: 1 жовтня 1899 року народився Іларій (став вихованцем Львівської духовної семінарії, помер від запалення легень у 1928 році), а 27 січня 1901 року — Олександр (вивчав медицину, практику проходив у Львові, але після Другої світової війни опинився в Каракасі (Венесуела) і майже втратив зв'язок з братом Василем).

До школи Василь Лев ходив у село Залужжя (що коло Старого Яжова), де батько від 1909 року до початку Першої світової був парохом. Учився в Академічній гімназії у Львові, а потім у приватній гімназії в Яворові. Матуральні екзамени склав у Перемишлі 1922 року. Вищі школи перед ним, як і перед усіма українцями, були закриті, тому Василь вступив в Український таємний університет, де у 1922 та 1923 роках вивчав слов'янську філологію. У 1923 році потрапив до набору студентів-українців у Львівський університет і вивчав спочатку німецьку, а потім — слов'янську філологію. На початку 1930 року здобув ступінь доктора філології у галузі слов'янської філології. До середини 1930-х років створює низку надзвичайно цікавих краєзнавчих нарисів, які друкує в періодичних виданнях («Діло», «Мета», «Новий час», «Нова хата», «Дзвони» та «Богослов'я»).

Авторитет Василя Лева як мовознавця такий високий, що митрополит Андрей Шептицький запрошує його для роботи в Міжепархіальній комісії для уточнення та обговорення текстів. Окрім того, Василь Лев був завзятим мандрівником, обожнював українські Карпати. У гімназії сестер василіянок та учительській семінарії він і зустрів викладачку Софію Кандяк-Нагірну, яка інколи приєднувалася до мандрівок. Подорож 1934 року, як стверджує дослідниця роду Наталія Філевич, була якоюсь особливою для обох. Збереглося дуже багато світлин, де є Софія Кандяк та її дочка Іванка — Ася. «Товариські стосунки, — пише Наталя Філевич, — переросли у велике почуття. — Історія кохання Василя Лева та Софії, їх боротьба за право бути разом гідні написання роману». Справді, найдраматичніші сторінки цього роману засвідчили б неможливість цих закоханих бути разом. Але своє кохання вони вибороли разом. Часто зустрічалися у власника аптеки «Під чорним орлом» Михайла Терлецького (1886—1966), що на площі Ринок. Там щосуботи вечорами сходилися літератори, науковці, митці — дискутували про політику, культуру, мистецтво, літературу, мову... У вересні 1934 року Василь Лев бере участь у Другому Міжнародному з'їзді славістів у Варшаві. Там були присутні видатні діячі української славістичної науки, як-от Степан Смаль-Стоцький, Філарет Колесса, Олександр Колесса, Іван Огієнко, Кирило Студинський, Іларіон Свенціцький, Василь Сімович, Лука Луців. Почастішали

його зустрічі у Михайла Терлецького з Софією Кандяк-Нагірною. Навколо молодої пари кружляли всілякі плітки, мовляв, що собі думає той чоловік — вона ж від нього на сім років старша, має доньку...

У 1939 році Софія Кандяк нарешті отримує дозвіл на розлучення з Іваном Кандяком.

8 жовтня 1939 року Василь Лев та Софія Нагірна одружуються, а 4 липня 1940 року в них народжується син Володимир. Саме в ці роки Галичина потрапляє в епіцентр європейської геополітики. У 1939 році вона стає частиною СРСР. Радянська влада, намагаючись використати лояльні до неї інтелектуальні сили галицької еліти, запрошує Василя Лева працювати доцентом слов'янської філології у Львівському університеті імені Івана Франка. Донька Софії від шлюбу з Іваном Кандяком, себто Іванна, стала рідною для Василя Лева. Коли народився Володимир, вона, як кажуть у Галичині, була вже панною. Як-не-як, мала 17 років, була ученицею Академічної гімназії (потім — середя школа № 1).

Нацистська окупація Галичини принесла нові випробування для родини Василя Лева. Після закриття університету той втрачає роботу і разом із сім'єю змушений був переїхати у сільську місцевість. Коли стало зрозумілим, що нацистський режим зазнає поразки і у Галичині от-от «запанують совети», родина вирушає спочатку до Польщі, а згодом — у Чехословаччину, щоб дістатись уже до Відня. Але і там довго не затримались, переїхали до Нідеркронштерна. Іванна, вже тепер Цісик, розпрощалася із мамою, з Василем Левом та братом Володимиром, (мали надію, що вирвуться з того пекла, в якому опинились). Василь Лев з дружиною та сином вирішили затриматися й не вирушати далі. Хтось подав надію, що у Відень ось-ось увійдуть американські війська.

Натомість, поблукавши світами, Іванна та Володимир Цісики разом з братом Володимира — Зеноном (який також працював скрипалем в Львівському міському театрі під час нацистської окупації), повернулися до родини Левів. Урешті неймовірними зусиллями їм вдається досягти американської зони у містечку Графендобрасі, де вони потрапляють під опіку окремих організацій від Організації Об'єднаних Націй (там і застали звістку про капітуляцію Німеччини). Із грудня 1946 до квітня 1949 року родина

Василя Лева перебувала в Міттенвальді (неподалік Мюнхена) у таборі «Ді Пі», де розгортається діяльність Українського Вільного університету.

Після війни на території Австрії та Німеччини опинилося понад 200 тисяч українців. Отже, баварський уряд легалізував діяльність університету на своїй території у 1950 році. Василь Лев всю свою енергію і сили доклав на те, щоб відновити університет. Сім'я проживала в Міттенвальді. Робота з відновлення університету велась у Мюнхені. Майже кожного дня він їздив туди і назад. Настав 1949 рік. Від Кокольських, знайомих із США, надійшла заява про так зване спонсорство. Воно гарантувало, забезпечення родині Левів матеріального та фінансового утримання — але при переїзді до США. Отак і вирушили до Америки — рано-вранці 28 травня 1949 року. Перші два тижні мешкали у Кокольських — Надії та Миколи, які ще 1947 року емігрували до США. Там зазнали перших емігрантських випробувань (прибирали ночами в банку, працювали у столярній майстерні). Згодом йому разом з дружиною Софією, викладачем хімії і фізики, таки вдалося повернутись до наукової та викладацької діяльності.

1958 року Василь та Софія Леви вже стають професорами Мерівуд-Колледжу неподалік м. Скрентона в Пенсильванії. Софія стає професором математики та хімії, а Василь Лев — професором німецької і російської мови та історії. Відтоді і аж до смерті у 1991 році Василь Лев — активний діяч: працює для розвитку Наукового Товариства ім. Т. Шевченка і в еміграційній громаді українців. Перелік його опублікованих та ще ненадрукованих праць налічує 400 позицій. Він — незмінний голова філологічної секції НТШ, ректор Вільного університету в Мюнхені. З кінця 1950-х років Василь Лев щоліта приїздив до Мюнхена, де працював деканом українознавчих студій Українського Вільного університету, до відновлення якого доклав стільки сил у повоєнні роки.

З 1965 року він їздить ще й до Риму, де отримав посаду професора слов'янської філології в Українському католицькому університеті ім. Святого Папи Климентія.

1972 року Василь Лев виходить на пенсію. Разом з дружиною вони знову переїхали до Нью-Йорка. З ними разом замешкала й Іванна Цісик, уже на той час вдова.

Згодом Василь Лев повністю присвятив свій час діяльності Наукового товариства ім. Шевченка.

17 січня 1984 року помирає дружина — Софія. Він глибоко переживає смерть дружини, з якою прожив 44 роки. Ця трагічна подія дуже вплинула на Василя Лева та помітно зменшила його творчо-дослідницьку працю. Відтепер він живе під опікою своєї доньки — Іванни Цісик.

23 березня 1991 року, за п'ять місяців до проголошення Україною незалежності, він помер. Його з почестями поховали поруч на українському католицькому цвинтарі у Fox Chase коло Філадельфії поруч із дружиною та Володимиром Цісиком (там пізніше знайде своє місце вічного спочинку й Іванна Цісик).

Оселя Василя та Софії Левів у Мерівуді (штат Пенсильванія) була базою українства в Америці. Батько постійно переповідав дітям (серед них і Квітці, для якої ріднішого дідуся не існувало) про Львів, про Карпати, якими мандрував у молодості, пильнував, аби знали українську мову і культуру.

«У ній поєдналися чотири дуже відомі родини: по матері — це рід Нагірних і Левів, а по батькові — Цісиків і Герасимовичів. Це були родини рафінованої інтелігенції. Частими гостями в їхньому домі були відомі поети, художники, музиканти: Іван Труш, Петро Холодний, Роман Купчинський, Святослав Гординський, з яким вони товаришували вже і в далекій Америці, Філарет Колесса, Іларіон Свенціцький, Богдан Лепкий. Володимир Цісик та Іванна Лев обоє мали музичну освіту. Мама дуже гарно співала, і, мабуть, Квітка успадкувала її тембр і голос», — розповідала Марта Качмар-Цісик.

Загалом наскільки добре відомі предки Квітки Цісик по материнській лінії та лінії її вітчима, однак мало достовірного відомо не тільки про її предків по лінії батька, а навіть про родину самого батька. Брат прадіда Квітки, Олексія, був дідом Дарії — дружини ідеолога українського націоналізму Лева Ребета.

За переказами, походили Цісики із Закарпаття. А писались вони — Тисики, бо нібито їхні предки, які дали це прізвище, як стверджує Роман Горак, сплавляли ліс. А коли цієї праці не стало, пішли по світах і давно осіли в селі Різдвянах що біля Тербовлі (воєводство Тернопільське).

Уперше прізвище Цісик було занесене у метричну книгу села Різдяни 24 січня 1793 року, коли у Матвія Цісика, власника земельної посілости, занесеної у Йосифінську метрику, і його дружини Параскеви Бейгер народилася донька, яка при хрещенні отримала ім'я Рафія. Про те, чи Матвій Цісик був предком Квітки Цісик, судити важко, але цілком можливо, адже дідусь Квітки Цісик, Олексій Цісик (батько Володимира), народився на тому ж таки обійсті в Різдянах 25 березня 1865 року. Його батьком був Тимофій Цісик, син Івана Цісика та Анни Благітки, і був восьмим з дев'яти новонароджених дітей.

Батьки Володимира Цісика, Олекса (Олександр) Цісик та Марія Пеньковська (також народилася у Різдянах у багатодітній родині Георгія Пеньковського та Тетяни Ворони), одружилися 17 червня 1894 року. «Марія Цісикова (моя бабуся) народилася 1870 року в родині Пеньковських (село Різдяни, воєводство Тернопільське). Проводила мале господарство рілньниче і виховувала діти. Померла в листопаді 1939 року. Похована на сільському цвинтарі в Лісках», — згадує донька Іванни Цісик Дарія Вищоцька, яка живе у Варшаві.

Олекса та Марія Цісики у шлюбі мали восьмеро дітей: семеро синів і сестру Іванку (Івасю, як її називали в Лісках). Володимир, батько Квітки, з'явився на світ останнім.

Цісики надто вирізнялись з-поміж місцевих селян. Так, Тимофій Цісик прагнув дати своїм дітям належну освіту. По закінченні народної школи сина Олексу віддали у школу, що готувала залізничних охоронців. Серед вступників він вирізнявся кмітливстю, а також добрим фізичним розвитком. Після успішного закінчення школи він отримує посаду колійового кустоша (охоронця) на залізниці в Коршеві, на перегоні Станіслав—Коломия. В обов'язки кустоша входив контроль за станом залізничної колії та забезпечення надійного руху потягів. У той час робота на залізниці була досить добре оплачуваною, і Олексій Цісик, накопичивши трохи статків, вирішив продати свою частку поля в Різдянах та придбати одну з таких неподалік Лісок. Близько 1900 року Олексій Цісик нарешті купує одну з таких ділянок. Про Олексія селяни подекуди знали, що він — майстер на всі руки, удався у свого татка Тимофія. Отож невдовзі біля

Лісок виникло ціле господарство — оселя, хазяйські будівлі, садок, пасіка. «Про Цісіків у Лісках знали віддавна, — розповідає місцевий вчитель, краєзнавець і поет Ярослав Ясинський, він чи не найкраще вивчив рід Квітки і може цілком вважатися його літописцем. — У селі й тепер кажуть: Цісіків хутір, а по ягоди чи гриби — коло Цісика... Наразі залишився лише фундамент дідівської хати Цісіків. Вціліли величезні старі липи, які все пам'ятають, та ще фундамент».

Олекса Цісік був добрим бджолярем, мав поблизу величезну пасіку, обсажену липами, окрім того, був чудовим стельмахом та кравцем. Він тримав «челедників» (учнів): два роки вони працювали на майстра, а вже третій він їх навчав.

Усі Цісіки були талановиті, особливо до музики. У них був чудовий слух та голос. Обдаровані діти Цісіків майже всі у майбутньому проявили себе в культурно-мистецькому та громадському житті: Євген, Зенон та Володимир стали відомими музикантами, Іванна працювала вчителькою в Польщі, була доброю скрипалькою. Найбільше в тій місцевості прославився син Микола — один із трьох найактивніших просвітників села, місцевий вчитель, керівник народного театру.

«Про Миколу Цісика мені розказувала колись моя мама. Він був головою «Просвіти» в нашому селі, керував народним театром, вчителював тут у місцевій школі», — розповідає місцевий вчитель, краєзнавець і поет Ярослав Ясинський.

Коли всі діти Олекси та Марії Цісіків порозліталися по світах, у хаті Цісіків у Лісках зі стареньким батьком залишився син Микола.

Марія Цісік померла незадовго перед тим, як обоє Цісіків — батько та син — були репресовані. Миколу репресували наприкінці 1939 року. Ярослав Ясинський пригадував: «Коли його просто посеред уроку арештували енкаведисти, усі діти плакали. Останніми словами Миколи Цісика до дітей були: «Будьте чемні, діти, гарно вчіться і любіть Україну». Вочевидь, його розстріляли в Дем'яновому Лазі... Старого Олексу Цісика, як «ворога народу», забрали восени 1940 року... 3 хати на підводі — і в Казахстан. Він уже навіть хату за собою не замкнув на ключ — не було для кого... Коли везли його через село, люди були на полі, й він ще їм

рукою встиг махнути». Через три роки Олекса Цісик помер, похований у Казахстані.

У Лісках залишились тільки могили бабусі Квітки та одного із братів її батька, ще один похований у Коломиї.

Цісіків розкидало по світу. Єдина сестра Володимира Цісика, Іванна, виїхала з дочкою до Польщі. А частина родини Цісіків емігрувала до США, зокрема й Володимир Цісик. Там у нього й народились дві доньки — Марія та Квітка.

Про родину Цісіків донька одного із синів — Ізидора — Люба Павлик (США) у листі до поета і краєзнавця, громадського діяча та організатора літературно-мистецьких вечорів і фестивалів Ярослава Ясинського писала: «Я дуже добре пам'ятаю всіх моїх стрийків, братів мого батька, — окрім одного, який виїхав молодим до Аргентини. Найстарший був Євген Цісик — диригент Коломийського театру. Ізидор Цісик (мій батько) був головним бухгалтером на станції колійовій в Станіславові. Корнелюк Цісик, маючи вісімнадцять років, виїхав до Аргентини. Микола Цісик, дуже добре пам'ятаю, мав улики, пчоли. Іванна Цісик — одинока сестра братів Цісіків, Зенон Цісик був знаний п'яніста. А наймолодший брат Цісіків — то був Володимир, якого ми всі кликали «Дзюньо». Знаний скрипаль — «Віртуозо». Стрийкова дружина називалася Іванка, — була родом зі Львова. Вони мали дві доньки: Марію і Квітку. Марія Цісик була піаністкою, навіть акомпанувала батькові на концерті тут, в Америці. На жаль, стрийко Дзюньо і його дружина, та Маруся і Квітка повмирили. Маруся лишила дві доньки і чоловіка, а Квітка — сина і чоловіка. Ще перед війною, я тоді мала сім років, все на Різдвяні свята приїжджали до Лісок. А з села колядники приходили з Вертепом найперше до Цісіків».

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ
Квітослава-Орися

Я — квітка степова,
Я — всіх і нічия.
Я сонцева коханка,
Я вітру забаланка.
Полин — купіль моя,
Пірнай — і я твоя.
Я — квітка лугова,
Гойдаюсь в травах я.
Я у вінку співанка,
Пелюсткова веснянка.
Вуста з нектаром я,
Відпий — і я твоя.
Я — квітка польова,
У житі бавлюсь я,
Я — жайворонка любка,
Грайлива голубка.
Купальська врода я,
Милуйся! Я — твоя.
Я квітка у гаю,
Царюю як в раю:
В промінні ніжусь я,
Під трелі солов'я.
Жаги оздоба я,
Вдягни — і я твоя.
Я — квітка лісова,
Купаюсь в росах я,
Я громова любаска,
Дощу — жадана ласка,

Духмяний килим я,
Ступи — і я твоя.
Одне лиш прошу, пам'ятай:
Не рви мене і не ламай.
Землі, життя — оквіта я.
Я — всіх, твоя і нічия.

Тоня Білоус «Я — квітка»

Поява дитини у житті родини — це щось найсвітліше, найпрекрасніше. Кажуть, що до вибору імені дитини варто ставитися дуже серйозно. Адже вибираючи його, батьки визначають слово, яке людина потім чутиме найчастіше в своєму житті. Зокрема, татові і мамі варто подумати, як вони називатимуть дитину в повсякденному житті — скороченим ім'ям чи повним.

Традиційними українськими іменами були імена святих або біблійних персонажів, що мали єврейське, латинське, грецьке походження, бо їх носили перші святі й мученики. Окрім того, в українській культурі трапляються імена скандинавського походження, які разом з собою принесли лицарі-варяги. Такі імена, наприклад, носили перші князі та їхні дружинники.

Тому батьки Квітослави над іменем довго не думали, адже що може бути гарніше за квітку? Крім того, народилась дівчинка у квітні, коли довкола весна — все квітне та пахне. Отже, отримавши такий подарунок долі, батьки й вирішили назвати доньку цим іменем — таким музичним, весняним, пахучим...

Легідна форма рідкісного імені — Квітка, Квітуся — саме так її називали близькі. «Її оптимізм безмежний. Вона світла та цілеспрямована особистість із чистими помислами», — ось як визначає її ім'я наука, що досліджує імена — ономастика.. Дослівно ім'я Квітослава — та що славить квіти; славна (гарна) як квітка. Ця жінка — сонце. Вона чесна, відкрита для спілкування, дружелюбна і тверда у кращому сенсі цього слова. Тобто, вона не буде твердити на отримане «ні» — «так», і навпаки, але залишиться непохитною на своїх позиціях, бо вважає їх справедливими і правдивими. Якщо Квітослава в чомусь і помилилася, вона не буде сперечатися і стояти на своєму. Натомість відкрито визнає свої помилки і, якщо треба, вибачиться, вичерпавши тим самим конфлікт.

Вона прагне створити міцну сім'ю. Без сім'ї просто не бачить свого існування. Чоловіка вибирає розумного, зрілого. Зазвичай цей чоловік старший за неї. А з ровесниками їй нудно, бо вона вже в двадцять років мудра і прониклива.

Та щоб максимально уберегти й захистити тендітну донечку, батьки нагородили свою Квіточку ще одним іменем — Оріся (Ярина), яке має давньогрецьке коріння (Аріана) і перекладається, як «світ» або «мирна». Це ім'я давньоукраїнського походження, що хотіли підкреслити українські мігранти, характерне для Галичини. Іменини Орісі відзначають 26 лютого, 29 квітня, 7 березня, 18 і 26 травня, 10, 17 і 22 серпня і 1 жовтня. Як свідчить значення імені Оріся, дівчинка з таким ім'ям — спокійна і тиха. Але вже змалку вона проявляє самостійність. Переконати в чомусь дівчинку не так просто, бо своя думка в неї завжди є. Хоча Орісі часом притаманні такі риси, як нерішучість (кожне рішення дається важко, після повного аналізу ситуації) і невпевненість в собі і своїх силах. Крім того, власниця імені не буде ні на кого покладатися, вона доб'ється всього своїми силами, нехай і не відразу. Оріся може бути примхливою і досить вимогливою. Вона росте дуже самостійною, всі рішення ретельно продумує сама, однак прислухається до думки і порад старших. Найчастіше дівчина добре вчиться в школі, може бути й відмінницею. Завдяки відповідальності та цілеспрямованості вона прекрасно опановує всю шкільну науку. Окрім того, їй подобається малювання, музика й танці. У носіїв цього імені дуже сильно розвинена інтуїція. З переліку рис імені випливає, що дівчина з таким ім'ям — дуже тонка і вразлива натура, вона відчуває будь-які зміни в настрої свого співрозмовника. Оріся дуже влюблива, для неї самотність — найгірше покарання, можливо, тому, що Бог дав їй жіночність і природну чарівність. Єдине, що може перешкодити дівчині з таким ім'ям — це її власні лінощі, які періодично дають про себе знати. В цілому ж Оріся розумна і здатна вникнути в суть будь-якої науки — модельєр, дизайнер, перукар, медсестра, менеджер, керівник тощо. У носіїв цього імені не завжди виходитиме зосередитися на завданні. Зазвичай людей з таким ім'ям багато з-поміж оптимістичних сангвініків та відомих музикантів.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

Тато — Володимир Цісик

Соломія Курушельницька і Квігослава Цісик. Два неповторних голоса. Два серця, яким щеміло за Україну. Дві українські душі, що вболівали за долю поневоленого народу. Коли перша полишала цей Світ, друга у цей Світ приходила. Дві улюблені доньки своїх татусів. Доньки у становленні творчих особистостей яких татко відіграв вирішальну роль. Буває важко зрозуміти батьківську любов, вона відрізняється від материнської. Але навіть стримана, не надто емоційно забарвлена любов батька відчувається, сприймається і засвоюється донькою. Донька для люблячого татка — це принцеса, це його (і вже тому) ідеальне жіноче створіння: найкрасивіша, найулюбленіша, най-най... у всьому і завжди це його гордість, це світло для його душі. У свою чергу, батьківська любов дає дівчинці почуття захищеності, безпеки, впевненості в собі, відчуття своєї вартісності; розвиває жіночність, привабливість, потрібність й успішність. Батько для дівчинки — це цілий СВІТ. І якщо цей світ любить і приймає її, завжди готовий допомогти і захистити, то їй нічого не страшно. Вона виходить у доросле життя без страху, зі знанням того, що все буде добре, вона завжди знайде підтримку опору, адже весь світ на її боці.

Коли надходила осінь, татко брав її на Союзівку, аби виглядати журавлів, які, за переказами, коли летіти на південь з Канади, тут пролітали, і можна було чути їх розпачливий крик. І хоча птахи давно не пролітали тут, бо люди вже почали освоювати канадські озера, батько сподівався, що може статись диво і вдасться побачити журавлиний ключ або ж почути його тужливий плач. Щоб, як і на батьківщині, далекій Україні, у глибокому дитинстві побачити того журавлиного ключа. І пригадати, як ворожили за його криком і за тим, як довго кружляв над селом, про майбутній врожай і про зиму: чи буде снігова і принесе достатньо снігу, щоб

напоїти вологою землю, чи буде сухим літо, чи, не дай Боже, дощовим та ще в ту пору, коли треба буде заготовляти худобі сіно, а ще гірше, коли почнеться сльота, як потрібно буде людям жати, чи зерно проросте в колосі... Проте журавлі не з'являлись, і татко впадав у сумовитий настрій. Тут так все подібне до його малої батьківщини. Коли він дивився на північ, на ті горби, і поодинокі кущі, йому здавалось, що він у рідних Лісках, що стоїть біля єгомосцьового приходства коло церкви і дивиться в бік старого кладовища. Батько згадував отця Кочія, друзів — школярів, однокласників, які з полотняними сумками бігли до школи, де вчителював його брат Микола і звідки ранками на село звучав голос шкільного дзвоника, що кликав їх до навчання. У таких випадках татко любив читати «Не гріє сонце на чужині» Тараса Шевченка:

Не гріє сонце на чужині,
А дома надто вже пекло.
Мені невесело було
Й на нашій славній Україні.
Ніхто любив мене, вігав,
І я хилився ні до кого,
Блукав собі, молився богу
Та люте панство проклинав.
І згадував літа лихії,
Погані, давнії літа,
Тойді повісили Христа,
Й тепер не втік би син Марії!
Нігде не весело мені,
Та, мабуть, весело й не буде
І на Україні, добрі люде;
Отже таки й на чужині.
Хотілося б... та й то для того,
Щоб не робили москалі
Труни із дерева чужого,
Або хоч крихотку землі
Із-за Дніпра мого святого
Святії вітри принесли,

Та й більш нічого. Так-то, люде,
Хотілося б... Та що й гадать...
Нащо вже й бога турбовать,
Коли по-нашому не буде.

*[Друга половина 1847,
Орська кріпость]*

І втирав скупу чоловічу сльозу. Чула Квітка розповіді, як і про тих земляків, які відійшли у Вічність або у рідному краї, або на сибірських рудниках та тайзі, так і про тих, хто розмінявши великі літа, ще продовжував жити. Татко розповідав про 95-річного Станіслава Людкевича, як мав тремтіння, коли на його концерти приходив цей визначний композитор. Сідав десь ближче до сцени, повертався до неї боком і слухав, жодної фальшивої ноти не пропускав. За кожною здригався. Але про його концерти завжди писав схвальні рецензії.

«Випадки смерти артиста-виконавця під час свого виступу на концертній естраді, чи оперовій сцені, дуже рідкі й тому загально відомі в професійних музичних колах. Відомим є трагічний випадок славнозвісного піяніста Сімона Барера, який, виступаючи у Карнегі Гол з філадельфійською оркестрою під диригуванням Орманді, ледве загравши декілька початкових тактів концерту Гріга, похилився над клявіатурою і перестав жити. Відомі подібні випадки з огієровими співаками: великим польським тенором Юзефом Маном під час вистави «Аїди» у берлінській опері та передовим баритонем Леонардом Вореном у метрополітальній Опері в Нью-Йорку. На жаль, і серед нас, українців, уперше трапилася подібна трагедія — чи, як загально прийнято її окреслювати, «ідеальна смерть» — коли рік тому, у неділю 7-го лютого 1971 р., скрипаль Володимир Цісік під час свого сольового речиталю в Українському Інституті Америки, в Нью-Йорку — власне в 30-ті роковини свого першого сольового концерту взагалі! — несподівано занедужав на естраді і в дорозі до шпиталю помер — в самому розквіті життя, ледве 57-річною людиною», — писатиме у некролозі Антін Рудницький.

Невдовзі після телевізійної програми, присвяченій Україні, 7 лютого 1971 року під час виконання фіналу першої частини концерту в Українсько-

му Музичному інституті у Нью-Йорку Володимир Цісик стало зле. Дорогою до шпиталю він залишив цей світ на 57-му році життя. Про його смерть оповістили жалібні повідомлення біля церкви святого Юри, прикрашеної різьбами видатного українського скульптора-лемка Михайла Черешньовського, а також 9 лютого 1971 року 26 газета «Свобода»: «У Нью-Йорку помер відомий педагог і скрипаль проф. Володимир Цісик». В Україні про його кончину дізнаються тільки в 2013 році зі статті Галини Максим'юк «Володимир Цісик — скрипаль і педагог (до 100-річчя від дня народження)», надрукованій у четвертому числі журналу «Українська музика».

10 лютого 1971 року відбулася панахида. Уперше за довгі роки перебування на чужині на його похорони з'їхалася вся родина. Прийшла численна українська громада. 11 лютого, після служби Божої в церкві св. Юра, тіло Володимира Цісика було перевезене до родинного склепу у Філадельфії у штаті Пенсильванія, де згодом будуть поховані всі члени його родини.

Він відлетів зі своїми журавлями у Вічність.

Татко Квітки — Володимир Цісик народився 20 вересня 1913 року у відомому енергетичному і містичному місці України — в селі Ліски на Коломийщині, в сім'ї Олексія та Марії Цісіків. Хрестив його отець Іван Ісаїв, який невдовзі перейде служити на іншу парохію, але, його хрещені батьки, на жаль, невідомі. Він був наймолодшим сином. Його батько був залізничником, а також тримав велику пасіку. Мати займалася господарством і вихованням дітей. Обдаровані діти Цісіків (у Володимира було шестеро братів і одна сестра) майже усі в майбутньому проявили себе в культурно-мистецькому та громадському житті: Євген, Зенон та Володимир стали відомими музикантами, Микола вчителював у Лісках, був головою місцевої «Просвіти», керував аматорським театром, Іванна працювала вчителькою в Польщі, була доброю скрипалькою. Володимир здобув початкову освіту у сільській школі рідного села Ліски, де директором був учитель Онисим Кочій та працювала його тітка, дружина Кочія і донька Данила, старшого батькового брата. «Школа була на присілку який не тільки люди називали між собою Циганським горбом а й навіть священник у метричних книгах замість писати номеру будинку, у якому хтось народився чи помер, зазначав просто — «Циганський горб»...

Була вона збудована за старим зразком: на одній половині у двох доволі просторих та світлих кімнатах вчилися учні, а через коридор (казали — коритар) на другій половині мешкала сім'я пана директора. За таким зразком будувались на той час усі школи, цього вимагала дотримуватися Крайова Шкільна Рада, яка контролювала процес навчання. Перед школою на високому стовпі висів дзвінок, який перший раз дзвонив за півгодини перед початком занять, аби нагадати дітям про крайній час виходити з дому і йти на науку, і другий — вже перед самим початком занять. Мав той дзвінок такий голос, що було його чути в найдальшому кутку, навіть на Тимофійовій вулиці — а то, вважай, таки з добрий кілометр від школи» (за кн. Р. Горака «Журавлі відлетіли...»). Потім навчався у Коломийській українській гімназії.

З малих літ Володимир, як і всі діти Олексія, виявляв велику схильність до музики. Казали, що перейняв її від діда, батька та брата Євгена. Батько не був проти, щоб, крім обов'язкової гімназійної науки, син ще займався й музикою. У Коломийській гімназії талановитий хлопець захопився скрипкою і почав брати уроки у відомого у краї скрипаля, професора гімназії Романа Рубінгера. У 1926 р. викладачем Коломийської гімназії став відомий диригент Филип Баран. Він організував симфонічний оркестр, до якого залучив кращих учнів-музикантів, серед них — Володимира та Зенона Цісіків. Володимир грав у групі перших скрипок. 1929 року в Коломії відкривається філія львівського Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, директором якої стає Роман Рубінгер. Від цього часу Володимир як учень філії бере участь у піврічних та річних пописах і, як один із кращих, демонструє своє мистецтво на загальних концертах-оглядах усіх відділів музичного інституту у Львові. Про ще не раз писалось у рецензіях та відгуках місцевих газет. Так, наприкінці першого навчального року (1929—1930 рр.) він виступив на такому концерті з «Романсом» Л. Бетховена. В рецензії на цей popis були відзначені він та ще один учень-скрипаль з Коломії: «В обох солідна велика повага і пошана, з якою вони ставляться до свого діла як поглядом техніки, так і виконання». 28 травня 1931 р. молодий скрипаль знову брав участь у загальному popisі; у відгуку на концерт зазначалося: «Із скрипкових точок особливо

корисно представилися талановиті елеви з Коломиї: Л. Сатурська та В. Цісик». Діяльність оркестру не була систематичною. Репетиції проводилися принагідно — до концертів чи музичних академій. Таким чином, В. Цісик грав водночас у двох оркестрах, що стало для нього доброю практикою. Також за ініціативою Рубінгера в Музичному інституті діяв музично-вокальний гурток. Відомо, що влітку 1931 року він здійснив «гастролі» по краю. У концертах звучали солоспіви, хорові твори, сольні скрипкові композиції, які виконував Володимир Цісик, та твори для інструментального тріо (скрипка, віолончель, фортепіано). Артисти виступали в населених пунктах переважно Станиславівщини, розпочавши турне 7 серпня в Яблуневі і завершивши 20 серпня в Яремчі. Серед міст маршруту були Косів, Снятин, Городенка, Делятин, Микуличин, Ворохта та ін.

1931 року в Коломию приїхав відомий тенор Михайло Голинський (1890—1973), який дав тут концерт з оркестром, у якому грав Володимир Цісик, а диригував Роман Рубінгер. Тоді й познайомився Володимир Цісик з Михайлом Голинським, який з 1938 року переїхав до Канади, де вони згодом і зустрінуться.

За припущенням дослідниці життя та творчості В. Цісика Г. Максим'юк, Володимир Цісик, закінчивши гімназію, вступив до Познанського університету (Польща), залишаючись, однак, учнем Коломийської філії музичного інституту. Про це засвідчує стаття, присвячена Шевченківському концерту, який був організований у Познані силами університетського студентства 12 березня 1932 р. В ній позитивно охарактеризований виступ Володимира: «Скрипкові соля студента Цісика — Беріота: VII. концерт, Рахманінова — Романца та Сарасате: Романца Андалузе — виконані були бездоганно. У Цісика видно добру школу (елев філії Муз. Інст. Лисенка в Коломиї) безпосередність і щирість в інтерпретації творів, добру техніку смичка, що проявилася вповні в ефективному концерті Беріота». Музичну освіту Цісик продовжив у Празькій консерваторії, де займався протягом двох років у класі видатного скрипала і педагога Бедржиха Волдана. Повернувшись до Галичини, вступив до консерваторії ім. К. Шимановського Польського Музичного Товариства у Львові в клас проф. Марека Бауера (учень В. Коханського і О. Шевчика). Закінчує консерваторію в 1936 р.

Одночасно відвідує заняття з камерного ансамблю в Музичному Інституті ім. М. Лисенка у відомого віолончеліста професора Петра Пшенички. Його курс камерного ансамблю в інституті студенти називали між собою «камералкою». Преса дуже високо оцінювала виконавську майстерність професора П. Пшенички, який був чи не першим, хто запровадив і ввів у моду концерти, про які повідомляли афіші. Зокрема, започаткував такі афіші для виступів учнів свого класу. Так, 6 лютого 1937 року відбувся вечір струнного квартету, в якому Володимир Цісик був першою скрипкою і про який на сторінках газети «Діло» (№ 29 за 1932 рік) було зазначено, що це перший виступ ансамблю такого складу, який має «чимало даних на те, щоби стати у нас першим постійним квартетом і заповнити ще одну прогалину в нашому музичному житті». У концерті, крім творів Моцарта та Чайковського, прозвучали мініатюри на теми українських народних пісень одного з найвидатніших українських композиторів міжвоєнного періоду Василя Барвінського в перекладі для струнного квартету Петра Пшенички. Майстерність гри Володимира Цісика була помічена не тільки українською пресою та критикою. Її почули й оцінили поляки.

Ще до закінчення своєї музичної освіти Володимир Цісик у 1935 році став працювати у Львівському симфонічному оркестрі. Після віолончеліста Петра Пшенички був також одним з перших українців, що стали членами симфонічного оркестру у Львові, потім концертмейстером оперного оркестру та згодом — його інспектором.

1935 рік. Ювілейна тисячна вистава «Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемовського у Великому театрі у Львові. Постановку здійснював видатний та відомий тогочасний диригент Антін Рудницький. Вистава готувалась з ініціативи Товариства письменників та журналістів, головою якого на той час був Василь Стефаник. Це була велика подія, яка підіймала, як казав Станіслав Людкевич, українців на душі, бо відбувалась вона в той час, коли скаженів польський шовінізм, впроваджуючи фашистський спосіб утихомирення українців — пацифікацію (опісля щось подібне повторять німецькі нацисти). Вистава втілювала надію про той час, коли прийде українська державність, про яку всі мріяли. Фінансував виставу Яків-Броніслав Овчарський (відомий львівський лікар, один з

тих, хто безкоштовно працював у шпиталі «Захист для Українських січових стрільців» і був там лікарем Івана Франка). Під час оркестрових проб цієї вистави Антін Рудницький звернув увагу на Володимира Цісика, на його гру, поведінку та деталі, які кожний досвідчений диригент зауважує в кожного оркестранта. «Я, — писав А. Рудницький, — запросив його і трьох інших, так само молодих інструменталістів — Суменного, Согора і Бережницького, щоб відбули цілу поїздку «Запорожця», часто граючи цілу цю оперу сольовим концертом, зі мною самим при фортепіані. Тоді я й пізнав, як поважно, точно й солідно В. Цісик ставився до своєї праці, і внаслідок того, як помічним він став мені у цій поїздки: цих справді історичних вистав, рідкісних й високомистецьких як з огляду на нову музичну редакцію «Запорожця» (зладжену Станіславом Людкевичем і мною), так і на прізвиська і мистецький рівень усіх виконавців, найкращих українських оперових зірок (Марія Сокіл в ролі Одарки, Іван Романовський — Карась, Ольга Лепкова — Оксана, Михайло Голинський — Андрій, Михайло Мартіні-Маслюк — Султан)».

Після Львову виставу було показано у Станіславі, Стрию, Золочеві та Тернополі.

1936 року Володимир Цісик, незважаючи на несхвальне ставлення польської влади, бере участь і в Шевченківському святі у Стрию.

У 1938 році у Львові Володимир Цісик заснував український квартет, у якому був першою скрипкою, другою був Роман Согор, на альті грав Богдан Задорожний, а на віолончелі — Орест Березовський. Квартет виконував класичні інструментальні твори, активно пропагував українську інструментальну музику, брав у свій репертуар щойно написані твори і здобув чималу популярність серед слухачів. Його виступи швидко помітила преса, де з'явилося чимало позитивних рецензій. Окрім того Володимир Цісик давав сольні концерти. 23 березня 1939 року в Малому залі Львівського музичного інституту ім. М. Лисенка відбувся сольний концерт В. Цісика (концертмейстер Нестор Нижанківський). В журналі «Українська Музика» (за 1939 рік) рецензію на сольний концерт Цісика помістив В. Барвінський, який підкреслив переконливу інтерпретацію скрипалем творів Шоссона, де Фалі та Мусоргського. 3 червня 1939 року Цісик ви-

ступив із речиталем у Коломиї, повторивши програму львівського концерту. Величезна працездатність, постійне прагнення до фахового вдосконалення і фанатична відданість музиці, притаманні Володимиру Цісику й раніше, стають визначальними рисами його творчої постаті. Це не переставало дивувати і захоплювати його колег. Недарма через багато років, у одній із статей пам'яті митця прозвучать слова: «Володимир Цісик був рідким прикладом музики-професіоналіста, який ціле своє життя наполегливою, безнастанною працею стремів до свого ідеалу: стати кращим скрипалем, кращим музиком, свідомий цих майже недосяжних обривів, до яких прямує кожний професійний музикант і які кожний з них хотів би досягнути».

З приходом радянської влади, у вересні 1939 року, Володимир Цісик продовжує працювати як музикант. Від арешту та переслідувань, яких не уникали брати Микола та Євген, його рятує те, що він працює у театрі імені І. Котляревського, який згодом стає театром імені Лесі Українки. Першими постановками цього театру були «Хмара» Олексія Суходольського і «Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемовського.

1939 рік стане трагічним ще однією подією — 12 листопада 1939 року помирає мати.

1 серпня 1941 року Галичина стала територіальною частиною (гебітом) нацистського Генерального Губернаторства. Вже в липні 1941 року почав свою діяльність театр, офіційна назва якого була Український театр міста Львова. Першим його директором став полтавчанин Андрій Петренко (1881—1957), який у часи Української Народної Республіки був членом дипломатичної місії при уряді незалежної Грузії. Його заступником став Володимир Блавацький (з 1943 року — директор театру). За роки окупації театр дав 607 вистав і 15 симфонічних концертів. Загалом було показано 18 опер й оперет, 5 балетів, відбулися 3 балетні вечори. Було здійснено 24 вистави драм і комедій. Вистави йшли для німців і гостей-союзників, а також для місцевого населення за встановленим і узгодженим з вищим начальством графіком. Серед здобутків того часу треба відзначити першу українську постановку драми В. Шекспіра «Гамлет», головну роль у якій зіграв В. Блавацький, а режисером вистави був Йосиф

Гірняк. У цьому театрі Володимир Цісик став концертмейстером. Знайшла притулок тут і дружина Євгена Анна Цісик. Її прийняли на роботу 1942 року як актрису. У ці ж роки В. Цісик викладає у Вищому Музичному Інституті ім. М. Лисенка, виступає з речиталлями на радіо, працює у Львівській опері (концертмейстер, потім інспектор оркестру), а також бере участь у концертах та виставах камерного театру «Веселий Львів» (художній керівник — Зенон Тарнавський).

З наступом радянських військ та відступом нацистів, В. Цісик, який не міг чекати на милість ворожої для себе влади, разом з колективом театру Володимира Блавацького полишають Львів і вирушають в еміграцію. Так, він назавжди полишає свою Україну, про зустріч з якою він мріятиме і з думкою про яку він житиме до останніх хвилин свого земного життя. Різдво 1944 року стало для нього останнім в Україні.

Театр Володимира Блавацького зупиняється у Криниці. Саме тут Володимир Цісик зустрічається з родиною Василя Лева.

Іванна Кандяк... Він знав її ще зі Львова... 18 липня 1944 року вони одружилися. Та з наближенням фронту новостворена родина була змушена тікати. У містечку Нідеркронштерн Володимир та Іванна, тепер уже Цісик, розпрощалась з мамою Софією — Іреною, вітчимом Василем Левом та братом Володимиром. З працівниками театру молодята подалися до Данцингу, де пережили страшне бомбардування. Родина Василя Лева (дружина Софія-Ірена та син Володимир) полишались у Відні. А навесні 1945 р. року Володимир та Іванна Цісик повернулись до батьків (родини Василя Лева) у Відень ще й разом з братом Володимира — Зеником Цісиком (теж скрипаль Львівського міського театру). Ще кілька місяців велика родина поневірялась і переховувалась від знавсіньких відступаючих нацистських військ, аж поки не потрапили у табір ДІ-III (американські табори для переміщених осіб) у місті Байройт, що на території землі Баварія. Тут 18 серпня 1945 року в Іванни та Володимира Цісиків народилась донька, яка при хрещенні в табірній церкві дістала ім'я Марія. Її назвали так на честь бабусі Марії Цісик... Вона у майбутньому справдить сподівання свого татка, і стане відомою піаністкою та педагогом.

А поки що необхідно було заробляти на життя. Володимир Ціsik то виступає на концертах та виставах камерного театру «Веселий Львів», що також опинився в еміграції, то викладає музику в греко-католицькій семінарії у Гіршбергу, де працює вітчим дружини Василь Лев, то, здобувши визнання у вагнерівському «Фестшпільгавзі» у Байройті, стає заступником концертмейстера. І все ж бідність не полишає подружжя. Володимир разом з братом-віолончелістом Зеноном Ціsиком та земляком Анатолієм Мірошником створив музичне тріо, яке давало концерти та виступало перед пораненими союзних військ у шпиталях.

Урешті восени 1949 року родина Ціsиків виїхали до США, де оселились у Нью-Йорку. На хліб насущний Володимир Ціsик заробляє, працюючи на одному з підприємств. 4 квітня 1953 року сім'я поповнюється ще однією донькою — Квітославою-Орисею, відомою в Америці як Кейсі, а в Україні — як Квітка Ціsик.

У 1955 року Іванна та Володимир Ціsики отримують громадянство США. Але В. Ціsик не мислить себе без скрипки, музики. Він не стоїть осторонь містецького життя своїх земляків, що опинились на чужині, американській землі, яка їх прихистила і стане для них та їхніх нащадків другою батьківщиною, більш турботливою та люблячою, ніж власна. Уже в листопаді 1949 року його ім'я зустрічається серед учасників святкових заходів. Згодом він постійно влаштовуватиме сольні концерти-звіти, в яких репрезентуватиме поруч із відомою класикою скрипкової літератури, творчість композиторів української діаспори. В багатому репертуарі В. Ціsика була музика, починаючи від Й. С. Баха і Дж. Тартіні, і до сучасної, і він увесь час працював над його поповненням. Митець був першим виконавцем багатьох творів композиторів діаспори: «Станди» і «Поєми» В. Грудина, «Елегії» й сюїти «З далекого світу чудес» М. Фоменка, «Інтради й фантазії» А. Рудницького та ін. Композитор Микола Фоменко зазначив, що В. Ціsик — «постійний (і може самотній в Нью-Йорку) пропагатор нових скрипкових творів українських композиторів». На сцені його музичними партнерами були відомі українські піаністи Р. Савицький, В. Кіпа, Д. Гординська-Каранович, Є. Чапельська, а коли піросла і вивчилася донька Марія, то стала незмінним батьковим концертмейстером. Часто В. Ціsик виступав у Літе-

ратурно-мистецькому клубі Нью-Йорка, до правління якого входив від часу прибуття до США. Там відбувалися й концерти його найталановитіших учнів, і доньки Марії. Широкий резонанс отримав концертний цикл «Вечори сонат», які провів клуб у 1954 р. і в якому взяв участь і В. Цісик. Грав скрипаль і у складі тріо та квартету. Так, в Академії пам'яті М. Грушевського, що відбулася 12 грудня 1959 р., він виступив і сольо (Соната ор. 18 В. Косенка, Andante Г. Жуковського, «Українська рапсодія» М. Лисенка), і в ансамблі — в Тріо e-moll Н. Нижанківського (партия фортеп'яно — Д. Гординська-Каранович, віолончелі — Д. Вандерсол). Збір коштів від концерту пішов на видання збірника, присвяченого видатному історику. 31 січня 1965 року В. Цісик взяв участь у святковій академії до Дня соборності України (Нью-Йорк) у складі струнного квартету (I скрипка), партію віолончелі в якому виконав його брат Зенон.

Не менш плідною була педагогічна діяльність В. Цісика. В кінці 1949 р. він відкриває у Нью-Йорку приватну школу скрипкової гри, в 1952 р. стає співзасновником Українського Музичного Інституту (УМІ) в Нью-Йорку та Нью-Йорку, якому віддав більше 15 років своєї праці в якості вчителя, а в Нью-Йорку — директором. В УМІ музикант викладав скрипку і альт, вів клас камерного ансамблю та створив струнний ансамбль («скрипковий оркестр»), який нараховував 30—40 скрипалів. Інститут часто влаштовував концерти своїх вчителів, у яких митець активно виступав: 27 березня 1955 р. він взяв участь у концерті УМІ в Нью-Йорку, в 1957—58 навчальному році — у серії абонементних концертів у Нью-Йорку та Філадельфії. У 1958 році на Фестивалі молоді у Нью-Йорку він здобув перехідний кубок Українського Народного Союзу. Його популярність була настільки велика, що за його зразком в інших філіях інституту по різних містах утворювалися подібні ансамблі. Для свого ансамблю Володимир робив переклади різних частини симфоній, сюїт та окремих п'єс, а також писав власні композиції в характері попурі. 5 червня 1960 р. в Таун Голл (Нью-Йорк) відбувся концерт найкращих учнів американських музичних закладів та УМІ. Кожен вчитель міг виставити на сцену тільки один твір, однак для В. Цісика був зроблений виняток: він отримав право на два номери. Це були виступи дуже талановитого 13-річного скрипаля його

класу — Юрія Вожаківського та струнного ансамблю. В рецензії на концерт його було відзначено як найкращого соліста концерту, оцінили надзвичайну дисципліну, чисту інтонацію, молодечий ентузіазм ансамблів, заслуги В. Цісика як їхнього викладача та диригента і майстерність акомпаніатора Марії Цісик. Ансамбль виконав симфонію «Юпітер» Моцарта та «Українську фантазію» М. Фоменка.

У 1960-х роках Квітка вивчала гру на скрипці у батька і подавала надії як перспективна скрипалька.

Очоливши на початку 1960-х років УМІ в Нью-Йорку, В. Цісик сумлінно виконує нові обов'язки. Намагаючись привернути до УМІ якомога більше молоді, він активно висвітлює музичне життя і здобутки інституту в пресі, публікуючи розгорнуті звіти про діяльність закладу, інформуючи громадськість про досягнення успішних учнів. Так, у одній із своїх статей 1962 року він писав: «Треба шукати способів, щоб молодь, яка вже вчиться, не втратила заінтересування, щоб наука не була чисто формальністю, але при допомозі різних стимулів, як, напр.: часті виступи, спільне музикування, конкурси, спеціальні курси музичного виховання для молодших, для старших — слухання творів наших і чужих композиторів з відповідними поясненнями і т. п., розбуджувала все наново якнайкращі інстинкти молодшої душі і розуміння тої величі і краси, що криється в музиці». Також він підкреслював, що участь учнів у концертах і академіях сприятиме виробленню в них «почуття обов'язку громадської праці» і популяризуватиме УМІ серед української громадськості у діаспорі. Наголошуючи на величезній ролі Музичного Інституту у вихованні дітей і молоді, В. Цісик у іншій статті про УМІ писав, що громадськість обов'язково повинна підтримувати молодих музикантів: «Молоді люди мусять відчувати, що їх праця і талант є потрібні, що ними цікавиться ціла суспільність. Скільки було талановитих студентів, що, здобувшись на таке велике досягнення в музичній професії, як самостійний речиталь, розчаровані, зрезигновані з дальшої праці. Чому? Хоч були оголошення в пресі, хоч розіслано запрошення, хоч ім'я дебютанта було знане з виступів на академіях чи інших імпрезах, на залі було 10—20 осіб. А скільки речиталів молодих і завзятих музик, що не так легко знеохочуються, світять пусткою? Це морально ни-

щить і поступово забуває всяку охоту до дальшої праці не тільки в них самих, але також у їх молодших товаришів, що бачать в тім доказ безцінності дальшої праці». Тому залучення українських дітей до світу музики, прищеплення любові до рідної української культури, тут на чужині, стало найважливішою справою в житті В. Цісика, на яку не шкодував ні часу, ні себе. Він готував з дітьми музичні вистави, організовував їхні дозвілля, заохочував до музикування, співу в хорі (він і сам керував дитячим хором УМІ в Нью-Йорку, який виступав із «скрипковим оркестром») та вокальних ансамблях, власної творчості. Він часто виступав у Літературно-мистецькому клубі Нью-Йорка, до правління якого входив від часу прибуття до США. Там відбувалися й концерти його найталановитіших учнів і доньки Марії. На виступи Володимира Цісика постійно відгукувалась українська емігрантська преса. «Кожний його концерт дає нам уявлення про рух вперед на шляху розв'язування складних проблем артистичного виконання музичних творів» (газета «Свобода» за 1953 рік) або «В. Цісик показав дальші удосконалення в ділянці технічної віртуозності. Його тон відзначається більшою сонорністю та виразовістю емоційного насичення» (газета «Свобода» за 1957 рік). «Володимир Цісик, пропагатор української скрипкової музики, грав технічно трудні твори В. Грудина свobodно, повним тоном із розмахом» (газета «Свобода» за 1964 рік).

У лютому 1959 р. з вихованцями філії УМІ в місті Ньюарку (штат Нью-Джерсі) підготував музичну виставу за казкою Б. Лепкого «Ксеня і 12 місяців»; на святі М. Лисенка в 1963 р. (УМІ у Нью-Йорку) був музичним керівником і диригентом вистави «Коза-Дереза», в якій роль Лисички виконала дев'ятирічна Квітка (п'єса мала такий успіх, що була повторена через якийсь час у «Вечорі, присвяченому українським дітям»; тут глядачі побачили ще й інсценізацію «Лиса Микити» І. Франка (режисер — О. Добровольська) і послушали народні пісні у виконанні дитячого хору УМІ в супроводі оркестру під керівництвом В. Цісика); 23 лютого 1964 р. УМІ і Студія мистецького слова О. Добровольської поставили казку «Метелик» Н. Забіли (Нью-Йорк), в якій взяли участь хор і оркестр під керівництвом В. Цісика; 4 лютого 1965 р. струнний оркестр В. Цісика відкрив постановку опери-казки «Чарівний перстень» І. Недільського (УМІ

в Нью-Йорку); 1 травня 1966 р. оркестр під егідою митця виступив перед початком дитячої музичної вистави З. Лиська «Золоте весілля» (Нью-Йорк). З 1967 р. активізує свою діяльність Українська музична школа В. Цісика, де разом з ним працювала його донька Марія. Разом з батьком, крім традиційних пописів учнів для широкої громадськості, почали влаштовувати тематичні музичні вечори, які знайомили слухачів з мистецтвом різних епох. Один із них відбувся у Нью-Йорку 7 червня 1968 року. Він був присвячений старим класикам Баху, Генделю, Вівальді, Глюку та іншим композиторам у виконанні учнівських тріо, квартетів та струнного оркестру під орудою В. Цісика. Вела концерт і давала пояснення Марія Цісик, яка на той час була викладачем відомого Джуліярд-коледжу. Визначною подією у музичному житті діаспори стало виконання В. Цісиком та його доньками подвійного Скрипкового концерту Й. С. Бахау Скрентоні 25 лютого 1970 року, якому було присвячено статтю «Мабуть, немає кінця талантам в родині Цісиків» (газета «Свобода», за 1970 рік). Концерти Володимира Цісика завжди були благодійними, найчастіше кошти від них ішли на підтримку культурних проєктів української діаспори. Виступи митця постійно висвітлювалися в пресі.

Володимир Цісик — активний учасник і громадського життя української діаспори. Він входив до Українського Народного Союзу (УНС), Наукового товариства ім. Т. Шевченка в Америці, був секретарем, а також заступником голови товариства «Вільна Україна», ініціював створення і став головою Української будівельної корпорації «УКРА», яка будувала дешево і добротне житло для американських українців на пільгових кредитних умовах. У 1962 р. його обрали одним із інспекторів у керівництві Комітету Об'єднаних Американсько-Українських Організацій у Нью-Йорку, а 1969 року — був обраний головою Контрольного комітету товариства «Культура». Володимира Цісика хвилювало й питання об'єднання українських професійних музикантів Америки у єдину організацію, діяльність якої забезпечила б більш повний і цілеспрямований розвиток українського музичного життя, плекання молодих талантів. «Ми — композитори, музикологи, виконавці, майже всі поволі і невідкладно поринаємо в стоячій воді заробіткового педагогічного звання. Яка б не була важна справа

виховання нового покоління і передання їм наших ідей, ми ніколи не повинні забувати, що ми передусім музики-мистці. Коли ми остаточно перестанемо ними бути, ми не будемо мати що передати цьому поколінню. З висохлого джерела води не набереш! Крайній час нам взятися за це діло, а тоді може і взагалі музичне життя оживе і набере іншої перспективи» — писав В. Цісик в одній із своїх статей.

У 1961 та 1962 рр. Володимир Цісик був артистичним керівником «Союзівки» — українського культурно-відпочинкового комплексу біля м. Керґонксона, штат Нью-Йорк, а його дружина Іванна — Ася Цісик — директором дитячих відпочинкових таборів. У 1961 році під його керівництвом були проведені три великі музичні акції: свято св. Володимира, Свято молодих талантів і Шевченківська академія. Скрипаль не лише був організатором концертів, але й брав у них участь як виконавець та диригент жіночого хору «Веселка». Цей колектив був заснований митцем для супроводу Служби Божої, яку на Союзівці відправляв її парох о. Любомир Гузар. Хористи вивчили, за власною ініціативою, крім церковних піснеспівів, низку обробок українських народних пісень, з якими виступали на святах. Особливо сподобалася слухачам у виконанні тріо найкращих хористок «Пісня про рушник» А. Малишка та П. Майбороди, яку для жіночого ансамблю аранжував В. Цісик. Концертмейстером на всіх концертах була Марія Цісик, яка мала й сольні виступи. В липні 1962 р. В. Цісик з успіхом виступив на Союзівському вечорі «Синя чічка» пам'яті М. Гайворонського, виконавши твори Фоменка, Мусоргського, Брамса, Дворжака та інших композиторів, в серпні 1962 р. організував концерт молодих талантів, на якому співав створений ним дівочий вокальний квартет (Цісик зробив для нього переклади популярних пісень). Мистецьку роботу Володимир продовжив восени цього ж 1962 року, керуючи Союзівським хором і вже згаданим квартетом.

Два останні роки життя (1970—1971 рр.) Володимир Цісик працював учителем музики в «Marywood College» у Скрентоні, штат Пенсильванія. Крім педагогічної роботи, яка займала багато часу, він активно концертує. В його репертуарі скрипкова класика та пропаганда творчості композиторів української діаспори. Грав Володимир Цісик і в складі тріо та

квартету. Був концертмейстером симфонічного оркестру музичного товариства в Квінзі, де тоді мешкала родина. У багатому репертуарі В. Цісика були твори різних композиторів, починаючи від Й. С. Баха і Дж. Тартіні і до сучасних, і він увесь час працював над його поповненням. Митець був першим виконавцем багатьох творів композиторів діаспори: «Станци» і «Поеми» В. Грудина, «Елегії» й сюїти «З далекого світу чудес» М. Фоменка, «Інтради й фантазії» А. Рудницького та ін.

Володимир Цісик був надзвичайно скромною людиною, не любив хвалитися, афішувати своєї праці, особливо ж — здобутків. Толерантний, виважений, лагідний, товариський, відкритий, доброзичливий, завжди готовий допомогти, розрадити і заохотити.

Фінальним днем життя Володимира (7 лютого 1971 р.) став день його останнього концерту, який так і не був виконаний до кінця. Він покинув цей світ «зі скрипкою в руках» — великий Майстер музики, якій віддав себе без останку. «Скромний, тихий, завжди ввічливий і усміхнений, покійний Володимир Цісик, — писав про нього видатний український композитор Антін Рудницький у статті-некролозі «Зразковий музикант, зразкова людина» в річницю смерті музиканта. «Був рідким прикладом музики-професіоналіста, який ціле своє життя наполегливою, безнастанною працею стремів до свого ідеалу: стати кращим скрипалем, кращим музиком, свідомий цих майже недосяжних обривів, до яких прямує кожний професійний музикант і які кожний з них хотів би досягнути. Володимир Цісик не був скрипалем-віртуозом у повному зміслі цього слова — у довоєнній Західній Україні таких у нас ще взагалі не було, як і не було в ній українських або й чужих учителів скрипки, які могли б виховати майбутніх віртуозів. Вони в 99-ти відсотках виростають з «вундеркіндів» і вже в наймолодших роках дають докази непересічного, а то й феноменального таланту, в першу чергу — в цих молодих роках — технічного. Дальші роки формують ці таланти, дають їм дозрівати й поглиблюватися і врешті вони стають віртуозами також, звичайно, ще цілком молодими, кільканадцять річними юнаками чи дівчатами... Шлях музично-професіонального розвитку пок. Володимира Цісика йшов нормальним шляхом розвитку нашої талановитої молоді в передвоєнній Західній Україні, але тому й з найбільшим признанням треба подивляти рівень,

який він досягнув, дякуючи своїй праці й впертому бажанні постійно йти вперед... Володимир Цісик був рідким прикладом музики-професіоналіста, який ціле своє життя наполегливо, безнастанною працею стремів до свого ідеалу: стати кращим скрипалем, кращим музикою, свідомий цих майже недосяжних обр'їв, до яких прямує кожний професійний музикант і які кожен з них хотів би досягнути».

Через десять років після смерті скрипаля його старша донька Марія подарувала Львівській Музичній академії імені Миколи Лисенка багату нотну літературу (колекцію із 460 примірників нотних видань), яка мала нагадати студентам, викладачам і громадськості Львова про її батька, музиканта якого колись лунала в стінах цієї великої школи музики. Саме тут 9 березня 1939 року відбувся перший і останній на батьківщині великий сольний концерт Володимира Цісика. Акомпанував йому тоді також опісля заборонений і проклятий радянською ідеологією композитор Нестор Нижанківський.

Смерть батька була сильним ударом для Квітки, вона змусила її подумати про своє майбутнє. «...Це був... страшний удар. Квітці було сімнадцять. Вона мала дуже трепетний зв'язок із своїм батьком» (з інтерв'ю Марти Качмар-Цісик). «Мій татко був скрипаль, він дуже все займався українською музикою. І тут, в Америці, коли мої родичі приїхали до Нью-Йорку, тато заснував український музичний інститут. Він все був дуже зайнятий і зацікавлений українською справою. Дуже багато працював. І я також була скрипачка, вчилась у нього. То був дуже гарний чоловік. Дуже ніжний і добрий. Навчив мене любити музику. Я йому дуже вдячна. Він виступав тут з концертами для наших українців у різних академіях, його просили. Він був як соліст. Грав класичну і українську музику» (з інтерв'ю К. Цісик Олександр у Горностаї, 1992 р.)

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

Мама. Іванна (Ася) Лев
(Нагірна-Кандяк)

Якось письменник-гуморист Ікер (Іван Керницький, США) жартівливо зауважив, що, мовляв, тато і доньки грають, а мама ноти носить... Неможливо переоцінити роль цієї тендітної жінки в житті родини Цісіків.

Доля їх звела у лихоліття війни, коли на кону було життя й годі було думати про кохання. Володимир Цісіку 31 рік — він знаний львівський скрипаль. Їй — 21 рік. Вона представниця відомого львівського роду архітекторів на прізвище Нагірні. Її мати Софія-Ірена Лев (Нагірна-Кандяк) — вчителька, фізики та хімії у гімназії Сестер Васіліянок та філії Академічної гімназії. Вона виховувалась вітчимою — Василем Левом, вченим — філологом славістом. Свого біологічного батька Івана Кандяка, офіційного чоловіка своєї матері, вона ніколи не бачила.

На долю матері Софії -Ірени Нагірної випали важкі випробування. Її сімейне життя не склалося з самого початку.

У березні 1920 р. на загальних зборах за почином студентського Товариства “Академічна громада” було створено математично — природничий гурток, який започаткував Українську політехніку. Мабуть, саме на цьому зібранні зустрілися студент — хімік, активіст товариства “Основи”, який від студентів-політехніків був ініціатором створення високих “Технічних курсів” для української молоді, яка не могла студіювати у державних (легальних) навчальних закладах тодішньої Польщі, Іван Кандяк та Софія Нагірна (через десятки років — професор математики, відійде у вічність у США). Вона — асистент професора на кафедрі фізики Львівського університету, познайомившись з молодим студентом Львівської політехніки, закохавшись та одружившись 1920 р., вирушила з ним до Праги, де він прагнув продовжити навчання. Молода дружина мріяла про дітей. Проте, її молодий чоловік, хімік — інженер Іван Кандяк, був

категорично проти того, щоб мати дітей, пояснюючи це тим, що не хоче, аби його нащадки зазнавали як українці таких принижень, яких зазнають у бездержавному статусі нині. На жаль, подвигницька і бурхлива громадська діяльність І. Кандяка стане на заваді їх сімейному щастю...

8 липня 1923 року в Празі у молодого подружжя Софії-Ірени та Івана Кандяка народилася Іванна. Донька ошчасливила матір своїм народженням на самого Івана Купала, вибравши таким чином собі ім'я, яке на все життя стало її найбільшим оберегом, підкреслювало її міцний та одночасно лагідний характер. У родині Іванку пестливо називатимуть Ася (від Івася). Проте народження доньки не принесло бажаного порозуміння з чоловіком. Вона повертається до Львова з дипломом, який дозволяє викладати у гімназіях фізику та хімію, винаймає окреме помешкання і вирішує виховувати доньку сама. Чоловік, Іван Кандяк, полишився у Празі, так і не ставши справжнім татком для Іванни.

Рідного батька їй замінить вчитель — колега Василь Лев, з яким мати познайомилася, викладаючи у Академічній гімназії. Майже 10 років вони чекали на церковне розлучення, яке, врешті, отримали у 1939 році. Коли Іванна, як кажуть у Галичині, була вже панянкою, маючи 17 років та навчаючись в Академічній гімназії (потім середня школа № 1), у родині Софії-Ірени та Василя Лева народився первісток — син Володимир. Родина Василя Лева замешкала у будинку на вулиці Пінінського, 8 (зараз Глибока). Помешкання на другому поверсі було маленьким — кімната та кухня. У помешканні вчительської родини всюди — повно книжок. Його також прикрашав тканий килимок з фантастичними птахами та квітами, над ним образ Матері Божої в українському одязі, на столі — кактус, який час від часу зацвітав, і того цвіту чекали всі члени родини з нетерпінням.

Ці роки для родини, як і для сотень тисяч українців Галичини, були досить складними. Режими змінюють режими. Польський змінює радянський, радянський змінює нацистський, який знову змінює радянський. Але для українців вони були ворожими, що несли смертельну небезпеку. Тому 1944 року родина Василя Лева (дружина Софія, донька Іванна-Ася, чотирирічний син Володимир), що вже пережила один раз радянську

владу, вирішує полишити рідний край. Разом з відступаючими військами Вермахту, вона вирушає на Захід.

Вони познайомились, мабуть, ще у Львові. Юна учениця та молодий талановитий скрипаль. Нова зустріч їм випала уже у знаменитій відпочинковій місцевості Криниці. 31 — річний Володимир Цісик та 21-річна Іванна-Ася Лев вирішують побратися та навіки пов'язати свою долю. Уже через рік, 18 серпня 1945 року, у місті Байройт, що на території землі Баварія, у таборі для переміщених осіб, у них народжується їхній первісток — донька, яка при хрещенні в табірній церкві дістала ім'я Марія. Її назвали так на честь бабусі Марії Цісик...

Іванна-Ася Лев, уже Цісик, стала справжнім «ангелом-хоронителем» їхньої родини, джерелом його творчого натхнення. Вона створить всі умови для подальшого розвитку таланту свого чоловіка та їхніх дітей.

У червні 1948 р. у США було прийнято закон, що дещо пом'якшив умови для емігрантів. Закон передбачав дозвіл на в'їзд до країни осіб, які мали спонсорів та отримували запрошення на в'їзд. Організацією переїзду до США займалися неурядові організації. У результаті активної діяльності останніх, спрямованої на надання всебічної допомоги українцям у Західній Європі, щонайменше 47 тис. біженцям і переміщеним особам українського походження вдалося потрапити до США та Канади.

1949 рік. Уряд США дозволяє емігрантам переїзд до країни, навіть якщо вони не мають роботи. Єдиною вимогою було запрошення від когось, хто живе у США. Такою родиною стала сім'я педагога та літературознавця Миколи Кокольського. Родини Володимира Цісика та Василя Лева назавжди полишають Європу і разом з нею свою Батьківщину — неньку Україну. Родина перебирається до зруйнованого війною Мюнхена, відтак до Бременгавену, де оформлялись відповідні документи для поїздки та провадився лікарський огляд. Виїздити родинам припадало по черзі у травні 1949 року. На велике щастя, Іванні та Володимирі Цісикам їхати до США випало разом. Подорож тривала одинадцять днів. Чоловіки мали каюти на нижніх поверхах, а жінки — на верхніх. Шість днів був сильний шторм. Вітчизні Іванни, професор Лев, рятувався у бібліотеці корабля. Всі мужньо терпіли. Чоловік Іванни, Володимир, на знак подяки

влаштував для моряків прощальний концерт, перед яким виголосив по-
дячне слово, чим дуже зворушив капітана корабля. До американської зем-
лі прибули рано-вранці 28 травня 1949 року. Стояли на палубі всі. Від
найменшого до найбільшого. Мовчали. Як перед внесенням святих дарів
на Службі Божій у Рідному краї. Це порівняння прийшло до них опісля,
коли згадували, як повільно з туману вирисовувалась постать Свободи,
осяяна променями сонця. Сходило якраз. Воно поволі виростало великою
кулею над водою, а потім в одну мить відірвалось від неї і ніби втікало
різко вгору. І статую Свободи, і схід сонця над морем всі бачили вперше.
Перші два тижні мешкали у Кокольських, згодом переїхали у власний
будинок у Квінзі, де, як подарунок долі, з'являється їхня Квіточка.

Іванна Цісик, як і татко Володимир, робила все можливе, щоб діти
здобули освіту, плакала своїх доньок у народній любові та пісні. Мати
Іванна підтримувала свого чоловіка та доньок у всіх їхніх починаннях,
виховувала національно свідомих діаспорних українців, розповідала про
таку далеку та казкову Україну та стала міцною підтримкою й розрадою
в години нещастя, коли у 1971 році помер ними улюблений і шанований
татко. Крім того, коли молодша донька Квітка записувала україномовні
пісні, матір стежила за правильністю вимови, зупиняла запис, коли сло-
во було наголошене або вимовлене з якимсь огріхом.

Іванні Цісик все ж трапилося своїй молодшій доньці Квітці показати
Україну та найдорожчі для себе місця — церкву, де вінчались її батьки,
та місце, де вона зустріла свого Дзюня (Володимира). У 1983 році вона
разом з Квіткою приїздили в Україну.

Закінчується земний шлях Іванни-Асі Цісик, з шляхетного роду На-
гірних, 25 травня 1994 року, померла від раку. Та її спадок живе й досі —
у піснях та спогадах.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

Дитячі та шкільні роки

Квітослава... Квітка... Батьки їй дали досить рідке ім'я, яке зовсім не поширене на Великій Україні, але поширене в Галичині серед інтелігенції. Воно випромінює потужну художню енергію. «Ми не знаємо, — пише О. Корчова, авторка статті «Міф Квітки», — що спонукало подружжя Цісиків назвати саме так свою молодшу дочку, адже ніхто інший із родини не міг похвалитися екзотичним найменням: ані старша сестра Марія, ані самі батьки Володимир та Іванна. Не всі знають, що у Квітки був ще й англомовний артистичний псевдонім Кейсі (Casey), утворений від поєднання її українських ініціалів. Це друге ім'я ідеально доповнювало специфічний імідж студійної співачки, в репертуарі якої були рекламні ролики, демоверсії пісень композиторів-початківців, різноманітні бек-партії (додаткове вокальне озвучення фонограм зіркових виконавців), вокальні саундтреки до кінофільмів».

Володимир та Іванна Цісики. Це була інтелігентна родина з глибоким українським корінням та традиціями, що склались не одне покоління. Родина Цісиків, як і тисячі українських сімей, була носієм української культури та духовних цінностей, берегинями національних звичаїв і традицій у далекій Америці. У родині, яка мешкала в будинку на Манхеттені, розмовляли українською мовою і співали прекрасні українські пісні, які все життя, наче якийсь містичний код або надзавдання, стоятимуть над Квіткою і вимагатимуть, щоб вона їх виконувала і популяризувала. «Батько Квітки був скрипалем. Мати мала чудовий голос. Ці люди з великим українським серцем були безмежно закоханими у свою Батьківщину і передавали цю любов своїм дітям. У дитинстві Квітка взяла до рук скрипку, хотіла бути схожою на батька. Згодом вона почала ще й співати, як мама» — розповіла в інтерв'ю двоюрідна сестра співачки зі

США — Христина Лев. У родині Цісіків, де панувала атмосфера доброзичливості у ставленні батька до матері й навпаки, відношення батьків до дітей, атмосфера любові і теплоти сімейного затишку, формувались майбутні життєві цінності та орієнтири Квітки.

Її знайомство з рідною мовою, народною піснею розпочалось, як і у кожного немовляти, з тієї материнської коліскової. Коліскова, колісанка — слово, яке ніжить слух, яке нагадує теплоту материнського тіла, ніжність її дотиків, теплоту оселі. Коліскова — це оберіг малюка, це материнська посмішка, це солодкі й ласкаві слова ніжності та турботу, яке дають відчуття захищеності. Це єднання дитини й матері у світі. Коли дитина лягає спати — позаду залишається день — день нового знання, день нових пригод, день небаченого. Сонце заходить. Мама бере немовля на руки або лягає поруч з малюком і починає наспівувати рідну мелодію. Вона обіймає своє маля, погладжує його чоло, і милуючись його ясным личком починає співати... І все довкола завмирає. Усе пережите за день, усе пізнане, усе нове, — страшне і приємне — стає зрозумілим, як і те, що вона у житті не сама. Іванна Цісік знала, мабуть, не одну колісанку. Лагідна, тиха, ніжна, спокійна, проста мамина пісня заспокоювала, витирала дитячі сльози, допомагала заснути. Вона нагадувала гойдання коліски. Коли мала Квітка довго не хотіла засинати, мати часто співала про той сон, що бродить коло вікон, про ту дрімоту коло плота, а батько брав у руки скрипку і грав їй коліскові.

Ой ходить сон коло вікон,
А дрімота — коло плота.
Питається сон дрімоти:
— А де будем ночувати?
— Де хатонька теплесенька,
Де дитина малесенька, —
Там ми будем ночувати,
Дитиночку колихати.

Ой на kota та воркота,
На дитину та й дрімота,
Котик буде воркотати,
Дитионька буде спати.

Так, слухаючи мамині колісанки, Квітка, відчуваючи спокій і задоволення, відчуваючи батьківську любов, живилась звуками рідної мови, яка своєю ніжністю, мелодійністю єднала немовля з далеким рідним краєм. Мамині коліскові, прищеплювала їй з самого народження любов до української музики, мистецтва, що дуже легко засвоювалось маленькою Квіткою. Вона так ніколи й не зможе забути ні маминого голосу, ні батькової гри, ні тих коліскових, які для неї були її першим знайомством з пісенною культурою народу, донькою якого вона народилась, хоча й на чужині.

Про ранні роки Квітки-Орисі відомо досить мало. Основними джерелами для вивчення цього періоду життя є інтерв'ю. Вона народилась далеко від краю свої предків, в криміногенному та небезпечному районі Нью-Йорку — Квінз, що став її малою батьківщиною. Це другий за розміром дистрикт ділової столиці, де проживає найбільш етнічно різноманітне населення в США — китайці, араби, українці, поляки, абіссинці, мексиканці, євреї. В цьому етнонаціональному коктейлі й росла Квітка. В інтерв'ю Квітка завжди підкреслює, що своїми успіхами завдячує в першу чергу батькам. Проте тільки природних здібностей, без рутинної щоденної праці над собою, недостатньо для того результату, який у майбутньому досягне талановите дівча. Адже, за висловом американського винахідника Т. Едісона: «Успіх — це лише один відсоток таланту і дев'яносто дев'ять відсотків виснажливої праці». Ще з малих років батько Володимир привчав її до дисципліни, корисних та розумних занять. Мама Квітки створювала сприятливу атмосферу для своєї сім'ї, надає дитині можливість відчувати інтимність людської любові. Часто казали: «Тато і дочки грають, а мама ноги носить». Музика оточувала її щодня. Її батько Володимир, віртуозний скрипаль і педагог, який виступав як концертмейстер у кількох відомих європейських оркестрах, вчив всього що вмів свою Квітку, прививав любов до музики в обох своїх доньок. Мама, хоч і не професійний музикант, постійно допомагала організувати музичне життя родини. Батько мріяв, щоб вона була скрипалькою. Помітивши ще у ранньому віці музичний хист у малої Квітки (одні кажуть, що брала скрипку в руки вже в три роки, інші — що в чотири), він з чотирьох років розпочинає вчити її гри на скрипці та фортепіано. Батько довго й терпляче вчив

тримати смичок і скрипку. Коли піросла постійно грала в струнному оркестрі, до організації якого теж прилучився її тато. «Мій татко був скрипаль, він дуже все займався українською музикою. І тут, в Америці, коли мої родичі приїхали до Нью-Йорку, тато заснував український музичний інститут. Він все був дуже зайнятий і зацікавлений українською справою. Дуже багато працював. І я також була скрипачка, вчилась у нього. То був дуже гарний чоловік. Дуже ніжний і добрий. Навчив мене любити музику. Я йому дуже вдячна. Він виступав тут з концертами для наших українців у різних академіях, його просили. Він був як соліст. Грав класичну і українську музику» (з інтерв'ю К. Цісик українському музиканту Кирило Стеценко, січень 1991 р.).

Про всебічний розвиток Квітки, її можливості піти дорогою батька та сестри, стати віртуозним майстром скрипки свідчать численні статті про Квітославу у музичному оглядачі діаспорного часопису «Свобода». Зокрема, після того, як батько Володимир, Марія та Квітка 25 лютого 1970 року в Скрантоні виконали надзвичайно складний, так званий подвійний, скрипковий концерт Йоганна Севастьяна Баха, свою рецензію на цей концерт журналіст назвав «Мабуть, немає кінця талантам в родині Цісиків». Всевишній і справді щедро обдарував Квітку й її родину талантами. Усе її дитинство аж до смерті батька відзначено моральним та духовним вибором між скрипкою та вокалом, між прагненням догодити улюбленому татові та стремлінням до самоствердження, вияву своєї самостійності та індивідуальності.

Батьки розуміли, що вони народили чуйну і талановиту дитину. Квітка дякувала їм за те, що «навчили української мови та непоганої англійської». Цікавим є судження, що бімовність, яка оточувала маленьку Квітку, значною мірою визначала її майбутнє, оскільки згідно з теорією лінгвістичної відносності Бенджаміна Лі Уорфа і Едварда Сепіра, мовна структура формує мислення людини і спосіб пізнання нею реального світу, а народи, які розмовляють різними мовами, мають відмінності в сприйнятті таких фундаментальних категорій навколишнього світу як час і простір, число і кількість, поняття власності. Особливістю гіпотези є судження про те, що люди, які говорять на декількох мовах, використо-

вують різні способи мислення, а знання більше ніж однієї мови абсорбує особливості мислення декількох народів, розширює кругозір, що у поєднанні з вивченням скрипки та фортепіано, створювало необхідні умови для майбутнього розквіту «королеви джінглів».

Дитинство Квітослави Цісик проходило у душі виховання християнських добродієв, вірності церкві своїх прадідів та дідів — Українській греко-католицькій церкві, вірності своїй далекій Батьківщині. Вона співала у церковному хорі, у якому, за переказами, виступала разом із майбутнім королем поп-музики, молодим Майклом Джексонем, незважаючи на відсутність очевидних фактів, все ж це правдоподібно, оскільки пояснює її майбутню співпрацю з зіркою американської естради. Як відзначала сама Квітка Цісик, і зазначають сучасні дослідники її життя, саме батьку та матері сім'я завдячувала тому, що у ній завжди панував дух українського патріотизму та культивування українських традицій. Батько завжди був напоготові вирушати до своєї Батьківщини, і у своїх інтерв'ю зазначав, що дома завжди була готова для повернення назад в Україну валіза з необхідними речами.

Її дитячі та юнацькі роки минали за звичайними приписами та стандартами для української емігрантської родини і нічим особливим не вирізнялися. У будні вона навчалась у типовій державній американській школі зі своїми вимогами. Учениця Квітка брала активну участь у шкільному житті, використовувала всі можливості, які пропонувало їй навчання, зокрема була учасницею молодіжних гуртів, які виконували різножанрову музику: від спірічуелс, кантрі, партії з мюзиклів, джазу до рок-н-ролла. Вільно почуваючи себе у різних жанрах, старшокласниця з українським корінням, розширювала свою вокальну «зону комфорту», ніжилась у світлі найрізноманітніших звуків. Квітослава сама відчувала всю легкість освоєння жанрів та стилів музики, вокальних технік, а як відомо, якщо якась справа йде «як по маслу», то це справа життя. Хотіла повністю присвятити все своє життя і саму себе одній із найвищій для вокаліста в стратифікації музичних професій — професії оперної співачки. Природні здібності, колоратурне сопрано, цілком дозволяли їй у майбутньому здійснити свою мрію. Проте цей шлях вимагає повної зосе-

редженості тільки на ньому та присвячення всього вільного часу для вдосконалення оперної техніки. Взагалі, участь у шкільних колективах приніс у життя Квітка досвід встановлення соціальних зв'язків і ефективної комунікації, що допомагав їй розвивати навички спільної роботи, розуміти почуття оточуючих і саму себе.

Так проходили шкільні будні, а у вихідні дні батьки, бажаючи, щоб доньки, які зростали в еміграції, не втрачали духовних та культурних зв'язків з їхнім українським родовим корінням, записали до створеної вихідцями з України «Школи українознавства» (Озон-Парк). «Звичайно, на вікенд хотілося бавитися вдома, — згадувала її двоюрідна сестра Христина Лев, — дивитися мультфільми, але багато наших друзів також ходили до суботньої школи, і за тиждень ми встигали за ними скучити». Школи українознавства у США, працюючи у форматі американських публічних шкіл, включають три ступені: нижчий, середній і вищий, тривалість кожного з яких становить чотири роки навчання, а в цілому діти навчаються у школах українознавства 12 років по 5—6 годин на тиждень в суботу або в неділю, в середньому 33 суботи на рік, що за 12 років становить близько 1980 навчальних годин. При деяких школах діють садочки, підготовчі та англomовні класи. Традиційно заняття в школах відбуваються в суботу або в неділю з 9 до 13 год. Основними навчальними дисциплінами в школах українознавства є українська мова і література, історія та географія України, культура України. Викладання навчальних предметів відбувалося українською мовою.

Значними подіями, які виховували патріотизм та любов до рідної України у доньок українських галицьких емігрантів, ставали організовані українськими громадами культурно-масові заходи. Безперечно, культурне життя українства за океаном було багатим: концерти, імпрези, виставки, широка мережа українських гуртків — усе це сприяло духовному розвитку діаспори, у яких брала участь українська молодь, зокрема й Квітка Цісик. Так, 23 лютого 1964 року в Українському Народному Домі в Нью-Йорку була організована дитяча п'єса «Метелик», яка стала показником того, скільки робило тогочасне американське українство для виховання молодого покоління у дусі національних традицій. П'єса була

організована спільними силами Українського Музичного Інституту під керівництвом Володимира Цісика і Студії Мистецького Слова, під керуванням Олімпії Добровольської. Вистава почалася з «Дитячою Симфонією» Гайдна у виконанні смичкового оркестру УМІ під диригуванням В. Цісика. Наступною у програмі були представлені народні пісені в музичній обробці В. Цісика; а дитячий хор відспівав: «Ой, на горі та женці жнуть», «Ой, і не гаразд», «Та туман ярмом» і «Попід гаєм-гаєм». Солоістками були К. Цісик і Л. Магун, які також співали «Дует про рідну школу». Завершувала виставку п'єса Н. Забіли «Метелик» у виконанні таких юних акторів, як Адріян Славоцький, Андрій Стефанюк, «Дует мурашок» у складі Квітки Цісик і Лариси Магун. Ще однією знаковою подією у житті Квіткослави, яка загартовує її як майбутню співачку, стає участь спільно з її старшою сестрою у мистецькому вечорі молодих талантів, що організували Українське Лікарське Товариство, який відбувся 7 листопада 1965 р. У програмі вечору брали участь: Лілея Волинська — сольний спів при акомпануванні Богдани Волянської та Наталки Данині. Сама ж молода Квітка Цісик при акомпануванні своєї сестри Марії, виконувала на скрипці твори Гайдна, Друлі, Шопена і Барвінського. Участь у вечорі брав також і А. Лозинський, учень вже згаданої Олімпії Добровольської, який рецитував «Притчу про приязнь» Івана Франка та байку Л. Глібова «Цуцик». Взагалі, вечір організовано з метою збору коштів для дітей, батьки яких з тих чи інших причин знаходились за межами США. З сестрою та батьком Квітка виступає на різноманітних українських творчих вечорах. У 1967 році українська преса пише так про один з концертів сестер Марії та Квітки Цісик, який був присвячений видатному письменнику та публіцисту, українському «Мойсею» Івану Франку: «Дует сестер Цісик — п. Марійка — фортеп'яно, п. Квітка — скрипка, був на високому рівні. Про Марійку, відому піяністку, розповідати не треба. Її самостійний концерт, який відбувся 2 квітня в Інституті Америки, скаже про неї краще і більше. Панну Квітку ми почули в дуеті вперше і радіємо її великим всестороннім обдаруванням». Взагалі, серед діаспорних українських періодичних видань, які залишалися важливим засобом суспільно-політичного життя українців, та мали помітний вплив на справу збереження

національної ідентичності, важко знайти хоча б один рік, у якому б не згадувалась талановита родина Цісіків.

Крім гри на скрипці та уроків вокалу, батьки прагнули, щоб їхня донька вирізнялась грацією і всім тим іншим, чим чарує жіноча постава. Тому Квітка ще опановувала сценічне мистецтво в балетній школі відомої балерини Роми Прийми-Богачевської. До цієї школи її віддали не випадково. Матір'ю Роми Прийми була Іванна Шмериковська-Прийма, давня знайома батьків. З батьком Іванна працювала у Львівській опері. 9 квітня 1967 року вона танцівниця Квітка зіграла головну роль у балеті-казці Ігоря Совецького «Попелюшка» у залі Фешен Інституту Технології. Через два роки, у 1969, зіграла балетну сцену опери «Анна Ярославна» у Карнегі-Холі, що для можливої майбутньої оперної співачки ставало апробацією її акторських здібностей, розвивало потенціал, грацію та плавність рухів, що є необхідною умовою успіху в цій професії. Як учениця української балетної школи Роми Прийми-Богачевської, дівчина виконала головну роль у постановці «Попелюшка», в якій брало участь понад 60 дітей. Вистава в Нью-Йорку проходила настільки успішно, що її повторювали кілька разів для охочих, що не вмістилися з першого разу в залі. Газета «Свобода» у 1968 році пише: «Вистава “Попелюшка” в залі Фешн Інституту пройшла знову з великим успіхом, дарма що вже втретє тут показано ту прегарну балетну казку в трьох діях. З цілого балету перше місце, очевидно, займала Квітка Цісік в ролі Попелюшки...». Великий фоторепортаж та статтю про цю виставу опублікувало діаспорне видання «Екран».

Канікули, як і майже всі українські діти, вона проводила в таборах «Пласту». Кожного року — тритижневе перебування в таборах. Там вона вчилась бути гордою за свій народ, його героїчне і трагічне минуле і шукати шляхів для досягнення його заповітної мрії — мати свою державність.

Квітка — Кейсі намагалася увібрати все українське, що її батьки змогли привезти з собою до США.

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

Пластунка

Присягаюся своєю честю, що робитиму все, що в моїх силах, щоб бути вірним Божові і Україні...

З присяги пластуна

Більшість українського емігрантського юнацтва мала за честь перебувати в лавах пластунів.

Молодіжний український рух як організована сила вперше вийшов на історичну арену в ХХ столітті.

Скаут — людина, яка навіть у складних ситуаціях не втрачає оптимізму і, користуючись власними знаннями та вміннями, самостійно з ними бореться. Перший скаутський гурток був організований письменником і художником з США Ернстом Томсоном у 1902 році, котрий, проживаючи певний час поруч з індіанськими племенами, провів безліч спостережень та дійшов до висновку, що природа може виховувати людину, та допомагає їй переосмислити зміст її життя. Створений гурток він назвав «Товариством березової кори», що стало початком скаутського руху в Північній і Південній Америці. Однак не менш важливу роль у становленні світового скаутського руху відіграв британський генерал Роберт Бейден-Пауел. Побачивши безпорадність своїх солдатів у екстремальних умовах під час англо-бурської війни (1899—1902 рр.), генерал доручив місцевим підліткам догляд за пораненими, пошук харчування та ведення розвідки. Таких підлітків він називав «скаутами» — розвідниками. Будучи у відставці, Роберт Бейден-Пауел пише книгу «Скаут для хлопців», яка пізніше стає основою для організації скаутських гуртків. За Бейден-Пауелом, прикметами доброго громадянина є: характер, фізичне здоров'я, фахова освіта, що уможливорює подальший професійний

ріст, готовність і практика служіння ближнім. Для досягнення мети скаутинг базується на трьох основних принципах, що знайшло своє вираження у скаутській присязі і Трьох Головних Обов'язках скаута: перед Богом і Батьківщиною, іншими і самим собою. Обов'язок перед собою виражається у самовдосконаленні на основі Скаутського Закону — своєрідного кодексу поведінки за взірцем лицарського. Скаутську виховну методу визначають як систему поступової самоосвіти через чотири основні чинники: 1) добровільно взяті на себе присяга і закон; 2) навчання через діяльність; 3) участь у малих групах під проводом дорослих; 4) поступові та стимулюючі програми різноманітної діяльності. Всебічність скаутського виховання зумовила різноманітність його форм і методів, у яких особливу роль відіграє життя серед природи і змагальний принцип на всіх рівнях.

На початок ХХ ст. припадають події вітчизняної історії, пов'язані з новітнім політичним оформленням української нації, боротьбою за національну державність. Значну роль у цих процесах відіграв український молодіжний рух у всіх його складових.

Назва «Пласт» походить від козаків-пластунів, які повзали по-пластунськи і виконували функції розвідників у козацькому війську. Основоположником українського скаутингу вважають доктора біології Олександра Тисовського. За задумом О. Тисовського, виховання в «Пласті» повинно бути безперервним від восьми років і до самої старості для тих, хто пов'язав з ним свою долю. Свою історію національна скаутська організація «Пласт» розпочинає з осені 1911 року, коли майбутній полковник Армії УНР Іван Чмола заснував у Львові перший пластовий гурток. Саме він адаптував сформульований засновником скаутського руху Бейденем-Поуелом виховний ідеал скаутингу, викладений у 14 правилах лицарського Пластового Закону. Середовищем, в якому формувалися принципи всебічного самовиховання стали окремі українські навчальні заклади, зокрема найстаріша в Галичині Українська Академічна гімназія у Львові — перший осередок організаційного оформлення українського скаутингу під керівництвом вчителя О. Тисовського. Принцип всебічності скаутингу дозволив залучити до нього представників різних середо-

вищ, що відбулося зокрема у особах його трьох перших організаторів: вчительство — О. Тисовський (основоположник Пласту), самоосвітні гуртки — І. Чмола, спортивний рух — П. Франко. У Наддніпрянській Україні перший український скаутський загін виник у 1915 року в київській гімназії Володимира Науменка. Після поразки Української національно-демократичної революції 1917—1921 років «Пласт» відновлює свою діяльність спершу в Західній Україні, а згодом серед української еміграційної молоді в країнах Західної Європи. В «Пласті» масово гуртувалася українська шкільна, селянська та робітничка молодь. Почав виходити офіційний «пластовий» орган «Молоде життя». У Сполучених Штатах Америки Пласт був заснований через декілька років після його організації в Україні — у 1915 році. Однак, на початку свого існування, ідеї пластового руху не набули значного поширення серед української молоді в діаспорі США. Осередок Пласту на початку 20-х років ХХ століття діяв тільки у Нью-Йорку під керівництвом українського учителя Петра Задорецького, який взяв на себе ряд організаційних питань, а також подбав про приміщення для зібрань, які відбувалися у школі св. Джорджа. На той час організація налічувала 95 пластунів. В зв'язку із від'їздом у 1929 році П. Задорецького з Нью-Йорка, цей осередок Пласту занепадає і протягом двох десятиліть пластовий рух у США перестає діяти. Відродження пластового руху у Сполучених Штатах Америки розпочалося із переселенням переміщених осіб українського походження за океан, тобто із початком третьої хвилі української еміграції. Третя хвиля української еміграції, велику частину якої становила свідомо і патріотична молодь, ставилася до свого становища на еміграції як до почесної місії репрезентувати український народ у світі, а тому вважала своїм відповідальним завданням насамперед «активне включення у визвольну боротьбу українців усього світу». Українська молодь, яка почала прибувати на американський континент, своєю метою вбачала «стати потоком нової крові у місцеве українське життя і своєю жертвенною, систематичною, неголосною, іноді й буденносірою працею причинитися для національно-політичного освідомлення, культурного й економічного розвитку української еміграції чи її нащадків».

Відроджений у середовищі української молоді, що перебувала у таборах для переселених осіб в окупованих зонах Європи у 1948—50-х роках, «Пласт» стає серед української громадськості та молоді у США популярною організацією, яка пропагувала ідеї християнства та націоналізму. Широкої популярності пластовий рух у США набував з тих причин, що для новоприбулої української молоді, яка перебувала у нових, незвичних умовах проживання, осередок Пласту ставав для них місцем, де можна було зустріти співвітчизників, однодумців, друзів. «Більш зорганізовано почалася пластова праця в Америці з осені 1949 року. Тоді почали творитися пластові осередки по місцях більшого скупчення скитальців, тоді зорганізувався Краєвий Пластовий Провід в Детройті, почала виходити пластова преса тощо» — зазначала газета «Свобода» щодо розгортання пластового руху.

Пластуни поділяються за віком: новачки і новачки (7—11 років), юнаки і юначки (11—17 років), старші пластуни і пластунки (17—30 років), приятелі «Пласту» (батьки і друзі).

Члени «Пласту» проходять чотири послідовних етапи: 1) підготовчий — отримання відзнаки пластуна-прихильника; 2) складання першої проби пластуна-учасника; 3) складання другої проби пластуна-розвідника; 4) складання третьої проби пластуна-скоба.

Вступивши до «Пласту», нообранець повинен виконувати три головні обов'язки: 1) бути вірним Богові і Україні; 2) допомагати іншим; 3) жити за пластовим законом і слухатись пластового проводу. Пластун має дотримуватись «Пласового Закону»: 1) бути словним (дотримуватися слова), 2) совісним, 3) точним, 4) ощадливим, 5) справедливим, 6) ввічливим (чемним), 7) братерським і доброзичливим (приятельським), 8) врівноваженим; для добра Пласту: 9) корисним: а) для свого народу, через нього до людства, б) для родини і в) для себе; 10) слухняним пластовій старшині (карним), 11) пильним, 12) дбалим про своє здоров'я, а для свого оточення: 13) любити красу і дбати про неї та завжди, 14) бути доброї думки (гадки).

Кличем пластової організації є «СКОБ». Саме слово «СКОБ» означало назву виду орлів — скоба білохвостого (або орлана-білохвоста), якого

пластуни прийняли як свій символ, а вітання «СКОБ» є початком слів «Сильно», «Красно», «Обережно», «Бистро», які повинні бути характерними рисами усіх пластунів. Він виявляється в усіх напрямках пластової організації і стає важливою настановою на все життя.

На таких засадах виховувалась Квітка Цісик, склавши пластову присягу: «Присягаюся своєю честю, що робитиму все, що в моїх силах, щоб: бути вірним Богові і Україні, допомагати іншим, слухатись пластового проводу і жити за Пластовим Законом».

Незважаючи на те, чи значні, чи невеликі заробітки мала українська родина в еміграції, справою честі було відкласти кошти на літній табір для своєї дитини. Таборування вважалось «найвищою школою пластування». «Які б заробітки не мала українська родина, справою честі було відкласти кошти на літній табір для своєї дитини» — згадувала пластунка Христина Лев (двоюрідна сестра Квітки). Одним з тих, кому Пласт був дорогий, і хто розумів значення виховання на таборах Соколу для української молоді в діаспорі у США, був Верховний Отаман Пласту Северин Левицький. Саме він з ініціативною групою пластунів, що проживали в місті Боффало (США) в квітні 1951 р. закупив дику, запущену ферму (біля Норт Колінс за 25 миль від Боффало) — без питної води, без жодних забудовань, без освітлення доріг. В короткому часі закуплено ферму за \$2500. Цю оселю назвали «Новий Сокіл». Її посвячення відбулося 18—19 серпня 1951 року, з великою участю пластунів та приятелів Пласту. Названо оселю „Новий Сокіл”, як колись „Сокіл” у горах Карпатах був символом пластового вишколу. «“Новий Сокіл” — за висловом відвідуючих гостей — це прекрасна і своєрідна закутина. Дехто порівняв його до Манявського Скиту. Це порівняння, набуть, найбільш підхоже. Зараз за вартовою будкою, брамою і мостиком змінюється цілковито його картина. На малій площі праворуч і вліво видніють два дерев’яні будинки, їх перерізує потік з містком. Криниця накрита дашком та з дерев’яним помостиком, а в тіні дерев стоїть ряд великих столів. Праворуч розтягнеться вид на смерековий ліс та прекрасну — заквітчану у ромени і пахуче цвіття — поляну, обведену високими смереками. На цій поляні, приперта до розлогих дубів, пишається чепурно новозбудована палатка новачок» (Ярослав Пришляк «Новий Сокіл 100 кроків»). «Но-

вий Сокіл» — це перша пластова оселя, яка постала на терені США, стала гордістю у розвитку життя пластового руху в діаспорі і яка дала почин до дальшого придбання набуття інших пластових осель. На цій оселі таборували пластуни з Клівленду, Рочестеру, Сиракюз, Ютики, Льорейн-Акрон, Кентон, Йонгставн, Баффало, Нью-Йорку, Нью-Джерзі, Вашингтону, Філадельфії, Чикаго, Дітройту, Денверу, Каліфорнії та сусідньої Канади. Серед батьків, які змалечку віддавали до літнього табору пластунів «Новий Сокіл» своїх дітей були і батьки Цісики. Упродовж багатьох років вони направляли до літнього табору своїх дівчаток — сестер Марію та Квітку. З 7 до 16 років юна пластунка Квітка відвідувала ці тритижневі табори в горах. «Жили ми в шатрах, щовечора збиралися довкола великої ватри, вчили українських пісень» — розповіла журналу «Країна» двоюрідна сестра Квітки, теж пластунка Христина Лев про пластову юність нашої героїні. У 7 років Квітка стала членкинею 30 куреню імені «Софії Галечко» «Пласту» в Нью-Йорку. Спочатку вона належала до «Уладу Пластунів Новаків та Пластунук Новачок (УПН)» — першої виховної спільноти Пласту, тобто спільноти дітей у віці від закінчених 6 до закінчених 11 років. Потім вона перейшла до «Уладу Пластунів Юнаків та Пластунук Юначок» (УПЮ) — виховної спільноти пластової молоді у віці від початку 11-го до дня закінчення 18-го року життя або закінчення середньої школи (згідно з постановою даної КПС), що гуртується на засадах добровільності у власних відділах в організаційних рамках Українського Пласту, із своєю окремою виховною програмою, діяльністю та устроєм, що спираються на методу самовиховання. УПЮ — це вже справжнє пластування. У «Пласті» Квітка ж здобула ступінь пластуна-розвідувача. Її пластовим одностроєм була сорочка піскової барви та коричнева спідничка. У цій формі вона сфотографована, коли 1968 року до нью-йоркської пластової станиці, до оселі «Вовча тропа», приїхав з візитом кардинал Йосиф Сліпий. На світлині він зафіксований у той момент, коли здійснював руку, благословляючи Квітку.

Юна Квітка аж до 16 років була активною пластункою та відвідувала тритижневі табори в горах — жили в наметах, щовечора збиралися довкола великої ватри, вчили українські пісні, пізнавали українські обряди та звичаї. Там вона вчилась бути гордою за свій народ, його героїчне і трагічне

не минуле і шукати шляхів для досягнення його заповітної мрії — мати свою державність. 1967 року 14-річна Квітка організувала з дівчат 30-го куреня імені «Софії Галечко» співочий гурт «Соловейки», яким керувала протягом трьох років. До складу гурту входили пластунки-розвідувачки Реня Сафіян, Віра Самошак, Христя Зимна, Марійка Гой, Марійка Костів, Ліда Прокоп, Марта Навроцька, Ліда Голюка, Уляна Ільницька й Оксана Шуль. Всі вони були внучками відомих у Галичині людей. Всі... Мало хто з них знав, що, наприклад, Марійка Гой є внучкою Івана Гоя зі Снятина, який керував хором і був першим, хто почав зі своїм колективом співати Франкове «Не пора», як тільки в друкарні Джулинського у Перемишлі вийшли ноти. Всі вони сфотографовані на світліні, коли виступали на святкуванні 20-ліття пластової станиці в Нью-Йорку. Як писав про Квітку журнал «Свобода» (1969 р.), «юначка 30 куреня імені Софії Галечко організувала пластовий ансамбль «Соловейки» з 12 подруг, який провадить цілих 3 роки. Дівчата грають на гітарах і співають є повні свіжості і розуміння музичної культури», а у пластовому журналі «Юнак» (випуск № 5 за 1969 р.) зазначається, що «юначки вправляють пильно, де і як лише тільки можуть під проводом енергійної Квітки Цісик, а репертуар пісень щораз поширюється». Це були одні з перших відгуків про Квітку Цісик як співачку... Все ще було попереду... Згодом, багато з тих, хто співав з Квіткою біля ватри, у своїх спогадах про неї будуть самі собі дивуватись, що їм доля зробила подарунок співати разом з нею. «Тоді, — виправдовувались вони, — ще цього не передбачали»... Згадує про Квітку Цісик ще один єпископ УГКЦ, тодішній пластун Гліб Лончина: співачка таборувала з ним ще у 1968 році на оселі «Новий Сокіл», і чомусь серед 240 учасників табору запам'яталася саме вона. «Соловейки» витьохкували пластові, народні та популярні пісні, акомпануючи собі на гітарах. Зі своїми «Соловейками» Квітка Цісик виступала не тільки на пластових таборах та заходах, а й на різноманітних великих імпрезах української громади. Грали «Соловейки» на юнацькій Орликіада та Святі Весни; в оселі «Вовча тропка» в Іст-Чатемі коли на честь 20-тиліття пластунської станиці у Нью-Йорку у 1968 році до них приїздив Верховний Архієпископ Кардинал Йосип Сліпий, а ансамбль записав свою платівку (на півку були зроблені записи українських народних пісень, але

їх доля невідома). Один з найяскравіших виступів колективу відбувся на вечорі самодіяльності з нагоди 20-ліття пластової станиці Нью-Йорк, там публіка не відпускала ансамбль Квітки шаленими оплесками. «Уже більше року минає, як при 30-му Курені УПЮ створилася група молодих співачок, що у супроводі гітар співають пісень. Душею цієї групи та її організатором є пл. розв. Квітка Цісик, а членами є пл. розв. Реня Сафіян, Віра Самошак, Христя Зимна, Марійка Гой, Марійка Костів, Ліда Прокоп, Марта Навроцька, Ліда Голюка, Уляна Ільницька, Оксана Шуль. Уперше виступили ці юначки зі своїм співом на юнацькій Орликіяді в 1967 році, а опісля на «святі весни», у часі гостини Верховного Архієпископа Кардинала Сліпого на «Вовчій Тропі», на Листопадовому Апелі, на «Святвечірній свічечці» Слава про цю групу пішла із часом і позапластові кола так, що наших соловейків» запрошено на вечір показу української вишивки в Пассейку, а опісля під час останнього зимового сезону на вишивані вечерниці в Нью-Йорку. Обидва виступи мали великий успіх, і пластунки зібтали великий аплявз. Розуміється, юначки вправляють пильно, де і як лише можуть під проводом енергійної Квітки Цісик, а репертуар пісень щораз поширюється. Співають пластових, народніх та популярних пісеньок приємно та безпосередньо, і ця молоденька співацька група в народніх одягах радує кожного, хто її побачить і почує. Найбільший досі успіх зібтали наші соловейки, виступаючи на бенкеті у 20-річчя Пластової Станиці в Нью-Йорку 15-го березня ц. р. Одушевлена публіка не хотіла їх випустити і бажала все ще та й ще нових наддатків. Тепер співока група юначок готується до виступу знову на ширшому форумі, а не лише пластовому, а саме — в Літературно-мистецькому Клубі в Нью-Йорку, куди їх запрошено на вечір молодих талантів. Розуміється, наші юначки думають не лише про сцену і чекають нетерпляче на свято весни на Вовчій Тропі, де думають дати не одну точку у часі вагри і збирати оплески від тих, на яких їм, либонь найбільше залежить» (журнал «Свобода», травень, 1969 р.). Українські народні пісні з цього свята були записані на плівку, проте доля цих записів невідома. Також «Пластові соловейки» брали активну участь у «Вишиваних вечорницях», вечорах молодих талантів у Літературно-мистецькому клубі в Нью-Йорку.

Як і Квітка, членом «Пласту» у період 1950—60 років був Блаженніший очільник УГКЦ, кардинал Л. Гузар, який зазначав «найважливішим, чого він навчився у «Пласті» — постійно інтенсивно працювати над собою. «Пласт» — остаточно це організація, самовиховання, як колись мав на думці Бейден Паул — засновник (скаутського руху). Людина мусить працювати над собою, набувати певні чесноти, прикмети, за допомогою яких вона гарно спілкується з іншими... Пласт має певні закони. Коли ми складаємо присягу, то присягаємо бути вірні Богові, батьківщині, слухатися старших, їх поради і керівництва. Це не є якийсь надзвичайний закон — це кілька таких прикмет, які кожна культурна людина повинна мати. Наприклад, пластун має бути точним. Точність — це надзвичайно важлива річ у житті культурної людини. Культурний — це такий, що вміє співжити з іншими людьми. Процес виховання в Пласті повинен допомогти зробити кожного дуже цінними громадянами, цінними людьми у суспільстві. Ми маємо багато таких прикладів у минулому столітті, тут немає нічого надзвичайного чи таємничого. Це додаток у процесі виховання, яке ми починаємо від батьків, вчителів. Принцип виховання Пласту в кінцевому випадку — це процес самовиховання. Старатися самому без зовнішнього примусу бути хорошою людиною», — зазначає поважний пластун Блаженніший Любомир.

Патріотизм майбутньої відомої співачки та виконавиці рекламних джінглів виростав із її вродженої любові до Батьківщини, та виплеканий патріотичним вихованням, отриманий від батьків та українських організацій. «Пласт» продовжував відігравати важливу роль у формуванні особистості співачки та майбутньої «королеви джінглів», який на засадах християнської моралі сприяв всебічному патріотичному самовихованню. Саме ці духовні цінності стануть життєвими орієнтирами Квітослави Цісик, якими вона керуватиметься у своєму житті, залишаючись справжньою пластункою.

Але через свою постійну музичну зайнятість Квітка потроху залишає «Пласт». «Ми разом пластували в одному курені з Квіткою. Коли всі підросли до старшопластунського віку, то більшість дівчат пішли до куреня “Спартанки”, Квітка ж через свою постійну музичну зайнятість потроху

відійшла від Пласту» — ділиться спогадами станична Нью-Йорку Таля Даниш. Згодом, у зрілому віці, закладений в дитинстві вишкільний український фундамент відіграв чималу роль у творчій натурі співачки. У Квітки Цісик залишалось зовсім мало часу, щоб займатись пластовими справами, але ніколи не відмовлялась, коли до неї звертались по якусь конкретну допомогу. До кінця свого життя, зустрічаючись з колишніми своїми друзями по «Пласту», вона віталась, як і належить пластунові, подаючи ліву руку, що свідчило про її приналежність до світового скаутського руху, оскільки ліва рука ближча до серця і вітання нею означає довіру до людини, з якою вітаються, і промовляла «СКОБ», підносячи при цьому догори праву руку із випростаними трьома пальцями — символом трьох головних обов'язків пластуна.

Ім'я Квітки Цісик занесено в список найвидатніших пластунів поруч з іменами Степана Бандери, Павла Гайди, Івана Іавдиди, Богдана Гаврилишина, Любомира Гузара, Бориса Гудзяка, Василя Кука, Миколи Лебідя, Юрія Логуша.

Це була її велика школа українства.

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

«Міс Союзнівка»

Батьки Квігослави, крім активної участі у скаутській організації «Пласт», залучили її до діяльності у «Союзнівці» (англ. *Soyuzivka Heritage Center*). «Союзнівка» — це український культурний центр, який розташований у м. Кергонксоні штату Нью-Йорк поблизу хребта *Shawangunk Ridge* на південь від гори Катскілл у північній частині штату Нью-Йорк, який організовує дитячі табори з вивчення культурної спадщини, семінари, фестивалі, концерти, танцювальні вечори та художні виставки для тих, хто зацікавлений у набуванні знань про Україну та її багату культуру.

Історія цього «клаптика українських Карпат», з яким у Кейсі пов'язано багато дитячих спогадів, розпочалась з ініціативи Українського Народного Союзу (створений у 1894 році), який у 1954 році придбав у горах штату Нью-Йорк, які дуже нагадують українські Карпати 250 акрів (це трохи більше ніж 100 гектарів) землі. Поруч із галявинами, гірським струмком і частково лісною місцевістю, було побудовано дев'ять будинків, з окремим плавальним басейном та тенісним кортом. Всі будинки розміщені в певному віддаленні один від одного. Кожна з цих будівель названа на честь регіонів України («Тернопіль», «Київ», «Одеса», «Львів», «Чернівці» та ін.). На території є кілька пам'яників. Примітно, що це бюсти Т. Шевченка, Л. Українки та І. Мазепи. Бюст Т. Шевченка у виконанні всесвітньо відомого українського скульптора О. Архипенка. На території, серед дерев, кущів, трав, потічків розташовано будинки «Союзівки», сьогодні у цих будинках готелі, у яких поселяються діти і батьки, які перебувають тут у літніх таборах. Також у «Союзівці» відбуваються щорічні культурні фестивалі та мистецькі виставки й концерти. Крім того, культурний центр представляє можливість орендувати на декілька тижнів цілий будиночок серед мальовничої природи, і приїхати на літо

відпочити. Будинок відпочинку «Союзівка» працює цілорічно, а влітку українська молодь проводить там канікули у дитячих, спортивних і відпочинкових таборах. «Союзівка» ставить собі за мету сприяти, зберігати і поширювати українську культуру. Вона й досі прагне за допомогою своїх програм прищепити гордість за українську спадщину в американській молоді українського походження, демонструє українську народну культуру американській аудиторії. Як правило, сюди приїздять із сім'ями. Готелі недорогі як для США (80—300 доларів залежно від сезону, 300 — за ніч, то лише на час щорічного фестивалю, коли гостей дуже багато). Культурний центр «Союзівка» використовується для проведення семінарів, досліджень спадщини, фестивалів, концертів, святкувань з танцями, художніх виставок та дитячих літніх таборів. Ці послуги надаються вже понад 50 років. Періодом процвітання культурного комплексу «Союзівка» вважається період під керівництвом Володимира Кваса — великого прихильника мистецтва, який присвятив все своє життя поліпшенню «Союзівки», і був відповідальним за запрошення музикантів й танцюристів, проведення концертів та семінарів на курорті протягом літніх місяців і під час канікул, часто співпрацював з Володимиром Цісіком. Упродовж 1961—1962 рр. татко Квітки був артистичним керівником «Союзівки», а матір — директором дитячих відпочинкових таборів. У 1961 році під керівництвом митця були проведені три великі музичні акції: свято св. Володимира, Свято молодих талантів і Шевченківська академія. В. Цісік не лише був організатором концертів, але й брав у них участь як скрипаль і диригент жіночого хору «Веселка». Цей колектив був заснований митцем для супроводу Служби Божої, яку на Союзівці відправляв її парох о. Любомир Гузар. Хористи вивчили, за власною ініціативою, крім церковних піснеспівів, низку обробок українських народних пісень, з якими виступали на святах. Особливо сподобалася слухачам у виконанні тріо найкращих хористок «Пісня про рушник» А. Малишка — П. Майбороди, яку для жіночого ансамблю аранжував В. Цісік. Концертмейстером на всіх концертах була Марія Цісік, яка мала й сольні виступи. В липні 1962 р. митець з успіхом виступив на Союзівському вечорі «Синя чічка» пам'яті М. Гайворонського, виконавши твори Фо-

менка, Мусоргського, Брамса, Дворжака та інших композиторів, в серпні організував концерт молодих талантів, на якому співав створений ним дівочий вокальний квартет (Цісик зробив для нього переклади популярних пісень). Мистецьку роботу Володимир Цісик продовжив восени цього ж року, керуючи Союзівським хором і вже згаданим квартетом.

Тут, у «Союзнівці», де навколо дикі трави і квіти звіробою, природна згадка такої далекої та казкової України, чого не вистачає в урбаністичному Нью-Йорку, душа малої Квітки насичувалась природною енергією, відпочиває вдалині від потоків машин, людей, хмаросягів, неонів, швидкого ритму життя. У таборі Квітослава вчилась любити та поважати навколишнє середовище, бути на самоті з собою, цінувати кожну квіточку. Тут зовсім інше відчуття життя — можна зупинитись, оглянутись довкола і... раптом зрозуміти, яке усе це просте і прекрасне. Вона ніколи не забуде, що коли приходила осінь, батько брав її на Союзівку, аби виглядати журавлів, які мали летіти на південь з Канади. Люди казали, що вони колись тут пролітали і можна було чути їх гелгіт, сподіваючись на диво, що їм вдасться побачити журавлиний ключ або ж почути його тужливий плач. Проте журавлі не з'являлись. Так, проходили ці прекрасні та незабутні дні, місяці та роки життя Квітослави Цісик.

За свідченнями діаспорної діячки культури Галини Козак, яка працювала з Квіткою над спільним музичним проектом, Кейсі Цісик в 1969 році стала «міс Союзнівка».

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

Студентські роки

Українська діаспора в США у ті часи, як зазначає дослідник О. Коротич, відзначається високим рівнем освіченості. Серед осіб віком від 25 років тільки 5,8% українців не отримали закінченої середньої освіти (що значно менше ніж в цілому по країні), 20% українців мають лише закінчену середню освіту, що є прийнятним для малокваліфікованих професій у США. 27,4% є випускниками коледжів або мають диплом молодшого спеціаліста. Престижний диплом бакалавра мають 26,2% осіб українського походження. Зважаючи на досить високу вартість навчання у США, це є високим показником, до того ж, на 8,3% вищим, ніж загалом по країні. Дипломи магістра або доктора наук мають 20,7% українців у США, що у два рази більше, ніж по країні. Походячи з інтелігентної родини, К. Цісик, зважаючи на всю важливість вищої освіти для її майбутньої кар'єри, вирішує після закінчення середньої школи вступати до вишу, і як перспективний виконавець, отримує від університету штату Каліфорнія стипендію у розмірі 400 доларів.

Після школи Квітка вступила до Вищої школи музики і мистецтва у Нью-Йорку («High School Of Music And Art In Manhattan»), де навчалася по класу скрипки у свого батька. У 1970 році Квітка Цісик закінчила навчання у Вищій школі музики і мистецтва у Нью-Йорку і вступила на навчання до «Харпер-коледжу мистецтв і наук» (Harpur College of Arts and Sciences), який входив у систему Нью-Йоркського університету в Бінгемтоні (англ. State University of New York at Binghamton, SUNY at Binghamton), який є державним дослідницьким університетом у штаті, одним із чотирьох університетських центрів у системі Університету штату Нью-Йорк, відомий також як Бінгемтонський університет, чи, як називають його студенти скорочено Bing, заснований у 1946 році, виріс з невеликого гу-

манітарного Харпер-коледжу до установи зі значною докторантурою. Серед 200 національних університетів США в рейтингу 2013 року «Найкращий національний університет» він посів 89-е місце. Основний корпус університету височить на лісистому схилі пагорба над річкою Саскуеханною у передмісті Вестала, а допоміжний освітній центр — неподалік ділової частини міста Бінгемтон. У цьому університеті навчаються студенти не тільки з 50 штатів США, а більш ніж зі ста країн світу. У свою чергу, «Харпер-коледж мистецтв і наук» (англ. — Harpur College of Arts and Sciences) є найстарішим і найбільшим закладом Бінгемтонського університету. Він нараховує понад 8100 студентів і близько 1100 аспірантів. Навчання в ньому ведеться на трьох факультетах: образотворчого мистецтва та гуманітарних наук (15 програм), природничих наук та математики (8 програм) і соціальних наук (6 програм), а також за дванадцятьма міждисциплінарними освітніми програмами, які є ланкою до міждисциплінарних курсів в інших коледжах і школах університету. Вступ до такого престижного закладу був чи неабиякою подією не тільки для Квітослави, а й у житті всієї української громади в США, що було освітлено в часописі «Український щотижневик» («The Ukrainian Weekly») від 19 червня 1971 року, в якому наводиться список восьми студентів, які в 1970 році були прийняті на навчання до цього престижного закладу, в якому сестра Квітки Марія викладала фортепіано.

У 1971 році за ініціативи студентів і аспірантів «Харпер-коледжу мистецтв і наук» формується Українська студентська громада. Підготовчий комітет у складі студентів Ірини Крайник, Сильвії Рожко, Дейва Бора, Джона та Джорджа Терелів, аспірантів Марії Коропій, Джона й Ендрю Чебиняків та Любомира Зобніва схвалив статут студентського об'єднання й обрав керівних осіб. Очолила громаду Ірина Крайник, студентка першого курсу сестринської справи, віце-президентом був обраний Дейв Бор з другого курсу антропології. Скарбником обрали Богдана Копинця з першого курсу долікарської підготовки. Доктор Вільям Дуда, професор філософії, погодився стати куратором громади. Громада ставила собі за завдання встановлення контактів із нью-йоркськими конгресменами з метою обговорення ситуації в Україні, окупованої більшовизмом, з ін-

шими студентськими організаціями і з Союзом Українських Студентських Товариств Америки. Вона також мала завдання всіляко допомагати українському студентству. До української справи приєдналась і сама Квітка, яка на той час вчилась у цьому навчальному закладі.

У січні 1971 року ініціативним комітетом Української студентської громади (голова — Любомир Зобнів), до Дня соборності України була створена телевізійна програма «Думки про Україну» (англ. «Thoughts of Ukraine»). Сценарій підготували Марія Цісик (викладач музики) та Марія («Міма») Коропій (аспірант з французької мови; ведуча українських програм на радіо та телебаченні). Матеріально-технічним забезпеченням програми займався Віктор Галич, вице-президент філії Українського конгресового комітету в США, а режисером програми став відомий у професійних колах телеведучий та актор — Фред Дерадо. Спонсором української програми стала Gardner Motors — фірма, яка продає та обслуговує по всьому світі двигуни для кораблів марки Gardner, а продюсував — Дмитро Яремчук. В програмі були представлені українські народні танці; прозвучали поеми Тараса Шевченка, які озвучив Брюс Мерлі (чоловік Марії Цісик), пісні у виконанні Квітки Цісик під гітарний супровід Богдана Соханя (студент з Нью-Йорка) та Юрія Турчина (студент Ратгерського університету). Крім того, прозвучали пісні у виконанні Вікторії Дзюби, аспірантки «Харпер-коледжу мистецтв і наук» під супровід фортепіано Марії Цісик. Окремі частини програми були гармонійно об'єднані фотографічним матеріалом з України та фоновою музикою, яку вибрала та відтворила для програми Марія Цісик. Ввечері 22 січня цього ж року програма «Думки про Україну» вийшла в ефірі WINR-TV, що за словами Л. Зобніва стало «цінним елементом святкування Українського Дня, отримала одностайні схвальні відгуки багатьох американців українського походження, а також представників інших національностей».

Квітка як активна студентка намагалась підтримувати українство не тільки пісню, а й активною громадсько-політичною діяльністю. Так, 11 грудня 1971 року Українська студентська громада «Харпер-коледжу мистецтв і наук», у якому навчалась Квітка-Кейсі, на честь річниці «Загальної декларації прав людини», спонсорувала проведення освітнього

форуму з прав людини в Україні. Друзі української співачки по навчанню та духу — Марія Коропій, Богдан Копинець та Любомир Зобнів обговорили твори, за які були незаконно, навіть за радянською конституцією, засуджені представники української інтелігенції, а Галина Курило зачитала список молодих українців, які були заарештовані нещодавно. Прозвучали вірші сучасних українських поетів. Метою проведення форуму було, як згодом скаже Любомир Зобнів, «пробудити світову громадську думку для того, щоб Комісія ООН з прав людини розслідувала порушення прав людини в Україні, систематичне знищення українських культурних скарбів і політику насильницької русифікації». Форум також зажадав, щоб Міжнародний Червоний Хрест звернув увагу на стан лікування політичних в'язнів у радянських концтаборах. Робота форуму, що був організований українським студентством, активно висвітлювалась у засобах масової інформації, зокрема, бінгемтонськими телевізійними каналами та радіостанціями; а WICZ-TV випустив в ефір спеціальне інтерв'ю з Любомиром Зобнівим.

Липень-серпень 1971 року у житті української співачки відзначені особливим кольором, оскільки Квітка сильно наблизилась до здійснення своєї оперної мрії — провела ці години щастя в Бельгії на шеститижневому семінарі «Європейська опера» (англ. European Opera Seminar), вигравши стипендію SUNY за ролі в студентських оперних постановках на стажування в Гентській консерваторії (англ. Conservatorium Hogeschool Gent), яка була заснована в 1835 році під патронатом королівської родини, зокрема короля Леопольда I, а на сьогодні є складовою університетського коледжу Гента, в якому навчається близько 550 студентів за магістерськими програмами зі спеціалізацій драми і музики. Приділяючи особливу увагу практиці камерної музики, навчальний заклад формує у своїх студентів професійні навички, необхідні для майбутнього оперного діяча. У сфері спеціалізації музики, студенти можуть вибирати між класичною музикою, джазом і поп-музикою. У рамках творчої музичної спеціалізації можна слідувати за композицією або музичною продукцією, яка більш тісно пов'язана з джазом і поп-музикою. Консерваторія може похвалитися своїми випускниками, серед яких відомий бельгійський

композитор, музикознавець і музичний педагог Франсуа Огюст Геварт (нід. François-Auguste Gevaert), нідерландський композитор і віртуоз фортепіано Едуард Потъес (нід. Edouard-Adrien-Nicolas), композитор Люсьєн Гутгалс (нід. Lucien Goethals), бельгійський композитор, який один із перших писав опери до лібрето на голландській мові, автор музики для «Фламандського лева» (нід. De Vlaamse Leeuw), національного гімну Фландрії, Карел Мірі (нід. Karel Miry), бельгійський композитор Поль Анрі Жозеф Лебрун (нід. Paul-Henri-Joseph Lebrun), американський віолончеліст і диригент бельгійського походження Жюльєн Поль Блітц (фр. Julien Paul Blitz). У Генті Квітка студіювала оперний спів поруч з такими зірками нью-йоркської Метрополітен-опери, як тенор Вільям Льюїс (англ. William Lewis), диригент Мартін Річ (англ. Martin Rich), сопрано Марія Дорнье (англ. Maria Dornya) та мецо-сопрано Мерилін Хорн (англ. Marilyn Horne); співала в оперній постановці «Ріголетто» Верді, що дало молодій співачці можливість навчатися всіх тонкощів оперного співу, спостерігаючи за роботою професіоналів, переймаючи їхній досвід.

Після закінчення шеститижневого навчального семестру (літо 1971 р.) відбувся сольний виступ Квітки Цісик, за який вона отримала схвальні відгуки не тільки у свідоцтві, виданому після стажування, а й у бельгійській пресі. Цікаво, що співом Квітки зацікавлюється відомий американський оперний тенор з Метрополітен Опери, академік Вільям Льюїс, який підтверджує унікальність та перспективність її вокальних здібностей. Квітці віддають окремі партії у різних операх, з якими вона справляється бездоганно. В кінцевому результаті Квітка вирішує обрати спів за основний навчальний профіль.

Повернувшись з Бельгії, вона вирішує продовжити музичну освіту, навчаючись в Маннас-коледжі (Mannes College the New School for Music) у Нью-Йорку — «Нова школа музики у Нью-Йорку» (консерваторія) — по класу скрипки. Музичний Маннас-коледж, який засновано у 1914 році музикантом Девідом Маннасом та педагогами Кларою Дамрош, досяг своєї найбільшої популярності саме у період навчання у ньому Кейсі. Саме у цьому навчальному закладі Квітослава зробила остаточний вибір — з головою пірнула в океан занять класичним вокалом, використо-

вуючи справжній подарунок долі — колоратурне сопрано — рідкісний подвійний дар, який визрів з природних здібностей і талантів Квітки та абсорбованих звуків скрипки, що перейшли до неї як найбільший спадок батька. Пісня переважила й Квітка Цісик перейшла на навчання по класу академічного співу, та про батькове навчання гри на скрипці ніколи не забувала. Згодом, віддавши шану батькові, Квітка Цісик в одному з інтерв'ю так прокоментувала свій вчинок: «Я мала його пальці й техніку, але мріяла співати, і досі почуваюся винною, що покинула скрипку...». Оперні вокальні здібності (колоратурне сопрано) вона розвиває під керівництвом хранителя віденської оперної традиції професора Себастьяна Енгельберга.

У 1974 році Квітка Цісик закінчила Маннас-коледж. Як учасниця 457 відділу Українського Народного Союзу за період навчання декілька разів була його стипендіатом. Упродовж 1961—1978 роках головою УНС був Йосиф Лисогір, колишній капітан американського флоту, чоловік співачки Марії Полин'як-Лисогір, добрий знайомий сестри Марії Цісик. Саме завдяки йому у Квітки Цісик була стипендія від Українського народного союзу.

Ще студенткою Квітка, щоб закінчити у 1974 році музичний Маннес-коледж, самостійно, наступні три роки, почала працювати, заробляючи на кожен семестр навчання, оскільки потрібно було платити за навчання і допомагати родині, особливо після смерті тата у 1971 р. Тоді вона, за версією родичів, і подалася в шоу-бізнес та дуже швидко зарекомендувала себе, як досконала вокалістка в будь-якому музичному стилі. В цей час вона була солісткою ансамблю «Hands Off», який на 1971 рік вже мав декілька записаних пісень з вокалом Кейсі Цісик

Та навчання музиці продовжувалось все її життя.

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

Голос в єдиному екземплярі. Колоратурне сопрано

У чому феномен її голосу? Хіба у нас мало сильних проникливих голосів? Але чому вона? І відповідь є одна: це дар Божий. Так, вона з тієї когорти співачок, яких одразу пізнаєш. Якщо хоч раз почувеш голос цієї співачки — ніколи вже його не забудеш. Цей голос звучатиме в душі, бо саме душу вкладала у свій спів, який пробирає до сліз, українська співачка Квітка Цісик.

Ім'я Цісик об'єднало та зібрало людей кількох поколінь, які зачаровані цим унікальним тембром та неповторною манерою виконання. Її голос звучав у оперних та естрадних залах, рекламних роликах, але найширше визнання вона отримала як виконавиця українських народних пісень. «Я все любила співати. Я співала малою дитиною ще в Пласті, в школі, у церковному хорі, — каже музикантка, — і за якийсь час я побачила, що я буду співачкою!» (з інтерв'ю К. Цісик Олександрю Горностаю, 1992 р.)

Її часто порівнювали з Едіт Піаф за невисокий зріст (147 сантиметрів) і невгамовний темперамент, незважаючи на те, що спосіб їхнього життя не давав підстав для такого порівняння, оскільки, на перший погляд, їхня діяльність була діаметрально протилежною. Проте саме Едіт Піаф, прізвище якої перекладається як «горобчик», судилось стати голосом Франції. Голосом справжньої, а не театральної і рекламованої України випало стати Квітці Цісик. Вона стала символом нездоланної України, яка постійно боролася за свою культурну спадщину та волю, яка ставила національне — вище своїх життєвих примх, народну, неприбуткову музику — вище розрахунку. У кожній пісні, яку вона виконувала, чувся біль за втраченою волею. Навіть у веселих і жартівливих піснях цей сум і цей біль проривались назовні. Торкались сердець слухачів і хвилювали їх. Будили якісь приспані почуття, і люди самі не могли пояснити, звідкіль вони беруться. «...Вона з тієї когор-

ти співачок, яких одразу пізнаєш. Навіть не маючи музичної освіти, її голос сприймаєш на підсвідомому рівні. Тоді як професіонали можуть поцінувати секрет її пісні більш фахово» (Уляна Глібчук «Ліричний маніфест свободи Квітка Цісик», газета «Дзеркало тижня», № 7, 2007).

Вона могла б стати скрипалем, але любов до співу пересилила батьківські надії на виконавську кар'єру доньки. Вступила до консерваторії, відмовившись від скрипки, вибрала вокал, мріючи про кар'єру оперної співачки. «Її унікальний голос, який важко сплутати з будь — яким іншим. Несильний, але проникливий, трішки щемливий і якийсь невагомий, наче витканий із найтонших ноток і почуттів, зі щирості, журби і небесної радості. Раз почутий, він глибоко западає в серце, щоб розбудити там найпотаємніші струни душі, які вже ніколи не змовкнуть. Так співають тільки янголи, які на деякий час спускаються на землю, щоб дати змогу смертним почути голос Вишніх Сфер. На жаль, їхній час перебування на землі часто буває дуже обмеженим» — писала Наталка Позняк-Хоменко в статті «Унікальна Цісик». «Вперше почула, як співає Квітка Цісик, у 1988-му, коли була на гастролях у Канаді. Ми їхали в авто, і мені увімкнули її записи... Не могла ні говорити, ні, видавалося, дихати: який голос, який скарб! Квітка — жива: у пісні, у тій неймовірній красі її тембру, у тій унікальній мелізматичі», — відзначає Герой України, народна артистка України Ніна Матвієнко.

Її голос був дуже схожий на голос скрипки, звучання якої передалось від батька-скрипаля. Надзвичайний оперний тембр. Рідкісне колоратурне сопрано — найвищий і найбільш рухливий жіночий голос. Колоратурним він називається тому, що легко виконує різні вокальні партії — колоратури, а тонкий орнамент мелодії чудово передає казковий образ. Характер звучання колоратурного сопрано дозволяє створювати пустотливі, примхливі образи, такі як Людмили у «Руслані і Людмилі» (Глінка, Церлін), Джильди у опері «Ріголетто», (Дж. Верді), Розіна у «Севільському цирюльнику» (Дж. Россіні). Часто колоратурному сопрано доручають партії казкових персонажів — Царівни-лебеді в «Казці про царя Салтана» Римського-Корсакова. Шемаханської цариці в його ж «Золотому півнику». Іноді великою кількістю колоратурних прикрас композитор хоче

наблизити звучання голосу до тембру інструменту, підкреслити його холодний блиск. Цим засобом скористався Моцарт, створюючи образ злої чарівниці — цариці Ночі в опері «Чарівна флейта». Так, ім'я Квітки Цісик знаходиться у списку найвизначніших сопрано поруч з Марією Каллас, Монсеррат Кабальє, Луції Попп, Чечілії Бартолі, Беверлі Сілс, Джоан Сазерленд, Рене Флемінг, Анни Нетребко, Барбари Бонней, Біргіт Нільссон, Сари Брайтман, Діани Дамрау, Кірстен Флагстад, Соломії Крушельницької, Людмили Маковецької, Лоріна МакКенніт, Рене Флемінг.

Українці називають такий голос внутрішнім, що йде з серця, з глибини душі. Квітка Цісик володіла технікою, властивою народній традиції карпатського регіону — «білим голосом». «Такий голос, таку манеру виконання можна почути в карпатських селах. Переважно жінки виконують так фольклорні пісні. Білий голос йде з глибини... Коли Квітка була дівчам, мій батько, а її вуйко запрошував її в наш маленький домок в горах... Коли вони бували в лісі, батько навчав її співати білим голосом. І вони обоє майже годину співали цим білим голосом... вони до втоми кричали у лісі. Не випадково в Італії існують приватні школи співу, які ведуть колись уславлені оперні співаки, де ота методика «викричатись» є дуже поширеною і дає позитивні результати для відкриття власного голосу», — пригадувала Христина Лев, внучка Василя Лева. «Квітка співала так званим «білим голосом», що є своєрідною манерою жіночого фольклорного співу, яку можна почути в карпатських селах. Таким «білим голосом» співають в Україні всі жінки. Варто тільки послухати їх спів. Це той голос, яким співає Ніна Матвієнко і який утверджений нею в нашому співочому мистецтві. Так званий «білий голос», який чомусь так дивує американців, є нічим іншим як звичайним народним голосом, природа і манера якого складалась в нашого народу довгі століття», — відзначає Р. Горак у книзі «Журавлі відлетіли».

Неповторне поєднання робило голос вокалістки воістину унікальною знахідкою для оперної сцени. Але їй не судилося зробити кар'єру оперної прими. «Я побачила, що можу легко змінювати музичний стиль. Потім я вступила у музичну консерваторію в Нью-Йорку. Навчалася вокалу і думала, що буду оперною співачкою. Але зацікавилась іншим фа-

хом. Це — такий «студіо-сингінг». Співання у різних студіях для реклами або для композиторів», — розповідала співачка. Кейсі з легкістю експериментувала зі стилями — від джазу до класики. І мала неабиякий успіх як у виконанні популярних пісень, так і в оперному співі.

Голос, що звучить найчастіше у світі і Голос, що підкорив Америку, який почуло більше 22 мільярдів людей. Про таку славу мріяла Кейсі Цісик. Її пісня ніколи не підсилювалася за допомогою могутньої техніки, не супроводжувалася оглушливим оркестром, не демонструвалася під фонограму. Вона лилася з душі, яка через океани тягнулася до історичної Батьківщини. «Унікальність тембру співачки — це надзвичайно високий професіоналізм Квітки Цісик, чудово поставлений голос, великий за обсягом музичний тезаурус, унікальний ритмічний, ладовий, гармонійний слух плюс природне відчуття імпровізації. За цим — її величезна праця. Адже вона працювала щодня по 18 годин — скрипка, фортепіано, вокал, теорія й історія музики. Її успіх не був випадковістю...» — зазначає Президент Міжнародного благодійного фонду Володимира Горовиця Юрій Зільберман. «Я пригадую, ми маленькі були, років 5—6 мали, поїхали на нашій «копійці» з батьками в Карпати, як і кожного літа їздили. Тато саме вернувся з-за кордону, він акордеоніст, і привіз нову касету. Ми розкинули намети над річкою в Кам'янці, варили вечерю, і тато ввімкнув у машині ті пісні... До сьогодні я чую запах Карпат, шум річки і голос Квітки! Це заклалося на підсвідомому рівні, бо я не відчуваю, що свідомо копіюю чи намагаюсь її наслідувати. То було для мене в тому віці, коли найбільше зачепило, і я собі не уявляю, як можна по-іншому співати. Дуже вчасно почула! І відчула! В кожній пісні Квітка розповідає те, про що пісня. Вміти це відчуті і нам передати — це великий дар Божий. Людина, яка так може заспівати, має бути дуже чиста душею і в неї має бути дуже добре серце, яке все пробачає», — ділиться спогадами українська співачка, лауреат Гран-прі першого Міжнародного конкурсу українського романсу імені Квітки Цісик Оксана Муха.

Так, професійна академічна школа вокалу дала співачці відмінну чистоту інтонування, відчуття гарного головного резонування і добрий музичний смак.

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

Світ рекламних джінглів

Джингл — музичний або вокальний продакшн-візуальний ефект радіо- або телефіру. Джингл являє собою коротку, закінчену музичну фразу з вокального переспіву.

Ще з малих літ Квітослава розпочинає свою вокальну кар'єру. Вона бере участь в шкільних, університетських ансамблях та колективах, виконуючи роль вокалістки, співає для записів, радіо і телевізійних шоу, намагаючись стати оперною співачкою. Під час навчання у коледжі Маннеса, познайомилася з багатьма музикантами, які надзвичайно цінували її теплий і люблячий характер, талановитість Квітки. Згодом ці музиканти опиняться на вершині американської музичної індустрії, а вже знайома для них Кейсі виконуватиме роль бек-вокалістки, супроводжуючи та надаючи цим записам оригінальності та незвичності. «...Я почала вчитися музики від четвертого року життя. Певний час думала, що буду скрипачкою. Але дуже любила співати. Ще коли вчилась у школі, співала у різних групах. Стиль кантрі, джаз. Бо то Америка... Я побачила, що можу легко змінювати музичний стиль. Потім я поступила у музичну консерваторію в Нью-Йорку. Навчалася вокалу і думала, що буду оперною співачкою. Але зацікавилась іншим фахом. Це такий «студіо-сингінг». Співання у різних студіях для реклами або для композиторів» — розповідала Квітка Цісик у своєму інтерв'ю керівнику ансамблю “Червона рута”, організатору фестивалю «Червона рута» Олександрю Горностаю.

На 1970 рік, як стверджує повідомлення газети «Український щотижневик» № 115 від 19 червня 1971 року, Квітка Цісик уже мала кілька записаних власних пісень. Які це були пісні і де записані, на жаль, невідомо.

Перша видана платівка та початок професійної студійної вокальної кар'єри для Квітки припав на 1970 (1972) рік, коли була записана лімітована платівка під назвою «Irena Biskup Orchestra And Singers — «Ivanku» and other favorite songs of young ukrainians» («Оркестр та пісні під керівництвом Ірени Біскуп — «Іванку» та інші улюблені пісні молодих українців»), на якій Квітка виконала кілька народних і пластових пісень. Назву цьому запису дала популярна в ті часи закарпатська пісня, у якій дівчина жартовливо звертається до свого хлопця, аби він купив їй рум'янку, «бим ся рум'янила, бим ся рум'янила, як піду до танку». Саме ці записи можна вважати одними з перших самостійних вокальних робіт майбутньої співачки. Відкривалась платівка Квітки Цісик піснюю «Горі, горі» (гори — тут від слова «горіти»), яку на обкладинці чогось назвали «Gari, gari» (popular scout song). Це популярна тогочасна пластунаська пісня про те, як молодь ваблять мандри. Взагалі, через особливості української мови, назви пісень українською не завжди перекладались на англійську, тому доводилось дещо видозмінювати оригінальну назву в процесі перекладу, щоб передати англомовному слухачу правильний лейтмотив. Наступною була пісня «Іванку» (англ. «Ivanku» (folk song from the Lemko region Ukraine)), яка виконувалася українською та англійською мовами, за нею «Дощова весна» (англ. «Spring in the rain» (BVM)), українська народна пісня «Пливе човен» (англ. «My Love is returning» (Ukrainian folk song)), народна пісня «Ой верше мій, верше» (англ. «My high mountain» (Ukrainian folk song)) — про дівочий смуток дівчини, що виходить заміж і знає, які гаразди її ждуть в чужій хаті. Кому має поскаржитись, як не тим верхам, вкритим смереками... Це була одна сторона платівки. Друга відкривалась «Циганочкою» (англ. «Tsyhanochka» (gypsy love of mine)), популярною в ті часи піснюю, яку любили співати гості в доброму настрої на весіллі. За нею були «Карі очі, чорні брови» (англ. «Unforgettable brown eyes» (Ukrainian folk song)), «Тихо, тихо Дунай воду несе» (англ. «Gently flows the Danube» (Ukrainian folksong)). Наступною у переліку була пісня «Трембіта» (англ. «Trembita» (BVM), (Carpathian shepherd's horn)) та «Золотий лист» (англ. «Come away» (BVM)/ «Golden leaf» — Ukrainian lyrics by Irena Biskup) — ліричний речитатив, який читав під музику Володимир Старосольський, представлений як «Valdimir». За-

кінчувалась платівка сумною українською піснею, що стала народною, хоч належить вона Юрію Федьковичу, — «Заграй ми, цигане старий» (англ. Play old gypsy, play) (Ukrainian folk song)), яку неможливо слухати без хвилювання... «Квітку ми знали трохи раніше, ніж всі інші шанувальники... Знайомство з Квіткою у мене почалось десь у 1970-х роках з вінілової платівки «Іванку», яку нам передали з далекої Америки. До Львова цю платівку Квітки привезла двоюрідна тітка мого тата — Олеся. Тоді вдома ми мали велику радіолу, на якій могли програвати платівку. На обкладинці була зображена молоденька дівчина з довгим волоссям, яка підкидала листочки. Вочевидь, десь у горах... На пластинці був промовистий напис: «Улюблені пісні молодих американців». Квітка співала там двома мовами: куплет українською, куплет англійською. Власне з цієї пластинки ми довідалися, що була така організація, як «Пласт»... Ми любили слухати її пісні. Тато завжди говорив: «Слухайте, бо то співає ваша цьоця!». Але ж тоді Америка була для України така далека, як космос. І такою ж далекою була для нашої родини і сама Квітка. Там були пісні, яких немає у жодному альбомі, — «Циганочка» двома мовами, «Карі очі, чорні брови», пісня пластунів... А ще пісня «Гори, гори, життя прекрасне», в якій є чудові слова «Я люблю волю, простір, далечінь, бо я бурлак з далеких поколінь». Знаю, що пластуні дуже любили цю пісню. Якби її хтось співав в ті роки в Галичині, то мав би проблеми... Так заочно я й познайомилася з Квіткою... Була вражена чистотою і дзвінкістю голосу молодой на той час дівчини. Пригадую, батьки наказували нам вмикати радіолу і слухати платівку «тітки з Америки» дуже тихо — слова деяких пісень могли здатись тодішній радянській владі провокаційними... Будучи малими дітьми, ми добре пам'ятали, що співати тих пісень на вулиці не можна, бо батьків посадять у тюрму. Навіть не зізнавались, що маємо родину в Америці, щоб нас не зарахували до ворогів Радянського Союзу» — згадувала в інтерв'ю племінниця Марта Качмар-Цісик.

Усі пісні були записані оркестром та співаками Ірени Біскуп. На жаль, ця платівка зараз є хіба що в колекціях поціновувачів. З поваги до імені Квітки Цісик її збираються перевидати українські пластуні. Вважається, що цей запис був зроблений на зламі 1969—1970 років, однак існує свід-

чення, що зробили його значно пізніше. Відомо це зі статті Орісі Трач, яка була надрукована в часописі «Український щотижневик» від 8 травня 2011 року, в якому авторка надає раніше невідомі факти: «Усі в Україні та за її межами знають про два найбільш продані та найбільш улюблені альбоми Квітки Цісик: «Квітка» і «Два кольори». Але є і більш ранній альбом, довгограюча платівка 1972 року, її назва «Ivanku and other favorite songs of young Ukrainians» («Іванку та інші улюблені пісні молодих українців» (Midney label). На зворотній стороні обкладинки до альбому написано: Оркестр і співаки Ірини Біскуп за участю Квітки Цісик. Вокальна гармонія: Галина Козак і Мирослав Махмет, англійський текст: Юрій Турчин. Продукція, організація і проведення BVM. Виробництво і розповсюдження Midney Music Co (IMT). Фото на обкладинці: BVM. Дизайн обкладинки: Т. Шепко. Midney, Stereo — P-0102.». Деякі із пісень записані двома мовами — українською та англійською (тексти Юрія Турчина). Частину пісень Квітка повторно запише у пізніших альбомах. Незважаючи на те що на обкладинці не зазначено дати запису і надходження у продаж, люди, які брали участь у підготовці до видання альбому, стверджують що це був 1972 рік, та все ж залишаються свідчення про вихід альбому «Іванку» в 1970 році. Цікаво, що за переказами на обкладинці альбому розмістили юнацьке фото саме молодій Квітослави Цісик.

Очевидиця тих подій і безпосередня учасниця запису платівки Галина Козак з Філадельфії, яку з ініціативи Володимира Старосольського (Vaidimir) було запрошено для участі у записі цього альбому, пригадує: «Студія була орендована на обмежений час. Коли я приїхала, нас познайомили і ми одразу почали працювати (Квітка була міс Союзівкою того року, тому в особливому представленні не було потреби). Вона була професіоналкою. Здається, одного разу було певне розходження в думках, але Квітка погодилась працювати за сценарієм. Я не пам'ятаю, чи була тоді в студії Ірена Біскуп. Я і Квітка були в навушниках і у окремих звуконепроникних скляних кабінах, щоб ми бачили одна одну. Один із треків ми виконали кілька разів, так, щоб Квітка також наспівала гармонію до свого голосу. Мій голос також був для гармонії і надання текстури. Ми наспівали одну пісню за іншою. Квітка була дуже симпатичною, зосередже-

ною і рішучою. Вона попросила працювати без перерв. Ми працювали, доки наш час не закінчився, нам сказали «бувайте», і я пішла на поїзд... Мені заплатили копією альбому». Інший очевидець тих подій Юрій Турчин, власник і оператор «Wheat sheaf Productions» в Roselley Нью-Джерсі, пригадує: «Багато спогадів про цей альбом. Мені було 19. Квітці — 16 років. Пані Біскуп була соціальним директором (грала на акордеоні і співала) на Suzy-Q підчас керівництва закладом пана Вальтер Kwas. Того літа я працював помічником офіціанта. Квітка з батьками були присутніми як гості. Я брав участь у джем-сейшинах по вихідних. Квітка, як виявилось, теж приєдналась. Я почув, як вона співає. Це було неначе ангел відкрив уста, щоб щось сказати, а вийшла музика. Тоді ми зустрілись, і я запропонував їй співати. Ми були нерозлучні після цього. Біскуп хотіла записати альбом і найняла для цього продюсера-аранжувальника. Альбом був записаний в його студії в Принстоні. Квітка заспівала мелодії чудово, ще до того, як натренувала голос у Меннському коледжі в Нью-Йорку роками пізніше. Репертуар був вибраний або Біскуп, або продюсером, мені дали завдання написати англійські тексти до пісень. Не пригадую, чи до всіх пісень були англійські тексти. Задумом був «кросовер», якщо я усе правильно зрозумів... Цей продюсер дав Квітці портфель як винагороду. Я не отримав нічого. Немає контракту, відповідно, немає можливості подати до суду, ми ж не знали тоді про такі речі. Я був навпроти хлопця у студії, і він не давав мені змоги про що-небудь запитати. А Квітка нічого не сказала. Просто заспівала так прекрасно. Це був найкращий український альбом із всіх раніше записаних. Звичайно ж, вона зробила багато відоміших речей після... Я написав англійські тексти для альбому уночі, перед початком записів. Не лягав спати цілу ніч, вивчав тексти з різних джерел і написи на обкладинці до платівки, для натхнення. Не знаю як, але я це зробив. Не було жодних поправок в тексті. Продюсер подарував Квітці шкіряний портфель, як оплату за запис вокалу. Усі були дуже вдячні. Я був шокований. Звичайно, в ретроспективі, цей досвід був для неї сходинкою до багато більших речей».

Упродовж 1971 року Квітка активно виступала на сцені разом з татком Володимиром і сестрою Марією (яка вже стала відомою піаністкою

високого рівня, давала уроки в Карнегі-холі й акомпанувала відомим співакам). Але після його кончини постала потреба заробляти на життя та навчання, а стипендію у розмірі 400 доларів, яку отримувала Кейсі, навіть, частково не могла покрити сімейні витрати. Тому довелося працювати. Відповідальність, яку Квітка відчувала перед батьками та її природними здібностями, не дозволила молодій співачці назавжди покинути вокальне ремесло і податись у пошуках іншої професії. Аби тримати удари долі, не схибити із власного шляху, не зрадити собі, не осоромити покійного батька, який подарував їй шанс жити у вільному світі, — за мистецтво дівчина трималася, як за останню волосинку надії, плакаючи сподівання з часом повернутись до оперної діяльності. Трималася скільки вистачало духу. Невдовзі Квітослава знайшла роботу і вже виступає в клубах Нью-Йорка. Її унікальний спів одразу став виділятися серед одноманітності виконавців. Збирає свої перші «зали» та отримує перших «фанатів». Вона з її природними можливостями цілком ймовірно могла стати популярною сівачкою, та тендітна Квітка не любила виступати перед великими аудиторіями, а контингент клубів не зовсім їй подобався, досить швидко її почав дратувати сам репертуар який необхідно було виконувати, тому вона відмовляється від такої перспективи та поступово припиняє свої клубні виступи, вислизаючи зі світу вечірніх клубів, зосереджується на студійних записах, опиняючись у більш лагідному для виконавця середовищі.

Квітка ще з початку 1970-х років записує свої треки для Радіо «Свобода» (багато разів співала оригінальні мелодії Юрія Турчина), невтомливо надсилаючи свої записи американським продюсерам для прослуховування. У цих безперервних спробах їй допомагає Юрій Денисенко, який на той час працює ді-джеєм на радіостанції, і під опікою якого Квітка робить свої перші кроки у світ студійної музики. Це, зрештою, принесло свої позитивні результати.

У США, в період середини 1960-х — початку 70-х років, з розвитком музичної індустрії та шоу-бізнесу, у діалозі культур середини ХХ ст. новим подихом стає джазова, рок- і поп-музика, розвиток телебачення, що передає пульс, світовідчуття бурхливої епохи, і виникає потреба у квалі-

фікованих музичних виконавцях, які б виконували роль студійних вокалістів, що в умілих руках, а точніше голосових зв'язках, давало б надзвичайний зворотній зв'язок виконавцю цієї, ніби-то, другорядної ролі, що проявлявся у поштовху для подальшої сольної кар'єри. Ідея спробувати себе у цьому напрямку непомітно поширилась в оточення Квітки Цісик, а згодом вона вже виконувала перші замовлення. І на подив самої Кейсі — їй це подобалось. У багатонаціональній фольклорній спадщині США, у якій збереглося чимало запальних, темпераментних особливостей, що передають дух американської традиційної культури, які у поєднанні з сімейною атмосферою родини Цісіків, у якій побудували українські традиції та звичаї, давало надзвичайно широкі можливості для синтезу передової тогочасної американської музичної індустрії з етно та фолк мотивами української народної пісні, що вилилось у незабутній вокальний стиль Квітки Цісик, створило родючий ґрунт для розвитку її музичних талантів. Згодом це вилилося у першу спробу виконувати комерційні студійні замовлення.

Крім надсилання своїх записів продюсерам, Кейсі намагається спробувати себе у перспективному та прибутковому напрямку — виконання рекламних джінглів, тому ходить на прослуховування у рекламні агенції. Спочатку Кейсі працювала без агентів — сама шукала контактні дані та можливості реалізувати свій потенціал, доводилося самостійно «себе просувати». Та нікому невідома співачка на ім'я Кейсі (КС — псевдонім за першими літерами імені Квіта Цісук, який взяла собі ще з часів навчання в університеті) не мала роботи. Сімнадцятирічна донька українських емігрантів, вокаліста без досвіду нікого із великих агенцій не цікавила. Проте, зважаючи на її музичні можливості, так не могло тривати довго, і після запису свого першого рекламного джінглу, для «акул шоу-бізнесу» стало зрозумілим, що це — справжнє вокальне золото, знахідка, яка неодмінно розквітне та принесе шалені прибутки. І так поступово почалася її кар'єра в рекламному бізнесі. Багато компаній, які зверталися до неї, зрозуміли, яка перлина потрапила до їхніх рук. Вони дуже швидко прибрали її до рук і побачили результат. Цей чарівний голос дійсно мав якусь магічну силу, заворожував і привертав.

Уже до середини 1970-х років вона відчайдушно увірвалася в світ реклами на телебаченні та радіо, де її чекала справжня американська слава. Кейсі Цісик почала творчу колаборацію з відомими музикантами різних стилів та напрямків. Вона надавала творчі послуги з вокалу та бек-вокалу Роберті Флек, Бобу Джеймсу, Дейвіду Сенборну, Майклу Болтону, Карлі Саймон, Лінді Ронстадт та іншим, а також Квінсі Джонсу — відомому продюсеру-аранжувальнику США, котрий відкрив феномен Майкла Джексона. «Я себе називаю студійною співачкою. Співаю на телевізії, на радіо, я наспівую рекламу на різні продукти, скажімо: літаки, парфуми, туалетний папір чи дитячі забавки, тобто все, що рекламують по телевізору, радіо. Я також співаю на платівках для других американських артистів, наприклад, Карлі Саймон. Також виступаю на відео для неї. Пері Остін, Квінсі Джонс, Майкл Франкс. На плиті Квінсі Джонса «The Dude» я багато співала. Мусила поїхати до Каліфорнії, щоб співати на тій плиті. На бек-вокалі ще співаю для тих людей. Так я власне живу. Я займаюся паб-музикою в Америці, співаю в студіях, це мені найближче, то є мій фах. Тому я власне хотіла мати власну плиту» — з інтерв'ю К. Цісик українському музиканту Кирилові Стеценку (1991 р.).

Та не все було так безхмарно і просто — напружений графік, часті переїзди, недоспані ночі, які так характерні для початку кар'єри, десятки проб, які могли тривати годинами, багаторазові записи однієї музичної фрази далися взнаки — не минуло й одного року з початку активної студійної праці безвідмовної бек-вокалістки, як Квітка була вимушена зробити перерву, оскільки, працюючи на одне з нью-йоркських рекламних агентств, виконавиця ледь не втратила голос та слух. Але у бізнесі студійного запису вона залишила промовисте резюме: аудіокасети із її голосом. А час перерви її пішов тільки на краще.

Індустрія американської реклами зробила відкриття: записати аудіостот чи телеролик, де слоган проспівасе Кейсі Цісик, — є співрозмірним з вкладенням під шалені відсотки грошей у банк. Прибутки гарантовані! Роботи стає так багато, що Квітка перетворюється в найдоржчу і найзагребуванішу співачку рекламних джінглів. Початки її кар'єри — це виснажлива праця і постійне сподівання на успіх. «...Для українців діаспори

«вона просто гарно співала». А ще виявилась успішною, вийшла заміж за чужинця, пішла в інший світ... Як то кажуть, «робила-робила, і доробила-ся». В американському шоу-бізнесі Квітка займала пристойне місце. Щоправда, більше у рекламній сфері... Її соціальний щабель в американському суспільстві був доволі високий... Цей високий рівень і відділив її від української діаспори... «Вони всі зростали більш-менш нарівні, і коли хтось вибивається нагору, це завжди викликає заздрість. У повітрі витало: «Що такого особливого в Цісик?»» (О. Горностаї). Їй, навпаки, було сумно від тої дистанції. І тут є логічне пояснення... У діаспорі дуже мало професіональних музикантів. Батьки тих, що «вибилися в люди», — лікарі, вчителі, адвокати. Але вони також належать до соціального прошарку, який працює на когось, на господаря. Власників українського походження — мало. Однак ні ті, ні інші не прагнули віддавати своїх дітей у професіональні музиканти. Звідси висновок про те, що в українському середовищі Америки нема справжньої академічної культури. Ясна річ, Квітці у тому напівгетто було доволі незатишно»(з інтерв'ю Уляни Глібчук з музичним продюсером у сфері академічної музики, керівником ансамблю “Червона рута” Олександром Горностаєм, газета «Дзеркало тижня» № 7, 2007).

І от, зарекомендувавши себе, не Квітка шукала можливості реалізувати себе, а вже самі агентства намагались залучити її до співпраці. У помешканні Цісиків на Манхеттені регулярно почав дзвонити телефон. Не все подобалося Квітці у сфері рекламних джінглів. Якись речі вона вимушена була робити. Це та закономірність і та неволя, що торкається кожного.

РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ

Виконавиця саундтреків

Кейсі стала затребуваною співачкою в рекламному шоу-бізнесі. Її, що вирізнялась природними акторськими здібностями та хистом професіонала-вокаліста, запрошують на кастинги в якості акторки та виконавиці саундтреків до художніх фільмів. У 1977 року Кейсі успішно пройшла проби відразу до декількох фільмів. Вона записувала пісні та саундтреки у жанрі рок для кінофільмів режисерів Галдстона і Тома «Американські цигани» (англ. «American Gypsies») на студії «Варнер Броз рекордз» (англ. «Warner Brothers Records») та Ніла Фокса «Малювання» (англ. «Painting») на студії «RCA Victor». У першому вона навіть виконала епізодичну роль. Одного разу режисер Джозеф Брукс запросив її до співпраці у фільмі-мюзиклі «Ти осяєш моє життя» (англ. «You Light Up My Life») про молоду співачку, до якого написав кілька пісень. Він знав Кейсі по успішних зйомках в його рекламних роликах. Головній героїні фільму потрібен був голос. Квітка погодилася виконати пісні для фільму і зіграти в ньому маленьку епізодичну роль — дружки нареченої. Сюжет кіномюзикла розгортається навколо історії Лори Робінсон (Діді Конн (англ. Didi Conn)) головної героїні фільму, яка з дитячих років жила в середовищі шоу-бізнесу та допомагала батьку-комедіанту Саю Робінсону (Джо Сільвер (англ. Joe Silver)). Лора мріє стати співачкою, автором пісень і актрисою, однак, щоб не засмучувати свого батька, намагається піти його професійним шляхом. Але доля зводить її з режисером Крісом Ноланом (Майкл Заслоу (англ. Michael Zaslou)), який терміново шукає заміну головної героїні та виконавицю пісень для свого фільму. Фільм є типовим прикладом американського мюзиклу, а от сам саундтрек «You Light Up My Life» («Ти осяєш моє життя») отримав ряд знакових нагород: «Оскар» у категорії «Найкраща музика, оригінальна пісня» (англ. Academy Award for Best Music, Original Song) та «Золотий глобус» у категорії «Найкраща оригі-

нальна пісня до кінофільму» (англ. Golden Globe Award for Best Original Song — Motion Picture), а також номінувалася на нагороду «Греммі» у категорії «Пісня року» (англ. Song Of The Year). Квітка Цісик, яка стала офіційним вокальним голосом фільму «Ти осяєш моє життя» та вперше виконала цю пісню, на жаль жодної із перелічених нагород не отримала, а вся подальша слава й успіх дісталися співачці Деббі Бун (англ. Deborah Anne «Debby» Boone), яка на врученні номінації вручення «Оскара» замість Квітки виконала головну композицію. Справа полягала у конфлікті між співачкою і режисером — продюсером, який скористався недосвідченістю співачки при виплаті їй гонорару. А ще, за версією чоловіка Квітки Едварда Раковича Дж. Брукс був закоханий у співачку, проте вона різко відмовила йому у його домаганнях. Конфлікт мав наслідком те, що Джозеф Брукс вирішив продати права на саундтрек «You Light Up My Life» («Ти осяєш моє життя») і вирізати із фільму всі сцени з Квіткою. «Сам Ед і підтверджує, що режисер мав симпатію до Квітки, яка не була взаємною. Не знаю, чи це було помстою, та коли ж відбувалось нагородження премії «Оскар» за найкращий саундтрек, на самій церемонії композицію виконувала уже не Квітка, а Деббі Бун. Як виявилось, ця співачка — донька доброго друга режисера і автора пісні. Вони домовились між собою — і в титрах до цього фільму Квітка уже була відсутня», — розповів біограф і родич Квітки Цісик Тарас Зень. Підприємливим виявився музичний продюсер Пет Бун, який дружив з режисером фільму. Пет Бун, який колись був популярним співаком, нині активно просував кар'єру однієї з трьох своїх доньок Деббі. Він купив основну пісню із стрічки для своєї доньки Деббі. Зробив їй такий подарунок на двадцятиліття. Квітка спочатку найняла адвоката для позову до суду, але згодом вирішила укласти мирову угоду. Як пояснив їй другий чоловік Едвард Раковин, не хотіла порушувати власну внутрішню гармонію та псувати кар'єру молодій Деббі Бун. В одному з інтерв'ю чоловік Квітки Ед Ракович розповідав: «Вона вибачила їм, не подавала до суду. Це б порушило її внутрішню гармонію. Квітка сказала: “Забудемо це, я працюватиму далі...”». Фільм у якому прозвучав саундтрек «You Light Up My Life» («Ти осяєш моє життя») вийшов на екрани в останній день літа 1977 року з рекламою: «Цю пісню ти будеш пам'ятати завжди. Цей фільм ти ніколи не забудеш». Перша частина реклами влучила в десятку. У жовтні 1977 року композиція «You Light

Up My Life» посіла перше місце серед ста найбільш рейтингових пісень США і залишалась на тому місці 10 тижнів поспіль. Такого успіху не мала ще жодна пісня. Про те з цього приводу аналітичний журнал «Фокус» напише: «Квітці не було чого нарікати на долю. Вона володіла прекрасним академічним поставленим колоратурним сопрано. Їй судилось стати чимось значно більшим, ніж поп-співачкою з кількома сезонними хітами. Тож любителі української пісні, навпаки, повинні бути вдячні містеру Буну та його дочці».

Наступного 1978 року Квітка Цісик бере участь у записах двох саундтреків до музично-пригодницької фантастичної кінострічки «Чарівник з країни Оз» режисера Сідні Люмета (англ. Sidney Lumet) (виробництво «Universal Pictures і Motown Productions») та «Один-єдиний» режисера Карла Райнера (англ. Carl Reiner).

Упродовж 1979 року Квітка Цісик записує саундтреки до фільму «Коло двох» (англ. «Circle of Two») — останньої режисерської роботи відомого ньюаркінорежисера Жуля Дассена (фр. Jules Dassin) за романом Марі-Терези Берд «Уроки любові» (англ. Marie-Terese Baird «Lessons in Love»).

Останньою відомою співпрацею Квітки Цісик та голлівудської кіноіндустрії стала робота над фільмом американського режисера театру і кіно, письменника і продюсера, одного з небагатьох володарів всіх головних нагород американської індустрії розваг («Оскар», «Золотий глобус», «Греммі», «Еммі», «Тоні») Майка Ніколса «Ділова дівчина» (англ. «Working Girl»), що вийшов на екрани у 1988 році, отримав премію «Оскар» і чотири премії «Золотий глобус». Вийшовши у прокат, кінострічка здобула шалену популярність, а сам саундтрек «Let The River Run» у виконанні Карлі Саймон та Квітки Цісик у ролі бек-вокалістки в 1989 році отримав премію «Оскар» за найкращу оригінальну пісню. У 1990 році удостоєний премії «Греммі» за найкращу пісню, написану для кіно чи телебачення («Let The River Run», Карлі Саймон та Кейсі Цісик).

«У цих записах усе прекрасне: і голос співачки, і майстерність, характерна для артиста високої проби. Не вистачало лише того, що зробило її ім'я символом України. Не було пісень її душі...», — справедливо підсумовує цей етап у житті американської виконавиці саундтреків Кейсі й української співачки Квітки Цісик львівський письменник Роман Горак.

РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ

Голос кампаній

Творчість без стратегії називається мистецтвом. Творчість зі стратегією називається рекламою.

Джефф Річардс

Щодоби рекламу на телебаченні дивляться 8 з 10 потенційних покупців. Рекламна відеопродукція, так би мовити, є «присутньою» повсякчас у кожній оселі. Вимоги щодо її якості набувають неабиякого значення. Музичний супровід у рекламі не лише сприяє просуненню певного товару чи бренда, а й виховує естетичний смак. Музика здатна передавати настрої або створювати його, тому здебільшого музика у відеорекламі спрямована, по-перше, на формування позитивного образу товару, бренда, компанії тощо (увага — інтерес), по-друге, на активізацію свідомості (бажання — дія). На сьогоднішній день дослідниками у царині музичної психології переконливо доведено, що музика безпосередньо впливає на рівень гормонів у крові, які, як відомо, є неодмінним складником усіх емоційних реакцій. «Рекламні акції сучасних компаній давно відійшли від стереотипів — у світі реклами звукові елементи активно вплетені у свідомість, примушують впізнавати бренд, купувати і бути лояльним. Єдиним мистецтвом, яким володіють далеко не всі, досі залишається уміння ефективно включити звуковий імідж у єдину концепцію бренда. Озвучування рекламних відеороликів — кропіткий творчий процес, який вимагає неабиякого професіоналізму. Він багато в чому подібний до озвучування художніх, документальних та мультиплікаційних фільмів, проте має свої особливості. Рекламний відеоролик має відповідати формулі ефективності реклами: увага — інтерес — бажання — дія; його основними складовими є візуальний ряд і аудіоряд. Якісно знятий та озвучений (у вдалому музичному оформленні) ре-

кламний відеоролик споживач неодмінно виокремить з усієї маси іншої рекламної відеопродукції, адже музика може опосередковано впливати на переконливість реклами. Головною передумовою створення якісного відеоролика є чітко продумана мотивація, грамотно складений сценарій, правильно розставлені акценти, вдало підібрані музика, акторський та дикторський склад, вокалісти. Як правило, веселитись відомі бренди прагнуть створити особисту фірмову мелодію, що працюватиме на них тривалий час.

Квітка Цісик, американка українського походження, володарка унікального голосу, хоча так і не стала балетною танцівницею, віртуозною скрипалькою, оперною дівочою, естрадною зіркою для американців, проте була золотом знахідкою для американської рекламної індустрії, ставши затребуваною співачкою Кейсі в рекламному шоу-бізнесі. Її соціальний щабель в американському суспільстві був доволі високий. З початку 1980-х вона стає однією з найдорожчих виконавиць джінглів — рекламних мотивів для радіо й телебачення. Вона «голос, що звучить найчастіше у світі».

У 1981 році Квітку, вже як відому виконавицю, щоб укласти вигідний контракт, запрошують на проби до однієї з найбільших світових автомобілебудівних компаній, виробника автомобілів марки «Ford» — «Ford Motor Company» (укр. «Форд Мотор Компані»). Був улаштований величезний конкурсний відбір майбутнього голосу компанії. Але Кейсі була незрівнянною. Модератори конкурсу, почувши голос української Квітки Цісик — одразу ж її вибрали. Вони були в захопленні від виконання Кейсі, а президент фірми Ден Патерсон відтоді стає одним із найбільших її шанувальників. Квітка Цісик стає офіційним рекламним обличчям і голосом фірми «Форд», голос почали чути не тільки в Україні та США, а на всіх континентах, куди поставляла свою продукцію фірма. Усе почалося з неймовірно популярної рекламної пісні «Have You Driven a Ford Lately», яка запитувала, чи не випало вам щастя промчати в авто марки «Форд», точніше: «Чи вам щастило кермувати Fordom» і відчувати те, що згодом молодь візьме у свій вжиток і назве словом кайф». Так, розпочинається довготривала і плідна співпраця між Кейсі та компанією «Форд». З 1982-го Кейсі Цісик залишалася єдиним голосом компанії Ford Motors, яка мала за честь дарувати їй кожен нову марку автомобіля. І упродовж наступних майже 20 років вона полишалась єдиним голосом компанії «Форд» та отримувала такі величезні гонорари, що могла собі

дозволити нерухомість в найдорожчому районі Нью-Йорка, дозволила придбати нерухомість для студії, де працювали її перший та другий чоловік. Вона записувала вокальні номери для різних комерційних проектів. Рекламувала курятину, собачий корм, автомобілі й т. д. «У рекламному бізнесі, то досить цікава праця. Скажімо, приходять до агенції представники фірми... Наприклад, «Форд». І кажуть, що хочуть продати більше авто і треба знайти для цього спосіб. Тоді настає праця для композиторів і для режисерів рекламного ролика. Пишуть різні люди, а в агенції тоді вибирають найкраще. Тобто те, що найкраще запам'ятається простій людині. Часом то не є найліпша музика, але та, яку людина пам'ятає. В цьому бізнесі я вже працюю 18 років. І вже довгий час працюю для фірми «Форд». Мабуть, в Америці ще такого не було, щоб один голос репрезентував компанію так довго» (з інтерв'ю О. Горностаю).

Голос Кейсі Цісик ставав безумовним провідником рекламих роликів однієї з найбільших світових автомобільних корпорацій — «Ford». До того ж, існують результати досліджень, за якими рівні ефективності поєднання відео- та аудіоряду у передачі інформації значно збільшує процент її запам'ятовування, а вже звичні джигнли Квітки значно посилювали сприйняття рекламних роликів, дозволяло найбільш ефективно запам'ятати рекламну інформацію. Основне призначення джигглу — ідентифікація товару, який містить в собі інформацію про бренд або лозунг, що у поєднанні з використанням голосу відомого виконавця дає більш високі результати в аспекті кращого запам'ятовування рекламної інформації, швидше згадується і краще ідентифікує товар, адже відтворення мелодії простіше, ніж переказати відеоряд. Варто вказати, що відомий всім американцям джиггловий стиль Квітки Цісик беззаперечно посилював успіх рекламного ролика, оскільки мав свою аудиторію, яка, почувши знайому мелодію та голос, неодмінно звертає увагу на рекламу. Якщо говорити про емоційний фон, який необхідно змінювати, залежно від специфіки товару, який рекламується, то Квітка з її талантом до зміни стилістики свого виконання була беззаперечною «зіркою рекламних джигглів».

«Реклама бренду має вибудовуватись за принципом пазлів. Створюється багато роликів, що поєднуються єдиним стилем, звукорядом, фірмовим елементом, як презентація роликів є серіальною», — зауважував

менеджер з маркетингу компанії Nestle Sepn Ukrain В. Вендел. Іншими словами, у масштабних і довготривалих (серіальних) рекламних кампаніях музика використовується у якості своєрідного лейтмотиву. Безумовно, авторський стиль Квітки Цісик був тим «пазлом», який поєднував рекламні відеоролики, не дозволяв втрачати емоційний вплив на аудиторію. Цікаво, що деякі виконані Квітославою оригінальні рекламні мелодії з часом не лише не забулись, а й досі сприймаються як окремі (певною мірою, класичний) музичний твір. Таким, зокрема, є «Have You Driven a Ford Lately?» (1984) — ця драйвова, вже класична композиція Квітки, виконана у стилі диско, з елементами джазу, захоплює милозвучністю та оригінальністю виконання, створена у якості музичного бренда рекламowanego продукту, є окремим твором. Рекламна музика у виконанні Кейсі є багатогранним явищем, що має свої особливості. Професійний підхід до музичного оформлення телевізійних рекламних відеороликів надовго «засідав у голові», був тогочасною формою «вірусної реклами», та потужним засобом емоційного та естетичного впливу на споживачів.

Менеджери “Форду” у 1987 р. підрахували, що виконані нею рекламні пісні були почуті понад 20 мільярдів разів. Ще цікавішим є опитування, проведене серед американців, яке засвідчило, що голос Квітки Цісик є найбільш упізнаваним в історії рекламної індустрії США. Джингли зробили її відомою і багатою жінкою. За свою довголітню співпрацю з автомобільною компанією «Форд», вона зажила слави «королеви джінглів». Компанія “Форд” ще ні з ким з вокалістів не працювала так тісно і так довго, як з Кейсі, тож щорічно дарувала їй нову модель авто. Але Кейсі, поціновувачка швидкої їзди, любила тільки свій червоний “Ягуар”.

І хоча їй не все подобалося у сфері рекламних джінглів, але є якісь речі, які вона була вимушена робити. Це та закономірність і та неволя, що торкається кожного. «Королева джінглів» — це не оперна діва, не віртуоз-скрипаль, не зірка кіно чи зірка естради, що отримує квіти, оплески зачарованих глядачів. Це, перш за все, вокалістка-трудівниця. В одній із небагатьох статей про Кейсі Цісик американський журналіст навів, за словами виконавиці, типовий її робочий день. Так, будній день, за словами Кейсі розпочинався з першого запису о 9:00 призначеного для реклами авіакомпанії «Trans World

Airlines». Далі, згідно робочого записничка К. Цісик, о 11:00 запис для американської харчової компанії, найбільшого у світі виробника і постачальника концентратів, сиропів і безалкогольних напоїв компанії «Coca-Cola»; наступною у списку йде будівельна компанія «Hartz Mountain Industries» — запис для якої призначений на 13:00; о 14:00 — для однієї з найбільших авіакомпаній США (станом на 2019 рік — не діюча) «Eastern Airlines»; для японської автомобільної компанії, частини концерну «Nissan» — «Datsun» — 15:00; «L'Eggs» (текстильний бренд) — 17:00. Завершував робочий день запис рекламного джиглу о 18:00 для американської корпорації, найбільшої, як на той час, у світі мережі закладів швидкого харчування (за підсумками 2010 року компанія займає друге місце за кількістю ресторанів у всьому світі після ресторанної мережі «Subway») — «McDonald's Corporation». Ви можете подумати що на цьому робочий день Кейсі Цісик закінчився, але ні. Як стверджує ця ж стаття, після важкого робочого дня співачка дозволяла собі побути у колі родини за вечірнім столом, згадуючи, як у дитинстві збиралась її сім'я. Та бути хоч і непересічною виконавицею джиглів і бек-вокалістою Квітці було мало, вона прагнула дещо більшого. Після вечері співачка від 20:30 до 3 години ранку працювала у власній студії над своїми проектами. Ті, хто хоча б краєм вуха чув про сучасний рекламний бізнес, швидко уявлять гонорар, який може заробити у Сполучених Штатах Америки вже брендовий голос Кейсі (якщо в Україні анонімно запрошена на запис комерційної реклами бек-вокалістка отримує в середньому за один готовий запис 20—50 доларів, то в США за цих же умов ця сума сягне 200—500 доларів, а такий впізнаний професіонал як Квітка Цісик отримував удесятеро більший гонорар).

Вона співала й для інших автомобільних фірм — Chevrolet, Cadillac, Toyota.

За чверть століття творчої праці на американському ринку теле- і радіо-реклами статки Кейсі мали набігти більш ніж пристойні. Та її українська душа, використовуючи можливості, що були дані їй батьками та природою, прагнула зробити щось для Батьківщини своїх предків, казкової та далекої України, її народу. Цим подарунком українству стала неперевершена пісня у її виконанні.

РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ

Українське серце

Пісня та пісенний виконавський хист (спів) належать до тих явищ життя людини у культурі свого народу, що є притаманно природженим людським даром.

Українців можна впізнати та вирізнити з-поміж інших народів за їхнім співочим мистецтвом. Це і темброве наповнення голосової подачі у співочому музикуванні, це і характерний для українського співочого виконавства хвилеподібний спосіб наростання-спадання звукових амплітуд, спертий на виразну місцеву вимовно-звукову природу інтонаційної вибудови, це показово «своє», українське гармонізування мелосних і мелічних структур.

Українська пісня вже з давньої пори робить українське людське життя виразно своїм естетичним світом — простором краси і гармонії, відчutih Українською Людиною.

З давнього часу, як засвідчують джерела, пісня містила в собі норми життя та поведінки, будучи вказівним річищем перенесення неписаного закону. Український учений Вадим Щербаківський звернув увагу на слова Аристотеля, котрі стосувалися давніх мешканців Київщини, Поділля, Буковини — «агатирсів», який писав про них слідом за Геродотом, відзначаючи, що вони свої закони тримали в піснях.

Пісня була і є творчою засадою українського наснаженого духу. Завдяки пісні українці єдналися у часі, відтак — відчували та шанували життєвий карб кожного кола попереднього «праколіна». У пісні відчувається плин часу і водночас надчасова сталість. У своїх кодах пісня була інформатором про розлогий досвід життя українців. У випадках тривалої розлуки пісня нагадувала українцям про їхню землю, отже, пісня має ще й пам'ятну кодифікацію.

Пісня увесь час гуртувала українців-діаспорян. Майже всі недільні школи мали й мають свої хори. А церковні хори були також виконавцями народної пісні. Завдяки сценічним виступам та благодійним концертам, зокрема під час Різдвяних свят та Великодня, співочі українські гурти та хори несли вістку й знання про українців і українських громадян тих країн, де представники української спільноти опинилися, як самі казали — «на поселеннях», створюючи окрему українську громаду («Ukrainian community» — в англомовних країнах Північної Америки, Австралії та Великої Британії, «comunidad ucraiana» — в іспаномовних країнах Південної Америки). У цих державах українців справді впізнають і знають за пісенною творчістю. При звучанні на Різдвяних святах однієї із «Christmas song» — «Carol of Bells», що мелодійно походить від українського «Щедрика» (гармонізаційна обробка Миколи Леонтовича народного твору), завжди згадувалися українці.

А співачка Квітка Цісик у 1980—1990-х, створюючи співом звуковий-мелодійний ряд для голлівудських кінострічок, знайомила з українським пісенним даром та українською піснею Північну Америку і весь англомовний світ.

У Квітки Цісик було все: слава, достаток, улюблена робота, кохані чоловіки (вона двічі була одружена: першим її чоловіком був композитор — аранжувальник Джек Кортнер, другим — інженер звукозапису Ед Ракович, якому Квітка подарувала сина Еда). Однак була в неї ще одна, зовсім не американська, заповітна мрія — віддати данину поваги народові, який виплекав її родовід, тієї землі, чий голос змалечку бринів у її серці. «Я є в Америці, але українка. Всі ми шукаємо, що би ми могли зробити, якби могли зробити. Я мала власне ту ідею, що нічого не можу зробити, але можу спробувати українську пісню післати в світ. Щоб люди почули, щоб люди знали! І тут, в Америці, щоб музичні, свідомі люди знали, що то є українська пісня! Хоч є і багато красивих українських плит. Я не одинока. Але я хотіла на найвищому рівні. То є мій фах.» (з інтерв'ю К. Стеценку, 1991 р.).

Одного разу, розмовляючи зі своїм чоловіком про українську пісню, сказала, що немає нічого прекраснішого, ніж мелодії її батьківщини, що

це справжній скарб і їй дуже хочеться, щоб всі побачили його. “Ну, покажи ж ці хвалені українські пісні, чому ми їх не чуємо? Де вони?” Це був кінець сімдесятих, коли української пісні в якісному записі просто не було. А та, що була, не могла конкурувати з якісним американським фольклором та іншою вокальною продукцією. І тоді у Кейсі виникла ідея записати українські пісні не під бандуру і скрипку, а на високому професійному рівні. «Я всім говорила, що українська музика дуже гарна, мелодійна, і що український народ співучий. А мені відповідали: якщо так, зіграй що-небудь, — згадувала. — Це дуже сумно, але в нас (українців діаспори) не було жодної платівки на професійному рівні, оскільки це дорога річ і записати її забирає багато часу. Я зрозуміла, що мушу її зробити. І не тільки для своїх приятелів, але і для всіх українців. Адже у мене не було можливості щось зробити для нашого суспільства, а це був би такий подарунок. І я мріяла, що в Україні мене почують.» (з інтерв'ю О. Горностай). І вона вкладає свої кошти, запрошує професійних американських студійних музикантів (аранжування зробив великий професіонал Джек Корнер, на фортепіано їй акомпанує сестра Марія, на гітарах грав фантастичний Стюарт Шарф), завдяки феноменальному музичному чуттю їй вдається записати із різницею в дев'ять років просто для себе, для родинного архіву два альбоми українських пісень — «Songs of Ukraine» (Copyright 1980) і «Kvitka. Two Colors» (Copyright 1989). Ці альбоми потрібні їй, як повітря, щоб виспіватися, виговоритися, відмолитися піснями за Україну. На обкладинці диску «Kvitka. Songs of Ukraine» (Copyright 1980) присвята: «Володимирові Цісику, скрипалю-віртуозові, моєму незабутньому батькові, присвячую цю збірку пісень». Епіграфом до другого диска «Two Colors» (Copyright 1989) були такі слова: «Ця збірка пісень є бажанням мого українського серця вплести радісні нитки в розшарпане життям полотно, на якому вишита доля нашого народу». «Більше року тому вийшла моя плита «Квітка. Два кольори». Я намагалась дуже гарно її підготувати і видати. Ми дуже задоволені нею. Це мій чоловік, звуко-режисер — Едвард Ракович допоміг із записом. Ми планували і працювали над плитою дуже довго, всі пісні були перед тим аранжовані. Ми ходили до студії впродовж трьох місяців. Я разом з оркестром співала у

великій кімнаті. Деякі інструменти додали пізніше. Ми це все змішували, тому вийшло так довго. Мій чоловік — перфекціоніст, він хотів, щоб то страшно добре звучало, досконало, тому він над тим дуже довго працював. Я з мамцюю і сестрою вибирали пісні для плити. Сестра грає на фортепіані у 4 піснях на платівці. Ми просто пару тижнів сиділи разом. Шукали і переслуховували різні пісні. Вибрали цілу купу того, що нам подобалось. Потім ми сіли з аранжувальником Джеком Кортнером і він вибрав з усього те, що йому здавалося найбільш цікаво музично. Джек допомагав робити і перший альбом... Я хотіла зберегти ту пісню «Чуєш, брате мій». Дуже хотіла її мати в записі. Деякі українці тут, в Америці, не погоджувались з тим, що я ту пісню хочу включити в альбом, бо вона є сумна. Ми співаємо її зазвичай на похоронах. Сумна пісня, але гарна пісня. Мені здається, що в такий час, коли не знати, що діється в цім світі, то є важлива композиція. Записувала її в липні 89-го, тоді ще нічого не зачалось на Україні діятись. Я була пластунка і ми в Пласті співали таку пісню «Сірили у сумерку» («При ватрі»), вона була також наша улюблена. Це вже тут написана, здається, в Америці. Тому її хотіла теж мати в записі. «Черемшина», «Два кольори», «Я піду в далекі гори» — теж мої улюблені. Щодо останньої пісні, то я її спочатку почула в швидкому темпі. Мені дуже сподобалася. Я тоді сказала Джеку Кортнеру про неї. Він запропонував її зробити набагато повільнішою. Дуже цікава вийшла. «О верше, мій верше» — це улюблена пісня моєї бабці. Коли ми скінчили працювати над цією піснею, а це ми з великим складом скрипалів грали в кімнаті, то я дуже боялася, що не зможу її заспівати без плачу, що я не зможу скінчити. Всі сидять, а як я ту пісню можу заспівати і не розплакатись? Але вдалося мені. Вона дуже зворушлива...» (з інтерв'ю К. Стеценку, 1991 р.). «Голос пані Цісик бездоганний, повний життя та виразності. Час від часу він легкий і жартівливий, часом відшліфований та оперний. Професійний запис і виробництво альбому — не привід для його досконалості. Причина в пані Цісик. Її голос ясний. Її дикція вишукана. Відчуваються її почуття. «Квітка», безумовно, один з найкращих альбомів на українському музичному ринку» (Тереза Копаниця, музичний огляд).

Українською вона, корінна американка, володіє не досконало, але кожне українське слово в пісні, інтонацію, звук їй виставляє її мама Іванна. А решта їй підказує серце. І ця мова виявляється зрозумілою без перекладу. Жінка, яка чула народні пісні тільки від своїх рідних і знайомих, записала абсолютно оригінальні трактування відомих мелодій, заново прочитавши українську душу. Заворожує те, наскільки органічно і тонко Квітка передала дух і ментальність українців. Кожна пісня була для неї не просто виконанням, інтерпретацією відомих пісенних сюжетів та мотивів, які вона, треба сказати, знала лише частково завдяки батькам, але й моментом переживання, відкривання України для світу і творення своєї маленької Батьківщини тут, у невеликій студії в Америці. У її пісні — все: політ душі, фантазія, свобода і натхнення, чистота і трохи наївність, радість і життєва сила, а також смуток, тривога. Можливо, через те, що душа співачки завжди належала Україні, хоча голос — Америці. «У різних піснях вона по-різному передає тональність тих місць України, звідки пісні походили», — відзначав Алекс Гутмахер (американський режисер українського походження, який дуже багато зробив для популяризації творчості Квітки). Назарій Яремчук казав: «Ще ніхто і ніде так не заспівав пісні мого друга Володимира Івасюка, як це зробила Квітка». Здається співачка Квітка Цісик, яка народилася за тисячі миль від України, знає про українську пісню і відчуває українську душу краще, ніж самі українці відчувають себе. Її ніхто не зміг «переспівати». Не лише тому, що у неї чарівний, навіть хвилюючий тембр голосу, витончене сопрано, що заворожує, але й завдяки потужній енергетиці її пісні. У цьому ще один із феноменів Квітки. Її талантом зачаровувалися в Україні, бажали досягти її рівня, її інтерпретація народної пісні стала взірцем для інших виконавців.

30 червня до 3 липня 1988 року у Веревілі й Едмонтоні відбувся Фестиваль Західної Канади, як повідомляла газета «Український щотижневик» («The Ukrainian Weekly» № 31 від 17 липня). У Веревілі був фестиваль української писанки, а в Едмонтоні — музичний, у рамках якого вперше в історії сучасної української музичної індустрії звукозапису відбулося нагородження митців за значний внесок у розвиток української

музики за останні 20 років. Визначення переможців було справді всенародним. Було розіслано близько 400 бюлетенів різним об'єднанням українських митців і музикантів по всій Північній Америці. Вручення нагород відбулося 1 липня під час, як повідомляла газета, «блискучого бенкету в голлівудському стилі». Велика частина цього вечора була присвячена Квітці Цісик, яка здобула чотири перші нагороди — «Найулюбленіша співачка», «Найпопулярніша платівка» та «Неперевершена продукція» за альбом 1980 року і «Найкраще опрацьована нетанцювальна українська народна пісня» (за пісню «Іванку...»). «Платівки з українськими піснями, записані Квіткою Цісик на високому професійному рівні. Феноменальним є не лише голос співачки, а й манера виконання, в якій відчувається збережений і переданий її родом культурний код» (Юлія Овсяник «Квітослава. Кейсі. Квітка»).

Мала задум записати рекламу-джингл українською. «До агенції приходить фірма, — розповідала 1992 року вона Олександру Горностаю, — і просить підвищити продаж її, скажімо, автомобілів, як це було з Ford. Композитори пишуть рекламні джингли. Вибираю не найкращий, а той, який найлегше б западав у пам'ять. Для Ford's я співаю 10 років. Коли почула, що вони відкрили представництво в Україні, вирішила, що мушу подзвонити їм сказати: «Хочу заспівати для них рекламу українською». Задум полишився не реалізованим.

Для українців діаспори «вона просто гарно співала», для українців України — «вона наче ковток свіжого повітря...». «Ніхто з українців не асоціює Квітку з рекламними роликами, а от вперше почуті «Я піду в далекі гори», «Я люблю волю, простір, далечінь», «При ватрі», «Ой верше, мій верше» й інші пісні викликають в уяві її образ: тендітну жінку з квітками у волоссі і широкою усмішкою на обличчі. Два альбоми пісень Квітки Цісик стали першими студійними звукозаписами українських пісень. До рівня того аранжування, яке зробив для Квітки її перший чоловік, композитор-аранжувальник Джек Корнер, як і до звукозапису, який за власні кошти робив для співачки другий чоловік Ед Ракович, ще й сьогодні рівняються вітчизняні виконавці» (з інтерв'ю Марти Качмар-Цісик).

Її пісні уже знали і слухали в Україні, а вона в США про це навіть не здогадувалась. Для цієї країни вона залишалась успішною рекламною співачкою. Довідалась про свою популярність, коли взнала, що жити залишилось їй зовсім мало.

У неї була мрія записати ще один альбом з українськими піснями (колискові для сина), приїхати з концертами на історичну батьківщину, навіть всупереч своєму страху перед великою аудиторією (вона завжди залишалася камерною, студійною співачкою або співачкою бек-вокалу). «Я б дуже хотіла, і ми вже почали говорити, щоб приїхати з концертом в Україну. Я планую концерт в Україні. Мій чоловік мені на вушко вже нашіптує, що вже час на третю плиту (альбом), — розповіла в інтерв'ю Олександрю Горностаю Квітка Цісик. — Я думала, може, записати плиту колискових пісень. Хоча, я ще не знаю. Може, це буде плита модерних пісень із України». Але цьому не судилося втілитися в життя. Спочатку через велику зайнятість, потім через невиліковну хворобу...

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ
Кохання. Родина. Особистість

Кохання надихає на великі справи, і воно ж заважає їх здійснювати.

О. Дюма

Особисте життя Квітки Цісик, як і у більшості публічних особистостей, завжди залишалось таємницею, оскільки співачка максимально намагалась вберегти себе та своїх близьких від надокучливих репортерів з їх «неприємними» запитаннями. Якщо загальновідомим є факт того, що вона двічі виходила заміж, то будь-які інші подробиці щодо її особистого життя практично відсутні. Співачка ніколи не робила гучних заяв, намагалась уникати будь-яких скандалів, не виходила заміж з такою характерною для музичної індустрії, метою розп'ярення, її почуття йшли від виплеканого матір'ю її щирого українського серця та ніжної душі. Тому й тепло кохання Квітку ніжило і зігрівало усе її досить коротке життя. Незвичне і незрозуміле, але одночасно надзвичайно тепле і полум'яне почуття прийшло до юної троянди, як це часто буває, у підлітковому віці.

«Вона перебувала в “Пласті” від новачтва, тобто з 6—7 років, — розповідає пластун Тарас Зень, син Лідії Цісик-Зень, троюрідної сестри співачки. — Квітка була у “Пласті” приблизно до 17 років, тоді помер батько і доводилось заробляти на життя». Володимир Цісик помер від інсульту в 1971 році, коли Квітці було сімнадцять.

Вона — надзвичайно товариська, весела та із великою жагою до життя і до музики. Вона — керівник гурту “Соловейки”, співом яких зачарувались усі пластунни. Саме її найбільше вирізняли зі співочого гурту пластунок. Таборове життя — це і романтика мандрівок, туристичних походів з ночівлями серед прекрасної природи, це і спів біля вогнища, це

і перші закоханості двох юних підліткових сердець, це і перші, ще далеко не пристрасні, але такі ніжні та теплі поцілунки.

Кохання — це завжди щось особливе, але коли мова йде про перше кохання — це ще більш особливо, щось зовсім інше. У її ніжному та відкритому серці народжується щось нове, ще до нині невідоме. Це було схоже на звук, виголошений у мікрофон, у сто разів посилений потоком емоцій, щастя, страху і відчаю. Богом даний. Богдан. Здавалось це назавжди, навічно. «Ми разом із Квіткою були на таборах — влітку та взимку, — пригадує Мирон Спольський, пластун, канадієць українського походження. — Всі знали: у Квітки та Богдана було велике кохання. Вони разом співали, взимку — ганяли на лижах. Квітка, до речі, чудово їздила. Пригадую, коли в перші дні табору нас ділили по групах залежно від того, наскільки хто добре катається, то ми з Квіткою та ще кількома пластунами показували інструктору, що кататись зовсім не вміємо — перевертались, падали, завалили цілу чергу! Одним словом, дуркували». Якщо для закоханих це перші почуття, від яких шаленієш, то для дорослих, батьків — воно часто абсолютно є незрозумілим, несподіваним і невинним — ірраціональним. Не виключенням, можливо, були і батьки Кейсі, які, пророкуючи своїй доньці велике оперне майбутнє, хотіли зосередити її увагу на музиці та навчанні. «Жаль, що у них не склалось — не пригадаю, але чийсь батьки були проти — чи її, чи його. Богдан, до речі, теж помер молодим», — пригадував М. Спольський.

Таким драматичним була історія її першого кохання. Для чуйного музичного серця юної Квітослави це була тільки перша спроба досягнути це почуття. Її перше кохання назавжди залишилось у чутливому серці ніжної Квітки незабутнім.

1970-ті роки для Кейсі — час злетів не тільки блискучої кар'єри, а й горіння у її серці. Шалений ритм життя молодой співачки, який привів її в океан американської музичної індустрії, не дозволяв віддаватись покликам серця в тій мірі, як вимагала цього душа. Та доля її не залишила на узбіччі струмків річки кохання. Здобуваючи собі славу вмілої солістки й бек-вокалістки, яка здатна до різножанрових технік, магістраль життя звела її з майбутнім чоловіком — Джеком Кортнером (англ. Jack Cortner).

Достеменно невідомо, де і за яких умов Квітка зустріла обранця свого серця, та беззаперечним є те, що їх поєднала спільна творча справа, оскільки Джек та Кейсі займались спільними музичними проектами, а саме — джинглами. На той час, Джек Кортнер — один із найвідоміших композиторів музичного театру у Нью-Йорку, саме йому приписують перші спроби створення джинглів. Джек народився у 1939 році у Сент-Джозеф (штат Міссурі). Навчався в Оберлінській консерваторії (штат Огайо), після закінчення якої у 1960 році подався до Нью-Йорка як трубач. У 1970-ті роки працював у студії звукозапису і славився на весь Нью-Йорк своїми джинглами. Ймовірно, саме у студії й відбулась зустріч Джека і Квітки. Та життя вносить свої корективи, і прожити у шлюбі з Джеком, який був старшим за неї на 14 років, «поки їх не розлучить смерть» їй не судилось. «Джек Корнер колись казав, що Квітка має бути щаслива в материнстві, він розумів, що вона страждає від того, що в них не було дітей», — доповнює Марта Качмар-Цісик.

І хоча всього через рік після одруження, тепло полум'я кохання їхніх сердець дещо прохололо, але професійна творчість Кейсі і Джека продовжувалась. Особливо успішним став проект створення та запису україномовних альбомів Квітки Цісик. Усе життя Квітка надзвичайно тепло відгукувалась про свого першого чоловіка, а у одному із її нечисленних інтерв'ю називала його «сердечним другом»: «Він музикант і композитор, але нічого не чув про Україну. Тепер знає про неї дуже багато. Він дуже талановитий і такий проникливий... Має прекрасне відчуття. До кожного твору Джек ставився дуже відповідально: щоб не змінити його, не зробити американським, а залишити неповторний український мелос. Усі пісні я спеціально перекладала йому англійською — він так хотів зрозуміти і відчутти зміст».

З роками, розвиваючи свої музичні здібності, Джек став керівником джазового біг-бенда «The Jack Cortner New York Big Band», написав музичну тему для детективного серіалу «The Edge of Night and As The World Turns», що транслювався на каналах «CBS» та «ABC», автор численних аранжувань для Баррі Манілов і Фредді Коул. Дж. Кортнер фірмував звук та оркестрував репертуар милозвучного джазового співака

Майкла Френкса (Michael Franks), клавішника Боба Джеймса (Bob James), саксофоніста Девіда Санборна (David Sanborn), зарекомендував себе як прекрасний композитор-аранжувальник, який тривалий час співпрацював з трубачем Марвіном Стаммом.

Вона безмежно поважала його за талант та допомогу в співочій кар'єрі, і для неї він назавжди залишився справжнім другом. Як личить знаменитостям такого рівня, особистостям високої культури: подробиці їхнього розлучення ніколи не стали темою для публічного обговорення. «Джек Корнер її шалено любив. Він так достойно поступився Еду Раковичу, бо бачив, що з Едом у неї більше перспектив, а мистецтво далі тримало їх вкупі, скільки роботи зробили всі разом! Не було образи, яка могла все зруйнувати», — роздумує Оксана Муха.

Подейкують, у цей період, продуктивної співпраці Квітки з американськими компаніями, у неї був закоханий генеральний директор «Ford» Ден Патерсон, який часто запрошував її на особисті концерти для нього та найвищого керівництва компанії, але її серце вже належало іншому — тому, якому судилося стати її другим чоловіком. «Мій чоловік — перфекціоніст, він хотів, щоб то страшно добре звучало, досконало, тому він над тим дуже довго працював», — говорила про свого другого чоловіка Кейсі.

Едвард Ракович (англ. Edward J. Rakowicz), походив із родини польських євреїв, ані польської, ані української не розумів, розмовляв лише англійською. Молодший за Джека Корнера. Він — відомий музичний інженер звукозапису. Він — засновник, власник та президент великої студії звукозапису «Clinton Recording Studios» у Нью-Йорку, в якій записувались Френк Сінатра, Боб Ділан і Брюс Спрингстін, Пол Саймон, Тоні Беннетт, Тіто Пуенте та Ленні Кравіц, а також музичне супроводження до фільмів «Авіатор», «Дівчата мрії» (англ. «Dreamgirls»), «Висока точність» (англ. «High Fidelity»). «Він уроджений тут також в Америці, я в Нью-Йорку, а він в Нью-Джерсі. Він почав працювати в студії може 12 років тому. Перед тим він мав різні праці. Грав на бубнах. Є така співачка Фібі Снов, він з нею грав в її групі. А потім подумав, що не хоче далі грати на бубнах, а треба робити щось інше. І тоді почав працювати з продюсером Філом Ремов. У той час він мав свою студію і вони почали

разом працювати. Вчився бути звукорежисером. І він хотів би побачити, чи це для нього буде добрий фах. І йому дуже подобалось. Після цього почав працювати в різних студіях. Студія має три поверхи. Це студія мого чоловіка, так. Він і Брюс Мерлі — співвласники. Але пан Мерлі пішов у інакшу кар'єру, тому все тепер є чоловіка. 10 років тому вони створили цю студію. Там раніше був склад, вони все там зробили всередині. Мій чоловік все усередині почав оформлювати, всю машинерію, все. Це багато коштувало, бо було багато студій в місті. Велика конкуренція. І вони б не починали це робити, якби не були впевнені, що це буде найкраща студія в Нью-Йорку. Устаткування дороге, гроші вони позичили у банків. Це є великий борг, ще несплачений. Почали працювати і про них пішла слава, про цю студію, що тут хороший звук. Мій чоловік знає, як правильно зробити звук, акустику. Записувалися тут Даяна Рос, Мадонна, Майлз Девіс, Вінтон Марселес, Мішель Каміло, Шон Леннон. Не знаю, чи ви бачили, передвчора Шон почав записувати тут відео проти війни. Шон і Йоко були тут і накручували відео до пісні Give Peace a Chance. Також Вуді Аллен частину свого фільму накрутив тут» (з інтерв'ю Квітки К. Стеценку, 1991 р.). «Студія її чоловіка Еда Раковича — триповерхова будівля, розташована в центрі міста, вражала і технічним оснащенням, і іменами, з якими працював Ракович як звукорежисер. Він записував Мадонну, Duran Duran... на запис українських альбомів Квітка витратив 200 тисяч доларів і досі не розрахувався з боргами, бо ніяких прибутків із цього вони не мали» (зі спогадів Кирила Стеценка).

11 червня 1983 року Квітка Цісик та Едвард Ракович підтвердили вірність своєму коханню перед Всевишнім, ставши подружжям. Саме Еду пощастило стати батьком їхнього первістка. У 1991 році Квітка подарувала сина Едварда-Володимира. Перша складова імені — на честь чоловіка, батька дитини, а друга — на честь покійного дідуся Володимира, який вірив у зорю своєї доньки, але так і не став свідком її слави. «Вона вже в нього вклала стільки ніжності і душі, скільки їй відміряв Бог. Хлопчику було сім років, коли Квітка відійшла від нього», — розповідає Марта Качмар-Цісик. Квітка, люблячи сина, називала «Едьо». Згодом він теж стане музикантом, гратиме на фортепіано і вступить до музичного коледжу.

Квітка Цісик як людина — це ще один її феномен. У повсякденному житті вона — симпатична молода, тендітна жінка, невеликого зросту, ніс гостренький, з горбинкою. Завжди елегантна. Костюми носила стриманого кольору. Вона була справжньою американкою, в сім'ї якої сповідувався американський стиль життя. Шалений і прагматичний. Без такого підходу до справи неможливо мати серйозного бізнесу. «...Мене інколи можуть серед ночі викликати в студію. Або дати часу рівно стільки, щоб доїхати у призначене місце» (з інтерв'ю О. Горностаю). «Квітка була хороша, метка, проворна, цікава, доброзичлива, щира... Видно, що американське життя мало свій відбиток, а от родинний момент — ця українська ментальність — у неї зберігся... Вона була весела. Відчувалося, що могла при нагоді вставити добрячу шпильку. Жива і жвава. Маленька на зріст і дуже така рухлива, мов вивірка... Відчувалося, що до всього ставилася відповідально. Без цих, знаєте, екзальтацій» (з інтерв'ю О. Горностаю). «Квітка була доброзичливою, щирою, делікатною та скромною людиною. А всю її сутність, її глибину як особистості чути в її піснях» (Кирило Стеценко). «Вона була спортивною, мобільною. Уміла використовувати кожную вільну хвилину» (з інтерв'ю двоюрідної сестри Х. Лев Улянї Глібчук). Вона мала все. Минулися часи, коли мусила рахувати кожную копійку, випрошувати в різних благодійних організацій гроші на навчання. Зі своїм другим чоловіком вона жила в одному з найдорожчих районів Нью-Йорка — Централ Парк. «Це були величезні апартаменти біля Централпарку — найдорожчого району Нью-Йорка. Посеред вітальні стояв роаяль. Кімната з вікнами на всю стіну залита світлом. Чотири десятки гостей — в основному, американці — продюсери, музиканти» (зі спогадів вокаліста і клавішника гурту «Фата Моргана» Олексія Керекеші). Мала коня Меркурія, виїжджала на ньому на довгі прогулянки за містом. Любила ранки і ранкову свіжість. Мала ще пса породи чау-чау, якого назвала Медь, бо так називався пес, як казала бабця Софія, її тата Василя Нагірного в Рудному. «Вона цінувала гарні речі. Все її помешкання було вмєбльоване у дусі тридцятих — вона любила цей стиль. А з прикрас носила тільки діамантовий перстень (також у дусі тридцятих), який подарував чоловік Едвард...». Її інтереси дуже різноманітні: від захоплення

музикою, живописом до кінної їзди верхом. «Я люблю слухати музику: джаз, рок, паб, класичну музику. Тому я маю багато кумирів. Як я була маленькою, то любила дуже Джуді Коллінз, я її слухала і Джонні Мітчелл. Вони тепер не є аж такі знані, але в той час були. Дуже люблю джазову музику. Морін Маґаван має чудовий голос, чудово співає, має чудову техніку. Вона є паб-співачкою. З класичного боку, бо я вчилася, брала лекції співу, то була така Джон Седерлінг і Беверлі Сілз. Мені дуже подобається, як вони співали. Я є дуже зацікавлена в Мадонні, вона є цікава особа, вона не є знаменита співачка, але є знаменита бізнесвумен. Вона так вміє себе продати! Тут в Америці дуже важливим є маркетинг. І вона є сильна в цій ділянці. Вона — талант і феноменальна енергія» (з інтерв'ю К. Стеценку, 1991 р.). «...Вона дуже тонко відчувала мистецтво. Коли 1995 року я збиралася в Україну, Квітка мене просила привезти роботи українських художників. Їй хотілося підтримати українське мистецтво... А ще Квітка дуже любила коней. Як тільки закінчувалася робота у студії, вона сідала у спортивне авто і їхала до свого заміського будиночка. Там подружжя тримало коней...» (з інтерв'ю двоюрідної сестри Х. Лев Уляні Глібчук). Весь вільний час вона присвячувала родині, а працювати доводилось з 9 ранку до 3 години ночі. Навіть після народження сина, Едварда-Володимира, вона приїжджала у студію — з місячним немовлям на руках. «У неї були близькі друзі, але вона віддавала себе родині. Спілкувалася із сестрами, племінницями», — розповідає двоюрідна сестра Христина Лев. Подружжя мало власну студію звукозапису, на якій записували пісні таких зірок першої величини, як Мадонна, Джордж Бенсон. Але вона не любила публічності. «Всі хотіли, щоб вона виступала на різних святах, зустрічах, ювілеях, хотіли залучити її до своєї справи. А їй було легше відмовити всім, аніж казати одному «так», а другому «ні», — зазначає двоюрідна сестра Христина Лев.

Квітка Цісик мала феноменальне розуміння свого призначення у цьому житті. Про це сказала в єдиному інтерв'ю, яке взяв Олександр Горностай: «Я небагато зробила для української громади...».

РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ

Незламна Квітка

«Квітці судилося бути однією з тих щасливих вибраних, котрі від якогось моменту уже не належать ані собі, ані родині, ані друзям; вони, помножені на любов слухачів, стають справді понад часом» — підсумує, завешуючи вечір, присвячений пам'яті співачки, С. Махно.

Квітка Цісик планувала випустити третій україномовний альбом з колісковими або сучасними піснями, але цьому не судилося статися — її життя передчасно обірвалося. Останньою піснею, записаною Квіткою, були «Журавлі» на слова Богдана Лепкого. Згодом пісня стала символом трагічної долі самої співачки. У 1992 року у Квітки діагностували рак молочної залози. Щоб надихнути дружину та підняти її настрій, Ед Ракович розіслав через інтернет-спільноту Ukcs запит з проханням написати Квітці. Цю ініціативу підтримала українська програма на радіо СКJS у Вінніпезі, яке повідомило слухачам, аби вони писали безпосередньо Квітці або відправляли листівки та листи до станції, які згодом планувалося передати співачці. Почався довгий, болючий семирічний шлях терапії, а Квітка продовжила наполегливо працювати. Останній професійний джингл вона наспівала за декілька місяців до смерті.

Лікарі пророкували лише кілька місяців життя, але вона витримала цілих сім років. Проте метастази невблаганно розповсюджувались по всьому організму і нищили його. Вона вимушена була перенести одинадцять неймовірно складних операцій, а відтак опромінення, від якого ставали ламкими кістки. Вона героїчно переносила біль. Часом не могла навіть застігнути гудзика. Біля неї постійно був чоловік Ед Ракович. Вона приймала чергову дозу опромінення, а він сидів поруч і гладив її руку. І коли вона знемагала від болю, він говорив «Я люблю тебе» українською мовою... Вона обіцяла йому, що переможе рак.

Лікування вимагало значних коштів і було досить дорогим, з шаленою швидкістю поїдаючи сімейні заощадження. Перемагаючи біль, Квітка йшла у студію і записувала черговий джінгл для якоїсь фірми. Борги наклали свої зобов'язання.

«Вона любила, — згадувала двоюрідна сестра Христина Лев, — пройтися безлюдним пляжем тримаючи за руку маленького сина. Любила, щоб син торкався її босих ніг. Любила довго плисти в морі, так щоб з берега перетворитися в ледь помітну крапку на небосхилі. Любила довгі кінні прогулянки за містом»...

29 березня 1998 року в Нью-Йорку, не доживши 5 днів до свого 45-річчя, американка з українським серцем Квітка Цісик, вдома, в оточенні родини, відійшла у ВІЧНІСТЬ.

Невиліковна тяжка недуга забрала молоду й талановиту співачку у малого сина, люблячого чоловіка й мільйонів шанувальників.

Своїм рідним вона заповіла всю злість спрямувати на недугу, а її запам'ятати усміхненою і сповненою життям.

Поминальні служби пройшли по обидва боки Атлантики. 30 березня 1998 року була проведена невелика приватна служба у Верхньому Вест-Сайді Мангеттена. Коли прощалися з Квіткою, над кладовищем линули її «Журавлі». 2 квітня 1998 року панахида відбулася в каплиці на Аскольдовій могилі в Києві. Слова подяки та смутку пролунали від багатьох українських об'єднань, організацій з Канади та США.

Ця недуга переслідувала більшість жінок в її родині. Забрала життя у її мами та сестри. Вони полишили цей земний світ: 1984 року — мама Іванна, а 2003 року — старша сестра Марія.

«Дивовижний голос залишив світ живих, — писала преса української діаспори, — Кейсі Цісик, що почала свою кар'єру як оперна співачка і володіла одним з найпопулярніших голосів, померла в Манхеттені».

Некролог Квітки Цісик опублікувала газета «Свобода» у ч. 66 від 7 квітня 1998 року на дев'ятий день відходу. «Український тижневик» («The Ukrainian Weekly»), що вийшов 12 квітня, у своєму № 15 присвятив великій співачці дві статті: Христини Лев «Obituary: Kvitka Cisyk, 44, popular singer» та статтю без підпису «In loving memory of Kvitka 1953—1998».

Нині вона світить нам небесною зорею. Це була би метафора, якби продюсер Алекс Гутмакер не втілив її в дійсність — найбільший популяризатор творчості Квітки Цісик купив зірку в сузір'ї Овна і назвав її на честь співачки.

«Квітка — талант, який став душею українського народу, хоча міг загубитися за океаном» (народна артистка України, Герой України Ніна Матвієнко).

Весною сповнене життя
Минає швидко,
Пішла з весни у небуття
Прекрасна Квітка.
Росла, цвіла в чужім краю,
Свій рід шукала,
Та Батьківщину все свою,
В думках плекала...
До мрій своїх в весняний день
Пішла за снами,
Красу заквітчаних пісень
Лишила з нами.

Т. Чорновіл
«Пісня весняної Квітки»

ЛІТЕРАТУРА

Баран С., Ясінський Я. Як у Пійлі захотіли мати «свою» Квітку Цісік // «Галичина». — 2012. — 29 травня.

Васильків, Е. Її голос належав Америці, але душа — Україні... [Текст]: 13 фактів про Квітку Цісік / Е. Васильків // Нова Тернопільська газета. — 2016. — 6—12 квіт. (№ 13). — С. 6.

Вергеліс О. Квітка на асфальті. Голос Америки — душа України // Дзеркало тижня. — 2008. — № 40 (719), 25 жовтня.

Горак, Р. Журавлі відлетіли... [Текст]: есеї про Квітку Цісік ті її рід / Р. Горак. — Львів: Апріорі, 2018. — 400 с.

Гошко Г. Унікальне відео-інтерв'ю з Квіткою Цісік // Українська правда. Життя. — 2009. — 4 квітня.

Зень, Тарас. Золотий голос України в америці [Текст]: [американська співачка українського походження Квітка Цісік] / Тарас Зень // Пластовий шлях. — 2013. — № 1/2. — С. 34—40.

Квітка Цісік — Вікіпедія [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Квітка Цісік, або далекий голос України [Електронний ресурс] — Режим доступу: photo-lviv.in.ua/kvitka-tsisyuk-abo-dalekuj-holos-ukrajin.

Квітка Цісік — інтерв'ю Записане Олександром Горностаєм [Електронний ресурс] — Режим доступу: duchсила.org/index.php?option=com_content&view=article&id=40

Квітка Цісік. Пісні з України [Текст]: невідоме інтерв'ю відомої співачки // Літературна Україна. — 2018. — 9 серп. (№ 28). — С. 3, 14.

Квітка України (співачка К. Цісік) [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.cnt.lviv.ua/wp-content/uploads/2014/

Кравчук, Роксолана. Квітка, що торкнулась серця та душі українців у всьому світі [Текст]: [Квітка Цісік] / Роксолана Кравчук // Гетьман. — 2013. — № 4/5. — С. 60—61.

Красюк О. Український голос Ford Motors Company // City Life. — Луцьк, 2005. — № 1 (8), лютий.

Максим'юк Галина. Володимир Цісік — скрипаль і педагог / Галина Максим'юк // Українська музика. — 2013. — № 4. — С. 82—95.

Маслій, Михайло. Навіть без звання народної артистки Квітка Цісік завжди матиме любов і повагу українців усього світу [Текст]: [до 60-річчя від дня народження американської співачки українського походження Квітки Цісік] / Михайло Маслій // Нова Тернопільська газета. — 2013. — 10 квіт. (№ 14). — С. 9.

Матуш, Інна. Квітка Цісік жила у США, а її душа — в Україні [Текст] / Інна Матуш // Свобода. — 2013. — 5 квіт. (№ 26). — С. 8.

Мельник, Оксана. Вона зачарувала своїм голосом континенти [Текст]: [до 60-річчя від дня народження американської співачки українського походження Квітки Цісік] / Оксана Мельник // Урядовий кур'єр. — 2013. — 4 квіт. (№ 63). — С. 12.

Мельник, Яна. Незабутня Квітка — душа і серце України [Текст]: [Квітка Цісік] / Яна Мельник // Тернопіль вечірній. — 2013. — 10 квіт. (№ 15). — С. 6.

Рідна пісня — для душі [Текст]: 65 років від дня народження Квітки Цісік / пвідгот. Віктор Шпак // Урядовий кур'єр. — 2018. — 31 берез. (№ 63). — С. 6.

Ткачик Н. Барон Циганського горба і Квітка Цісік // «Галицький кореспондент». — 2015. — 3 вересня.

Цісік Квітка // Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ-П). — Париж, Нью-Йорк, 1984. — Том 10. — С. 3675—3690.

Чаус О. Квітка Цісік навіть чоловіка-американця вчила українській мові, щоб разом із ним приїхати на Батьківщину // Україна Молода. — 2010. — № 62 (3 квітня).

«Я мріяла, що в Україні мене почують...» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zaxid.net>.

ЗМІСТ

<i>Розділ перший. Повернення в Україну</i>	5
<i>Розділ другий. Цісики, Нагірні — Леви: роди рафінованої інтелігенції</i>	13
<i>Розділ третій. Квітослава-Орися</i>	29
<i>Розділ четвертий. Тато — Володимир Цісик</i>	32
<i>Розділ п'ятий. Мама. Іванна (Ася) Лев (Нагірна-Кандяк)</i>	50
<i>Розділ шостий. Дитячі та шкільні роки</i>	54
<i>Розділ сьомий. Пластунка</i>	62
<i>Розділ восьмий. «Міс Союзнівка»</i>	72
<i>Розділ дев'ятий. Студентські роки</i>	75
<i>Розділ десятий. Голос в єдиному екземплярі. Колоратурне сопрано</i>	81
<i>Розділ одинадцятий. Світ рекламних джінглів</i>	85
<i>Розділ дванадцятий. Виконавиця саундтреків</i>	94
<i>Розділ тринадцятий. Голос кампаній</i>	97
<i>Розділ чотирнадцятий. Українське серце</i>	102
<i>Розділ п'ятнадцятий. Кохання. Родина. Особистість</i>	109
<i>Розділ шістнадцятий. Незламна Квітка</i>	116
<i>Література</i>	119

Науково-популярне видання

Серія «Знамениті українці»

КОЛЯДА

Ігор Анатолійович

КОЛЯДА

Юлія Ігорівна

ЮРЧИШИН

Павло Володимирович

КВІТКА ЦІСИК

Головний редактор *О. В. Красовицький*

Відповідальна за випуск *О. О. Ломака*

Художній редактор *О. А. Гугалова-Мешкова*

Технічний редактор *Г. С. Таран*

Комп'ютерна верстка: *І. Л. Цибульник*

Коректор *Р. Є. Панченко*

Підписано до друку 07.10.19. Формат 70×108 ¹/₃₂.

Умов. друк. арк. 5,60. Облік.-вид. арк. 4,63.

Тираж 500 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»

вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 5244 від 09.11.2016

Сайт та інтернет-магазин видавництва:

www.folio.com.ua

Електронна адреса:

market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів

у ТОВ «Видавництво Фоліо»

вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 5244 від 09.11.2016

Книжки видавництва «Фоліо» ви можете придбати:

Оптова торгівля

61057, м. Харків,
вул. Римарська, 21А
(057) 700-05-46, (057) 705-07-30
e-mail: market@folio.com.ua,
proizv@folio.com.ua

ТОВ «Видавництво Фоліо»

61057, м. Харків,
вул. Римарська, 21А
e-mail: avk@folio.com.ua

Представництво в Києві

м. Київ, вул. Січових Стрільців,
1—5, оф. 603
e-mail: kievfolio@gmail.com

Видавництво «Фоліо» в Інтернеті

Сайт видавництва: www.folio.com.ua

Інстаграм: <https://www.instagram.com/folio.ua>

Електронна шкільна бібліотека: <https://e-shb.com.ua/>

Видавництво «Фоліо» — сторінка на Facebook

Базові книгарні

м. Київ

«Книгарня № 1»
пр. С. Бандери, 10Б
(050) 344-43-31

Кіоск «Петрівка «Фоліо»»
Книжковий ринок «Петрівка»
центральний ряд, місце 25

Інтернет-магазин Розетка
<https://rozetka.com.ua/knigi/>

м. Львів

«Книгарня №1»
пл. Ринок, 3
(050) 470-11-68

«Книги Фоліо»
вул. Коперника, 3
(032) 244-55-17

Інтернет-магазин Якабу
<https://www.yakaboo.ua/>

м. Харків

«Читаріум»
пр-т. Незалежності, 7

Магазини-партнери

м. Київ

«Довженко Букс»
вул. Васильківська, 1
(050) 344-45-51

ІНШІ МАГАЗИНИ-ПАРТНЕРИ:

Вінницька обл.

м. Вінниця

«Дім Книги»
вул. Коцюбинського, 33-а

«Дім Книги»

вул. Соловйова, 3/2

«Дім Книги»

вул. Келецька, 78

«Буква»

пр-т Юності, 43-а

(ТЦ Магігранд)

«Буква»

пл. Гагаріна, 2 (ЦУМ)

ФОП Фіголь, «Кобзар»

вул. Привокзальна, 2/1

Волинська обл.

м. Луцьк

«Дім Книги»

вул. Конякіна, 37-а

«Дім Книги»

вул. Лесі Українки, 35-а

«Буква»

вул. Сухомлинського, 1,

ТЦ «Порт-Сіті», 3 поверх

«Книголенд»

вул. Кривий вал, 30-а

Дніпропетровська обл.

м. Павлоград

«*Буклет*»
вул. Соборна, 97-а

м. Дніпро

«*Буклет*»
пр-т Олександра Поля, 104-а
(кол. пр. Кірова),
ТЦ Славутич
«*Книголенд*»
пр-т Дмитра Яворницького, 60
«*Книголенд*»
пр-т Слобожанський, 31-д,
ТЦ «Наша Правда»
«*Книголенд*»
вул. Велика Діївська, 111
«*Книголенд*»
пр-т Героїв, 11-Л,
ТЦ «Гермес», 2 поверх
«*Книголенд*»
вул. Калинова, 76-к (Образцова)
FOZZY гіпермаркет
вул. Малиновського, 2

м. Кривий Ріг

«*Буквиця*»
вул. Гагаріна, 4-б

Донецька обл.

м. Краматорськ

«*Буклет*»
вул. Маяковського, 1-м

Запорізька обл.

м. Запоріжжя

«*Буклет*»
вул. Лермонтова, 24
«*Буква*»
пр-т Соборний, 147, ТЦ Україна
«*Дім книги*»
пр-т Соборний, 224

Івано-Франківська обл.

м. Івано-Франківськ

«*Букініст*»
вул. Незалежності, 19

«*Велика кишеня*»
вул. Є. Коновальця, 221

м. Коломия

«*Книжкова хата*»
пр-т Чорновола, 51

Київська обл.

м. Київ

Bookling
пл. Слави, 1, ТЦ Навігатор
Bookling Gulliver
вул. Еспланадна, 1
Bookling SkyMall
пр-т Романа Шухевича, 2-т,
ТРЦ SkyMall, 3 поверх
Bookling Артмолл
вул. Заболотного, 37,
ТРЦ Art Mall, 2 поверх
Bookling Сковороди
вул. Григорія Сковороди, 6
«*Основи*»
вул. Пушкінська, 8А
«*Смолоскит*»
вул. Межигірська, 21
«*Велика кишеня*»
пр-т Академіка Глушкова, 36
«*Книголенд*»
Контрактова площа, 2/1
«*Книголенд*»
вул. Січових Стрільців
(Артема), 33
«*Книголенд*»
вул. Драгоманова, 17
«*Книголенд*»
вул. Академіка Палладіна, 16
ТЦ «Academ City»
«*Буква*»
вул. Б. Хмельницького, 3-б
«*Буква*»
пр-т Оболонський, 1-б,
ТРЦ ДрімТаун
«*Буква*»
пл. Спортивна, 1-а, ТРЦ Гуллівер
«*Буква*»
вул. Дніпровська набережна, 33,
ТЦ Аркадія

«*Буква*»

пр-т Академіка Глушкова, 13-б,
ТРЦ Магеллан, 3 поверх
«*Буква*»
вул. М. Лаврухіна, 4, ТРЦ Район
«*Буква*»
пл. Слави, 1, ТЦ Навігатор
«*Буква*»
вул. Мишуги, 4, ТЦ Піраміда
«*Буква*» вул. Митрополита
А. Шептицького, 10
«*Буква*»
пр-т Перемоги, 3, ТРЦ Україна
«*Буква*»
вул. Білоруська, 2, ТРЦ «Квадрат»
«*Буква*»
вул. Берковецька, 6-Д,
ТРЦ «Лавіна»
«*Буква*»
пр-т Перемоги, 26,
ТРЦ Смарт Плаза Політех
«*Книжковий супермаркет*»
вул. Межигірська, 3/7
«*Книжковий супермаркет*»
вул. Олени Теліги, 14-б,
перехід метро Дорогожичі
«*Книжковий супермаркет*»
пр-т Степана Бандери, 6
«*Дім книги*»
вул. Драгоманова, 2-б
«*Дім книги*»
пр-т Ю. Гагаріна, 27 (1 поверх)
FOZZY гіпермаркет
вул. Заболотного, 37
FOZZY гіпермаркет
пр-т Степана Бандери
(Московський), 23
«*Твоя преса*»
наб. Печерська, 10А
«*Твоя преса*»
вул. Окружна, 4
«*Твоя преса*»
вул. Здобунівська, 17
«*Твоя преса*»
вул. Сім'ї Сосниних, 17
«*Твоя преса*»
вул. Привокзальна, 3

«Твоя преса»
вул. Герковецька, 3
«Твоя преса»
вул. Степана Бандери, 15
«Твоя преса»
вул. Скляренка, 14

м. Бориспіль
«Книголенд»
вул. Київський Шлях, 67,
ТЦ «Парк Таун», 2 поверх

м. Бровари
«Буква»
бул. Незалежності, 3
FOZZY гіпермаркет
с. Вишневе, вул. Промислова, 5
FOZZY гіпермаркет
с. Проліски, вул. Броварська, 2-а

м. Ірпін
«Книголенд»
вул. Шевченка, 4-г

Кіровоградська обл.

м. Кропивницький
«Буквиця»
вул. Преображенська, 17/65
«Книжковий супермаркет
«Буки»
вул. Велика перспективна, 35/54
FOZZY гіпермаркет
вул. Київська, 66б

Львівська обл.

м. Львів
«Виват»
вул.Дорошанка, 23
Bookling Forum Lviv, 1 поверх
вул. Під Дубом, 7-6
«Дім книги»
вул. Міцкевича, 8
«Дім Книги»
вул. Торгова, 11
«Українська книгарня»
пр-т. Шевченка, 8
«Книголенд»
вул. Коперника, 11

«Книголенд»
вул. Кн. Романа, 12
«Книголенд»
вул. Личаківська, 22
«Буква»
вул. Дорошенка, 1
«Книгарня»
вул. Рогатинців, 30
«Книгарня»
вул. Огієнко, 4

Миколаївська обл.

м. Миколаїв
«Буквиця»
вул. Соборна, 6

Одеська обл.

м. Одеса
«Буклет»
вул. Соборна, 6
«Книголенд»
вул. Асташкіна, 29, к. 2
(пл. Льва Товстого, 1, Кадорр)
«Книголенд»
вул. Генерала Петрова, 9
«Книголенд»
вул. Катерининська, 91
«Книголенд»
вул. Люстдорфська дорога, 54
«Буква», *Книжкова перлина*
вул. Дерibasівська, 14
Книжковий супермаркет
вул. Жуковського, 38
Книжковий супермаркет
вул. Ланжеронівська, 17
Книгарня-Кав'ярня
вул. Катерининська, 77
«Одеська книга»
(ФОП Валькова)
пл. Єкатерининська, 4
Bookling ТЦ «City Center»
пр-т Небесної сотні, 2
(мінус 1 поверх)
«Книжкова казка»
пр. Ак. Глушко, 16
«Дім книги»
пр. Ак. Глушко, 20/54

FOZZY гіпермаркет
вул. Середня, 83-а

м. Чорноморськ
Книжковий супермаркет
пр-т Миру, 16

Полтавська обл.

м. Полтава
«Буква»
вул. Шевченка, 29
«Книголенд»
вул. Соборності (Жовтнева), 50
«Книголенд»,
вул. Європейська (Фрунзе), 63
«Книголенд»,
вул. Соборності, 28/13,
ТЦ «ДУМ»
«Велика кишеня»
вул. Ковпака, 26-в

м. Кременчук
«Книголенд»
бульвар Пушкіна, 7
«Книголенд»
вул. Республіканська, 134-а
«Книголенд»
пр-т Свободи
(60-річчя Жовтня), 22-а,
зупинка Водоканал
«Книголенд»
вул. Першотравнева, 45

Рівненська обл.

м. Рівне
«Буква»
вул. Соборна 47,
ТЦ Злата Плаза
Рівнекнига КП «Дружба»,
«Знання»
майдан Незалежності, 5
Рівнекнига КП «Слово»
вул. Соборна, 57
Рівнекнига КП № 2
Просвіта
вул. Київська, 17
Рівнекнига КП «Книги»
вул. Соборна, 316

«Велика кишеня»
вул. Макарова, 23
FOZZY гіпермаркет
вул. Курчатова, 9

Сумська обл.

м. Суми
«Буква»
пл. Покровська, 2

Тернопільська обл.

м. Тернопіль
«Дім книги»
вул. Коперника, 19/1
«Дім книги»
вул. Й. Сліпого, 1
«Дім книги»
вул. Подільська, 45
«Буква»
вул. Руська, 19/85
Книгарня «Знання»
вул. Миру, 3-а

Харківська обл.

м. Харків
«BOOKS»
вул. Сумська, 51
«Знак Ъ»
пр-т Науки, 17
«Диалог»
вул. О. Яроша, 21
«Книголенд»
вул. 23 Серпня, 47
«Книголенд»
пр-т Л. Свободи, 33-а
«Книголенд»
пр-т Гагаріна, 167
«Книголенд»
вул. Ак. Проскури, 3
«Книголенд»
вул. Бучми (Уборевича), 1-6,
1 поверх
«Книголенд»
пр-т Московський, 252-6
«Книголенд»
вул. Плеханівська, 66

«Книголенд»
Стаціональний проїзд, 9
«Книголенд»
вул. Валентинівська
(Блюхера), 15/17
«Книголенд»
пр-т Тракторобудівників, 59/56,
ТРЦ «Україна», 2 рівень
«Книголенд»
пр-т Індустріальний (Фрунзе), 26
«Книголенд»
вул. Чернишевська, 14
«Фактор»
вул. Квітки-Оснот'яненка, 2
«Букетик»
Книжковий ринок
FOZZY гіпермаркет
вул. Героїв Праці, 9

Херсонська обл.

м. Херсон
«Буква»
вул. Комунарів, 21
ФОП Лісова
«Учбова книга»
вул. Преображенська, 22
ФОП Лісова
«Учбова книга»
вул. 49-й Гвардійської
Дивізії, 26-а
ФОП Лісова
«Учбова книга»
вул. Університетська, 27
ФОП Лісова
«Учбова книга»
вул. Іллі Кулика, 135

Хмельницька обл.

м. Хмельницький
«Буква»
ТГРК «Либідь Плаза»
вул. Кам'янецька, 19/1
«Дім Книги»
вул. Грушевського, 50
«Книжковий світ»
вул. Подільська, 25

Черкаська обл.

м. Черкаси
«Буквация»
вул. Дашкевича, 19
«Книгарня Світоч»
вул. Б. Вишневецького, 38

Чернігівська обл.

м. Чернігів
«Будинок книги»
пр-т Миру, 45
«Книголенд»
пр-т Миру, 49
ТЦ «Мегацентр»
«Книголенд»
вул. Рокосовського, 39

Чернівецька обл.

м. Чернівці
«Буква»
вул. Івана Франка, 12
«Дім книги»
вул. Сагайдачного, 6

ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНИ

Інтернет-магазин Читайка
<http://www.bookzone.com.ua/>
<http://www.chytayka.com.ua/>
Інтернет-магазин Бізліт
<https://bizlit.com.ua/>
Інтернет-магазин Букля
<https://www.booklya.ua/>
Інтернет-магазин Буклінг
<https://bookling.ua/>
Інтернет-магазин М. І. Р. медіа
m.i.r.media@ukr.net
Інтернет-магазин Джерела М
<https://www.dk-books.com/sport/publisher/1697/>
Інтернет-магазин Book24
<https://www.Book24.ua/>

Серія «Знамениті українці»

Вийшли друком:

Андрей Шептицький

Володимир Вернадський

Данило Галицький

Дмитро Байда-Вишневецький

Іван Багряний

Іван Котляревський

Казимир Малевич

Кардинал Сліпий

Київські митрополити XVII—XVIII ст.

Марко Кропивницький

Микола Лисенко

Михайло Грушевський

Олександр Довженко

Остап Вишня

Павло Тичина

Петро Гулак-Артемівський

Петро Конашевич-Сагайдачний

Ярослав Мудрий

Серія «Знамениті події історії України»

Вийшли друком:

Бій під Крутами